

บทที่ ๒

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความหมายของมโนทัศน์

มโนทัศน์ มาจากคำภาษาอังกฤษว่า concept ในคำภาษาไทยมีผู้ใช้หลายคำ คือ สังกกับ มโนทัศน์ มโนคติและความคิดรวบยอด แต่ในที่นี้ ผู้วิจัยใช้คำว่า "มโนทัศน์" เพื่อให้สอดคล้องกับชื่อ เรื่องที่ทำวิจัย

มโนทัศน์ (concept) เป็นเรื่องของกระบวนการคิดที่เกิดขึ้นภายในสมองของแต่ละคน จึงยากที่จะศึกษาให้ทราบได้อย่างชัดเจน นักการศึกษา นักจิตวิทยาที่ศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ ได้ให้ความหมายของความคิดรวบยอดไว้ต่าง ๆ กัน ทั้งนี้แล้วแต่ว่า ใครจะมองมโนทัศน์ไปในแง่มุมใด เช่น

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good ๑๙๗๓ : ๑๒๔) ได้ให้ความหมายเกี่ยวกับมโนทัศน์ ไว้ใน Dictionary of Education ว่ามโนทัศน์ คือ

๑. ความคิดหรือสัญลักษณ์ของส่วนประกอบหรือลักษณะร่วมที่สามารถแยกออกเป็นกลุ่มหรือประเภทได้
๒. สัญลักษณ์เชิงความคิดทั่วไป หรือเชิงนามธรรมที่เกี่ยวกับสถานการณ์ กิจกรรม หรือวัตถุ
๓. ความคิด ความเห็น หรือมโนภาพ

กิลฟอร์ด (Guildford ๑๙๕๒ : ๔๒๗-๔๓๐) ได้ให้ความหมายว่า มโนทัศน์ เป็นสัญลักษณ์ชนิดหนึ่งที่เราได้จากประสบการณ์ในการที่ได้พบเห็นสิ่งต่าง ๆ เป็นพวก ๆ ในพวกหนึ่ง ๆ จะมีลักษณะร่วมอยู่

ดี เช็คโก (De Cecco ๑๙๖๘ : ๓๘๓-๓๘๔) ได้อธิบายความหมายของมโนทัศน์ไว้ว่า มโนทัศน์ เป็นกลุ่มของเหตุการณ์หรือสิ่งเร้าที่มีลักษณะบางประการหรือ หลายประการ

ร่วมกันอยู่ สิ่งเร้านี้ อาจเป็นสิ่งของ เหตุการณ์ หรือ บุคคลต่าง ๆ ซึ่งเรากำหนดมโนทัศน์ สิ่งเหล่านี้ด้วยการเรียกชื่อ เช่น หนังสือ นักเรียน รถยนต์ เป็นต้น องค์ประกอบที่ทำให้ มโนทัศน์ ของสิ่งต่าง ๆ มีลักษณะเฉพาะ (Attributes) หรือ ลักษณะใหญ่ (Dimension) และลักษณะย่อย (Values)

บรูเนอร์ (Bruner ๑๙๕๗ : ๒๔๔-๒๔๕) ให้ความหมายไว้ว่า มโนทัศน์ คือ ประเภทของสิ่งของ การกระทำ ความคิดหรือความรู้สึก ซึ่งเกิดจากการเรียนรู้

แมคโดนัลด์ (McDonald ๑๙๕๕ : ๑๓๕) ให้ความหมายของ มโนทัศน์ ไว้ว่า มโนทัศน์ คือ กลุ่มระบบของสิ่งเร้าหรือเหตุการณ์ที่มีลักษณะจำเพาะร่วมกัน กล่าวคือ มโนทัศน์ ไม่ใช่เหตุการณ์ในตัวเองแต่เป็นกลุ่มของสิ่งเร้า เหตุการณ์หรือลักษณะจำเพาะอย่างใด อย่างหนึ่ง ที่แน่นอนร่วมกัน

เวสลีย์ (Wesly ๑๙๖๕ : ๖๔) ได้ให้ความหมายของมโนทัศน์ว่า คือ ประเภท ของสิ่งที่มีลักษณะนามธรรมที่แสดงให้เห็นถึงลักษณะทั้งหมดของประเภท ของวัตถุ และความคิด ต่าง ๆ

ลินสมิท และ สตราส (Lindsmith and Strauss ๑๙๕๗ : ๖๕-๖๘) ได้ อธิบายว่า มโนทัศน์นั้นใกล้เคียงกับการจัดประเภท (Categories) มาก บางครั้งก็ใช้แทน กันได้ แต่มโนทัศน์นั้นมีความหมายกว้างกว่าการจัดประเภท เพราะได้รวมการจัดประเภท เข้าไว้ด้วย

สมน อมรวิวัฒน์ (ม.ป.ป : ๑) ให้ความหมายของมโนทัศน์ในแง่วิธีสอนสังคม ศึกษาว่า มโนทัศน์ คือ การรวบรวมประสบการณ์ต่าง ๆ และพฤติกรรมที่ได้พบจากสิ่งแวดล้อม นำมาสรุปกันเข้าเป็นมโนทัศน์ต่อสิ่งนั้น ๆ

ชัยพร วิชาวุธ (๒๕๒๐ : ๑) มีความคิดเห็นสอดคล้องกับ ดี เช็คโก (Dececco) และแมคโดนัลด์ (McDonald) ว่ามโนทัศน์ คือ ความคิดเกี่ยวกับ ประเภทของสิ่งต่าง ๆ ตาม ความเข้าใจของแต่ละคน เช่น เข้าใจว่า สิ่งของลักษณะใดเรียกว่า ของแข็ง สิ่งใดเรียกว่า สิ่งที่มีชีวิต และสิ่งที่มีชีวิตลักษณะใดเรียกว่า นก คน ลักษณะใดเรียกว่า รัฐบุรุษ การกระทำใด เรียกว่า รุ่ง การกระทำใดเรียกว่า ซื่อสัตย์ หรือมีความซื่อสัตย์ ความคิดลักษณะใดเรียกว่า

วัตถุธรรม เป็นต้น จากตัวอย่างจะเห็นว่า มโนทัศน์ นั้น เกี่ยวกับการกระทำที่มีสิ่งของก็มี และประเภทของความคิดก็มี

อาคม จันทสุนทร และ บุญเสริม ฤทธาภิรมย์ (๒๕๒๓ : ๗) (๒๕๒๒ : ๔๗) ให้นิยาม มโนทัศน์คล้ายกันว่า หมายถึงความเข้าใจที่สรุปรวมเกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือ เรื่องใด เรื่องหนึ่งอันเกิดจากการได้รับประสบการณ์เกี่ยวกับสิ่งนั้นหรือ เรื่องนั้น หลาย ๆ อย่าง หลาย ๆ แบบ แล้วได้ใช้คุณลักษณะของสิ่งนั้นหรือ เรื่องนั้นมาจัดเป็นพวก ให้เกิดความเข้าใจ โดยสรุปรวมสิ่งนั้นหรือ เรื่องนั้น

นวลเพ็ญ วิเชียรธชติ (๒๕๒๓ : ๑) ได้ให้ความหมายของมโนทัศน์ในภาษา นักจิตวิทยาประยุกต์ว่า ความคิดที่เกิดจากการรับรู้ "ลักษณะร่วม" จาก "ตัวอย่าง" หลาย ๆ "ตัวอย่าง" ของวัตถุ บุคคล เหตุการณ์ ความคิดที่เป็นประเภทเดียวกัน ซึ่งสิ่งเหล่านี้ มีความจำเป็นในการสร้าง "กฎ" หรือ "หลักการ" เพื่อนำไปใช้แก้ปัญหาชีวิต

จากความหมายของ มโนทัศน์ ดังได้กล่าวมาแล้วเป็นความหมายตามแนวทัศนะของ นักจิตวิทยาและนักการศึกษาที่ได้ศึกษาและมองมโนทัศน์ไปในแง่มุมต่าง ๆ ผู้วิจัยขอสรุป ความหมายของมโนทัศน์ว่า มโนทัศน์ หมายถึง ความคิดที่เกิดจากการรับรู้ รวบรวม ประสบการณ์และพฤติกรรม ในลักษณะที่รวมกันได้จากสิ่งแวดล้อมนั้น ๆ แล้วนำมาเป็นข้อสรุป ตามความเข้าใจของแต่ละคน

ประเภทของมโนทัศน์

รัสเซล (Russell, ๑๙๖๑ : ๑๒๔-๑๔๕) ได้แบ่งมโนทัศน์ออกเป็น ๔ ชนิด ดังนี้

๑. มโนทัศน์ ทางคณิตศาสตร์ (Mathematic Concept) คือ มโนทัศน์เกี่ยวกับ จำนวนเลข การวัดซึ่งมีอยู่เสมอในชีวิตประจำวัน

๒. มโนทัศน์ ในเรื่องเวลา (Concept of Time) เช่น กลางวัน กลางคืน เข้า สาย บ่าย เย็นและฤดูต่าง ๆ มโนทัศน์ ในเรื่องเวลาเป็นนามธรรมมาก

๓. มโนทัศน์ ทางวิทยาศาสตร์ (Scientific Concept) เป็นมโนทัศน์ ที่เกี่ยวกับเวลาและนำหนักรวมอยู่ด้วย เพราะวิทยาศาสตร์ขึ้นอยู่กับ การวัดที่แน่นอนเกี่ยวกับ เวลา น้ำหนักและปรากฏการณ์อื่น ๆ

๔. มโนทัศน์ เกี่ยวกับตัวเอง (Concept of self) คือ การที่บุคคลใด ๆ มีความรู้สึก มีความคิดว่าตัวเขาเป็นอะไร เป็นใคร เป็นอย่างไร

๕. มโนทัศน์ทางสังคม (Social Concept) เช่นความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ชุมชน ประชาธิปไตย ศิลธรรม และพฤติกรรมต่าง ๆ เช่น ความซื่อสัตย์ เป็นต้น

๖. มโนทัศน์ทางสุนทรียภาพ (Aesthetic Concept) มีความสัมพันธ์เกี่ยวกับมโนทัศน์ของความสวยงาม และขึ้นอยู่กับมโนทัศน์ทางสังคม ตัวอย่างเช่น สุนทรียภาพในภาพเขียนรูปภาพ ดนตรี เป็นต้น

๗. มโนทัศน์เกี่ยวกับความขบขัน (Concept of Humour) ซึ่งมีพัฒนาการอยู่ในขอบข่ายของสังคมซึ่งอาศัยอยู่เป็นที่ตั้ง บางสิ่งเป็นสิ่งที่ขบขันของสังคมหนึ่ง แต่ไม่ขบขันในอีกสังคมหนึ่ง

๘. มโนทัศน์เกี่ยวกับเรื่องอื่น ๆ (Miscellaneous Concepts) เช่น เกี่ยวกับความตาย เพศ สงคราม ฯลฯ

ส่วนบุญเสริม กุทธาภิรมย์ (๒๕๒๓ : ๑๙) ได้แบ่งมโนทัศน์ออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. มโนทัศน์ที่มีลักษณะร่วมกัน เป็นประเภทของมโนทัศน์ที่มีอยู่เป็นส่วนใหญ่ เรียนรู้ได้ง่าย มีลักษณะร่วมกันอยู่หลายอย่าง

๒. มโนทัศน์ที่เป็นเชิงสัมพันธ์ เป็นมโนทัศน์ที่ต้องอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกหรือส่วนร่วมของกลุ่มมาพิจารณาคุณลักษณะหรือคุณค่าที่ผิดแผกแตกต่างกัน แต่สมาชิกหรือส่วนประกอบมีความสัมพันธ์กันบางลักษณะ

๓. มโนทัศน์ที่เป็นเชิงวิเคราะห์ เป็นมโนทัศน์ที่มีอยู่บนพื้นฐานของคุณลักษณะที่สังเกตได้จากส่วนของวัตถุ สิ่งของ เรื่องราว แต่ละอย่างภายในกลุ่ม ซึ่งละเอียดซับซ้อนกว่าความคิดรวบยอดเชิงสัมพันธ์

ในการสอนให้เด็กเกิดมโนทัศน์ได้นั้น การศึกษาเรื่องกระบวนการในการสร้างมโนทัศน์เป็นสิ่งสำคัญ นักการศึกษาและนักจิตวิทยา ได้กล่าวถึงกระบวนการในการสร้างมโนทัศน์ไว้ต่าง ๆ กัน ดังนี้

โลเวล (Lovell, ๑๙๖๖ : ๑๒-๑๓) ได้ให้ความเห็นเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้ว่า กระบวนการของการย่อ (Abstraction) เป็นจุดสำคัญของการสร้างมโนทัศน์ ซึ่งได้แก่ การรวมลักษณะเด่นของวัตถุหรือเหตุการณ์ในสิ่งแวดล้อมที่มีความสัมพันธ์กัน เด็กจะสร้างมโนทัศน์ได้ก็ต่อเมื่อเขาสามารถที่จะแยกแยะ (Discriminate) คุณสมบัติของวัตถุหรือเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น จากนั้นสามารถสรุปครอบคลุม (Generalize) ออกไปในลักษณะที่ร่วมกันอยู่ของสิ่งที่เขาค้นพบได้

เฮลลอค (Hurlock ๑๙๖๔ : ๔๔๑-๔๔๒) มีความเห็นว่าขั้นสำคัญที่สร้างมโนทัศน์นั้น บุคคลนั้นจะต้องมีความสามารถในการมองเห็นความสัมพันธ์ (Relationship) ของการเรียนรู้ ต้องสามารถให้เหตุผลว่าการรับรู้ที่ได้จากการตีความหมายแล้ว มีลักษณะใดที่เหมือนกัน และมีลักษณะใดแตกต่างกันบ้าง ทั้งสามารถจัดกลุ่มของสิ่งเร้าให้เป็นพวกเดียวกันและต่างพวกกันได้

รัสเซล (Russel ๑๙๕๖ : ๒๔๕) ได้กล่าวถึงกระบวนการสร้างมโนทัศน์ว่าเป็นผลมาจากการรับรู้ ความจำ และจินตนาการ รวมทั้งสิ่งแวดล้อมภายนอกและภายในอินทรีย์ ได้แก่ องค์ประกอบทางอารมณ์ ความตึงเครียด ความต้องการหรือปัญหาที่ต้องแก้ไข การที่จะสร้างมโนทัศน์ได้นั้น จะต้องผ่านกระบวนการ ๓ ขั้น คือ การแยกแยะ การย่อ และการสรุปครอบคลุม กระบวนการทั้ง ๓ นี้ จะต้องเกิดขึ้นอย่างประสมประสานกัน และเกิดขึ้นในระหว่างที่มีการรับสัมผัส (Sensory impression) การทำงานของกล้ามเนื้อ การใช้กล้ามเนื้อ การตั้งคำถาม การอ่าน และการแก้ปัญหา ซึ่งทั้งหมดนี้ จะรวมกันเข้าเป็นโครงสร้างมโนทัศน์

โปเดล (Podell ๑๙๕๕ : ๑-๒๐) ได้แบ่งกระบวนการสร้างมโนทัศน์ออกเป็น ๒ กระบวนการคือ

๑. การมองเห็นลักษณะร่วม (Composite Photograph) คือ การที่ผู้เรียนสามารถมองเห็นหรือเข้าใจลักษณะร่วมของวัตถุ หรือสภาพการณ์กลุ่มใดกลุ่มหนึ่งโดยผู้เรียนได้ทำกิจกรรมเพื่อค้นหาโนทัศน์มากนัก เช่น เด็กคนหนึ่งเห็นสุนัขบ่อย ๆ ทั้งที่สุนัขเหล่านั้นเป็นชนิดที่แตกต่างกัน เด็กก็จะสามารถมองเห็นลักษณะร่วมของสุนัขได้ ครั้งต่อไปถ้าเขาเห็นสัตว์เช่นนี้อีก เขาก็ทราบว่าเป็นสัตว์ประเภทเดียวกัน

๒. การกระทำกิจกรรมเพื่อค้นหาโน้ตค้น (Active Search) คือ การที่ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อค้นหาโน้ตค้น โดยที่ผู้เรียนคาดการณ์ไว้ล่วงหน้าว่าลักษณะร่วมของสิ่งต่าง ๆ เหล่านั้นคืออะไร แล้วจึงค่อยทำกิจกรรมเพื่อเป็นการทดสอบการสร้างมโนทัศน์แบบนี้ผู้เรียนไม่ได้อยู่เฉย ๆ แต่ต้องมีการกระทำกิจกรรมอยู่เสมอ

ออซูเบล และ ซัลลิแวน (Ausubel and Sullivan) ๑๙๗๐ : ๖๑๑-๖๑๒)

ได้สรุปกระบวนการทางจิตวิทยา ที่เกี่ยวกับการสร้างมโนทัศน์ไว้เป็นลำดับขั้นดังนี้

๑. วิเคราะห์และแยกแยะความแตกต่างของกระสวนสิ่งเร้า
๒. ตั้งสมมุติฐานโดยพิจารณาถึงลักษณะร่วมของส่วนย่อย (Element) ในกรณีย่อยนั้น
๓. ทดสอบสมมุติฐานที่สร้างขึ้นในสถานการณ์หนึ่ง ๆ
๔. เลือกข้อสมมุติฐานที่สามารถรวมกลุ่มสิ่งเร้า ซึ่งมีลักษณะบางประการร่วมกัน
๕. หาลักษณะจำเพาะของสิ่งเร้ามาสัมพันธ์กับแนวความคิดของตน
๖. แยกแยะความแตกต่างระหว่างมโนทัศน์ที่รับมาใหม่กับมโนทัศน์ที่มีอยู่แล้ว เพื่อหาความสัมพันธ์กัน
๗. สรุปครอบคลุมลักษณะจำเพาะของมโนทัศน์ใหม่ ให้ครอบคลุมไปยังสมาชิกทุก ๆ หน่วยภายในกลุ่ม
๘. คิดหาสัญลักษณ์ที่เหมาะสมกับประเพณีนิยมและวัฒนธรรมมาเป็นตัวแทนของมโนทัศน์ที่รับมาใหม่ เพื่อเป็นสื่อกลางในการทำความเข้าใจกับมโนทัศน์อื่น ๆ ได้ตรงกัน อันจะเป็นประโยชน์ต่อการถ่ายทอดมโนทัศน์ไปสู่วัฒนธรรมอื่น ๆ

จากแนวความคิดเกี่ยวกับการสร้างมโนทัศน์ ที่กล่าวมาพอสรุปได้ว่า การสร้างมโนทัศน์ เป็นกระบวนการคิดภายในสมองที่บุคคลสามารถแยกแยะ และรวมหมวดหมู่ของวัตถุหรือเหตุการณ์ต่าง ๆ เข้าเป็นพวกเดียวกัน โดยอาศัยความสัมพันธ์ระหว่างสิ่งเร้าต่าง ๆ และขยายไปใช้กับสิ่งเร้าใหม่ที่มีลักษณะร่วมของสิ่งของ หรือ เหตุการณ์เหล่านั้น

ความหมายของจริยธรรม

จริยธรรม เป็นคำศัพท์ที่มีความหมายกว้างและมีผู้รู้ให้ความหมายของจริยธรรมแตกต่างกันไป สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ ได้จัดสัมมนา เรื่อง จริยธรรม

ในสังคมไทย เมื่อวันที่ ๒๔-๒๕ เมษายน ๒๕๒๒ ได้มีบุคคลในวงการต่าง ๆ ให้ทัศนะเกี่ยวกับ จริยธรรมในสังคมไทย ตลอดจนแนวทางการพัฒนาจริยศึกษาไว้ดังต่อไปนี้

พระราชวรมณี (ประยูร ปยุตโต ป.ธ. ๙) กล่าวว่าจริยธรรม มาจากคำว่า พรหมจรรย์ ซึ่งในพุทธศาสนาหมายถึง มรรค คือ วิธีการปฏิบัติสายกลาง ประกอบด้วยองค์ ประกอบ ๘ ประการ บางครั้งก็เรียกว่า ไตรสิกขา คือ การศึกษา ๓ ประการ อันได้แก่ ศิล สมาธิ ปัญญา ซึ่งทั้งหมดนี้ เป็นทางปฏิบัติ เพื่อนำมนุษย์ไปสู่จุดหมายในชีวิต

ดร. สาโรช บัวศรี ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือ แนวทางในการประพฤติ ตน เพื่ออยู่กันได้อย่างร่มเย็นในสังคม จริยธรรม มีโครงสร้างสำคัญอย่างน้อย ๒ ข้อ คือ ศิลธรรม (Moral Value) สิ่งที่ดีเว้น สิ่งที่ไม่ควรปฏิบัติและคุณธรรม (Ethical Value) สิ่งที่เราควรปฏิบัติซึ่งทั้งสองข้อรวมเรียกกันว่า จริยธรรม

ดร. ระวี ภาวิไล กล่าวว่า จริยธรรม เป็นหลักกำหนดว่าตนมุ่งอะไรในโลก และพึงปฏิบัติอย่างไร จึงแบ่งจริยธรรมออกเป็น ๓ ข้อ คือ รู้จักโลก รู้จักตน และการรู้จัก ทุกข์ รู้จักชีวิต และรู้จักทุกข์ในชีวิต ละเหตุแห่งทุกข์นั้น ทำให้ประจักษ์แจ้งในความสิ้นไปใน เหตุแห่งทุกข์ และเจริญในคุณธรรม และการปฏิบัติธรรมที่จะทำให้รู้ได้

ดร. ก่อ สวัสดิพานิชย์ ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือ ประมวลความประพฤติ และความนึกคิด ในสิ่งที่ดีงามและเหมาะสม จริยธรรมในสมัยก่อนและสมัยปัจจุบัน ในชนบท และในเมือง ก็มีทั้งดีและที่เลวเหมือนกัน

นางสมบุรณ์ ศาลยาชีวิน ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือ เขาว่าปัญญาทางสังคม ของบุคคล อันได้แก่ การรับรู้ สังเกตและเข้าใจสถานการณ์และอำนาจของสังคมด้วย จริยธรรม คือ ความสามารถในการปรับตัวและควบคุมตนเองในด้านต่าง ๆ ให้สอดคล้องกับ สังคม จริยธรรมของบุคคล จะเจริญงอกงามไปพร้อม ๆ กับสติปัญญา เพราะจริยธรรมคุมถึง ลักษณะต่าง ๆ ของบุคคลในสังคม อันเกิดจากความเจริญทางสติปัญญาที่งอกงามเพื่อเสริมสร้าง สังคม

นายจำรัส ดวงธิดาร ให้ความหมายว่า จริยธรรม มีความหมายตามหลักพระพุทธศาสนา ว่า เส้นบรรทัดและเครื่องกล่อมเกล่า ใฝ่มนุษย์เคลื่อนไหวประพฤติปฏิบัติทาง กาย วาจา และใจ อย่างมีกติกามนุษย์จะมีจริยธรรมได้ต้องศึกษาทางทฤษฎี และการฝึกฝนอบรมทั้งโดยตนเอง และโดยคนอื่น แนวทางแสดงออกซึ่งจริยธรรม ควรจะต้องเป็นไปในทางใฝ่มนุษย์ ช่วยตัว ก้าวไปสู่คุณงามความดี และช่วยคนอื่นได้ด้วย

ดร. ดวงเดือน พันธมนารีน กล่าวว่่า จริยธรรม มีความหมายกว้างอาจรวม ถึง ศีลธรรม ศาสนา กฎหมาย และค่านิยมของแต่ละหมู่ในแง่ของพฤติกรรมศาสตร์ จริยธรรม หมายถึง ลักษณะทางจิตใจและสภาพแวดล้อม ซึ่งทำให้บุคคลทำความดีหรือละเว้นความชั่ว สังคมจะอยู่อย่างสงบสุขได้ ถ้าบุคคลทุกคนมีพฤติกรรมรักษาศีล เว้นความชั่ว

นอกจากนี้ ยังมีบุคคลสำคัญ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมไว้คือ

เสฐียรโกเศศ (๒๕๑๕ : ๒๗๘) ได้กล่าวว่า จริยธรรม เป็นเรื่องราวด้วยความประพฤติของคนว่า มีลักษณะที่ควรมี ควรเป็นอย่างไร

ศาสตราจารย์ ดร. พนิส หันนาคินทร์ (๒๕๒๖ : ๑๐๒) ให้ความหมายของ จริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม หมายถึง คุณสมบัติทางความประพฤติ (conduct) ที่สังคมมุ่งหวัง ให้สมาชิกของสังคมนั้นประพฤติตามจริยธรรม เกี่ยวข้องโดยตรงกับความถูกต้องในความ ประพฤติ ซึ่งมีความหมายถึง การกระทำอย่างเสรีภายในขอบเขตของมโนธรรมอันได้แก่ ความสำนึกในความบังควรที่จะกระทำหรือเป็นหน้าที่ที่จะต้องกระทำของสมาชิกแต่ละคนใน สังคมนั้น ๆ ความเปลี่ยนแปลงของจริยธรรมย่อม เกิดขึ้นได้อยู่เสมอใน เมื่อสภาวะการณ์ของการ ดำเนินชีวิตเปลี่ยนแปลงไป การเปลี่ยนแปลงในสภาวะการณ์ของชีวิตย่อมทำให้ทัศนคติที่มีต่อ จริยธรรมเดิมได้รับการพิจารณาใหม่ เกิดแง่คิดใหม่ขึ้น จริยธรรมเดิมอาจเปลี่ยนแนวทาง หรือได้รับการเพิ่มเติม ขยายความให้กว้างขวางพอเพียง เพื่อให้สอดคล้องกับสภาวะการณ์ที่ เปลี่ยนไปแล้วนั้น

แสง จันทร์งาม (๒๕๒๒ : ๖) ได้ให้ความหมายจริยธรรมว่าหมายถึง แนวทาง ในการประพฤติของแต่ละคนที่แสดงออกมาทางความคิด คำพูด การกระทำ เพื่อที่จะอยู่ร่วมกัน อย่างเป็นสุข โดยนัยความหมายนี้ จริยธรรมจะประกอบด้วย องค์ประกอบ ๒ ประการคือ

๑. ศีลธรรม เป็นการงดเว้นจากการกระทำที่เป็นโทษ
๒. คุณธรรม เป็นคุณภาพจิตฝ่ายดี ซึ่งควรปฏิบัติ

สุภา มาลากุล ณ อยุธยา (๒๕๑๔ : ๑๖) ได้กล่าวถึง จริยธรรม ว่าเป็นธรรมประจำบุคคลที่ช่วยควบคุมความประพฤติให้ตั้งอยู่ในแนวทางที่ดีงาม ก่อให้เกิดประโยชน์แก่ตนเองและสังคม จริยธรรมเป็นเรื่องที่ต้องเรียนรู้ที่ละเอียดละออน้อยนับตั้งแต่ วิชาที่แรกที่เด็กเกิดมาทราบจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ เด็กจะเรียนรู้คุณธรรมต่าง ๆ ได้ด้วยตนเองและด้วยการกระทำของผู้ใหญ่ ทั้งที่กระทำต่อเด็กและที่แสดงออกโดยทั่ว ๆ ไป ทุกสถาบันมีความสำคัญต่อการกำเนิดของจริยธรรมในเด็กทั้งสิ้น

สมน อมรวิวัฒน์ (๒๕๒๓ : ๒๐) กล่าวไว้ในบทความเรื่อง "การปลูกฝังจริยธรรมในทศวรรษหน้า" ว่า จริยธรรม คือ แนวทางความประพฤติและความนึกคิดที่ดีงามและเหมาะสม เพื่อให้คนอยู่ร่วมกันได้อย่างร่มเย็นในสังคม

ธีระพร อุวรรณโณ (๒๕๒๖ : ๒) กล่าวไว้ในบทนำ เรื่อง "แล้วเราจะเสริมสร้างจริยธรรมกับคนวัยใด" ได้ให้คำนิยามของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง ระบบของกฎเกณฑ์ที่ใช้ในการจำแนกการกระทำที่ดีจากการกระทำที่ชั่ว การกระทำที่ถูกจากการกระทำที่ผิด และการกระทำที่ควรจากการกระทำที่ไม่ควร

คาร์เตอร์ วี กู๊ด (Carter V. Good ๑๙๖๔ : ๓๑๔) ก็ยังได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า หมายถึง การปรับตัวให้เข้ากับกฎเกณฑ์ หรือ มาตรฐานของความประพฤติที่ถูกต้องดีงาม

โคลเบอร์ก (Kohlberg ๑๙๖๔ : ๕) ก็ได้กล่าวถึงจริยธรรมในลักษณะเดียวกันว่า เป็นความรู้สึกผิดชอบชั่วดีเป็นเกณฑ์ และมาตรฐานของการประพฤติในสังคมซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นมาจนกระทั่งมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง โดยสังคมจะเป็นตัวตัดสินของการกระทำว่าเป็นการกระทำที่ถูกหรือผิด

จากความหมายจริยธรรม ดังกล่าวมาแล้วพอสรุปได้ว่า แนวทางในการประพฤติดี ประพฤติชอบ ทั้งต่อตนเอง ผู้อื่นและต่อสังคม อันจะก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข และในการประพฤติปฏิบัตินั้นต้องยึดหลักของความดี เป็นแกนในการกระทำ

จากความหมายของ "มโนทัศน์" และ "จริยธรรม" ดังที่ได้กล่าวมาแล้วนั้น ผู้วิจัยพอที่จะสรุปได้ว่า มโนทัศน์ทางจริยธรรมหมายถึง ความคิดโดยสรุปรวม เกี่ยวกับหลักหรือแนวทางการประพฤติปฏิบัติที่เหมาะสมและดีงาม เพื่อบรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าที่พึงประสงค์ ซึ่งบุคคลควรยึดถือต่อตนเอง ต่อผู้อื่นและต่อสังคม

✓ จากความหมายดังกล่าว จะเห็นว่า จริยธรรม เป็นกลไกอันหนึ่งของสังคมที่มีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของคนในสังคม การแก้ไขปัญหา จริยธรรมจึงควรแก้ไขโดยใช้ระบบการศึกษาและระบบอื่น ๆ ของสังคมพร้อม ๆ กัน ดังนั้นจริยธรรมกับการศึกษามีความสัมพันธ์กัน คือการศึกษาเป็นการปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมให้แก่บุคคลในระดับปัญญากับทัศนคติ และมีส่วนในการสร้างจริยธรรมในเชิงพฤติกรรม เนื่องจากมีความแตกต่างระหว่างค่านิยมทางจริยธรรมซึ่งเป็นอุดมคติกับความสำนึกทางจริยธรรมและจริยธรรมทางพฤติกรรม ดังนั้นการแก้ไขปัญหাজริยธรรมจึงจำเป็นต้องแก้ไขให้ตรงจุด

จากลักษณะและพฤติกรรมต่าง ๆ ของมนุษย์ ดร. ดวงเดือน พันธุมนาวิน และเพ็ญแข ประจันปัจฉนิภ (๒๕๒๐ : ๔-๖) จึงแบ่งพฤติกรรมของมนุษย์ที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรมเป็น ๔ ประเภทคือ

๑. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้เกี่ยวกับค่านิยมในสังคมว่าในสังคมของตนนั้นถือว่า การกระทำชนิดใด ดีหรือเลว ควรกระทำหรืองดเว้นมีความเหมาะสมมากน้อยเพียงใด ซึ่งปริมาณค่าความรู้เชิงจริยธรรมนี้ขึ้นอยู่กับอายุ ระดับการศึกษา และสติปัญญา

๒. ทัศนคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมว่าชอบหรือไม่ชอบลักษณะใด เพียงใด ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลส่วนใหญ่จะสอดคล้องกับค่านิยมของสังคมนั้น ซึ่งจะรวมทั้งความรู้และความรู้สึกในเรื่องนั้น ๆ เข้าด้วยกัน ฉะนั้นทัศนคติเชิงจริยธรรมจึงสามารถใช้ทำนายพฤติกรรมเชิงจริยธรรมได้แม่นยำกว่าการใช้ความรู้เชิงจริยธรรมเพียงอย่างเดียว ทัศนคติเชิงจริยธรรมของบุคคลนั้น ในเวลาหนึ่งยังอาจเปลี่ยนแปลงไปจากเดิมได้

๓. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การใช้เหตุผลในการตัดสินใจที่จะกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง การศึกษาเหตุผลเชิงจริยธรรมจะทำให้ทราบว่า บุคคล

ผู้มีจริยธรรมในระดับแตกต่างกันอาจมีการกระทำที่คล้ายคลึงกันได้ นอกจากนี้การให้เหตุผลเชิงจริยธรรมยังมีความสัมพันธ์กับพัฒนาการด้านอื่น ๆ ของบุคคลด้วย คือ พัฒนาการทางด้านสติปัญญา อารมณ์ และมีความสัมพันธ์กับพฤติกรรมประเภทต่าง ๆ ของบุคคลด้วย

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงถึงพฤติกรรมตามที่สังคมนิยมชมชอบหรืองดเว้นการแสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือ ค่านิยมในสังคมนั้น พฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่งเป็นการกระทำที่สังคมเห็นชอบและสนับสนุน มีหลายประเภท เช่น การเสียสละเพื่อส่วนรวม การช่วยเหลือ ผู้ตกทุกข์ได้ยาก เป็นต้น นอกจากนี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมอีกพวกหนึ่งคือ พฤติกรรมในสถานที่เข้ายวนใจหรือในสภาพที่ยั่วยุให้บุคคลกระทำผิดกฎเกณฑ์เพื่อประโยชน์ส่วนตนบางประการ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมในสถานการณ์ยั่วยุ เช่น การโกงสิ่งของ เงินทอง หรือคะแนนการสักขีโมย และการกล่าวเท็จ เป็นต้น ซึ่งอาจรวมเรียกว่า พฤติกรรมเกี่ยวกับความไม่ซื่อสัตย์ ซึ่งผู้มีจริยธรรมสูง ย่อมงดเว้นการกระทำพฤติกรรมที่ไม่ซื่อสัตย์นี้ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่บุคคลให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่น ๆ ทั้งนี้เพราะการกระทำในทางที่ดีและเลวของบุคคลนั้น ส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม การศึกษาด้านอื่น ๆ ของจริยธรรม จึงเป็นเพียงเพื่อให้เข้าใจและสามารถทำนายพฤติกรรมในสถานการณ์ต่าง ๆ ของบุคคลเท่านั้น (ดวงเดือน พันธุมนาวิน ๒๕๒๒ : ๑๒)

ระดับพัฒนาการทางจริยธรรม

นักจิตวิทยาได้ศึกษาลักษณะการกำเนิดของคุณสมบัติจริยธรรมในมนุษย์จนได้ความรู้เกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรมตั้งแต่ เริ่มเรียนรู้ที่จะทำพฤติกรรมให้สอดคล้องกับความถูกต้องดังามไปจนถึงระดับที่เป็นค่านิยมถาวรฝังลึกในบุคลิกภาพ นักจิตวิทยาค้นพบว่า มนุษย์พัฒนาหลักการหรือกฎเกณฑ์ของการประพฤติปฏิบัตินี้เป็นขั้น ๆ ที่เรียกว่า ระดับพัฒนาการทางจริยธรรมจากระดับต้นที่ยังไม่สมบูรณ์ไปจนถึงระดับสูง ๆ ที่มีคุณค่าเหมาะสมต่อความเป็นมนุษย์ประเสริฐ

เปียเจท์ (Piaget) ได้แบ่งระดับพัฒนาการทางจริยธรรมออกเป็น ๓ ระดับ คือ

๑. ระดับต้นขั้นก่อนจริยธรรม ภายในอายุ ๒ ขวบ เด็กไม่สามารถเข้าใจสิ่งแวดล้อมหรือระเบียบกฎเกณฑ์ได้ การประพฤติปฏิบัติจะกระทำเพื่อสนองความต้องการทางร่างกายอย่างอิสระ

๒. ระดับกลางขั้นฝึกปฏิบัติตามคำสั่ง ช่วงอายุ ๒-๔ ปี เด็กจะมีพัฒนาการทางสติปัญญาสูงขึ้นจนสามารถเข้าใจบทบาทของตนเองว่าต้อง เกรงกลัวผู้ใหญ่ และประพฤติตามกฎเกณฑ์ที่ผู้ใหญ่กำหนด ระดับนี้เด็กจะยังไม่เข้าใจเหตุผลในทางนามธรรม ยังยึดปริมาณทางกายภาพ เช่น ขนาดของความเสียหาย จำนวนครั้งที่ถูกลงโทษ เป็นสำคัญ

๓. ระดับยึดหลักแห่งตน ช่วงอายุ ๔ ปีขึ้นไป บุคคลจะใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลประกอบการตัดสินใจ จะประเมินความถูกต้องด้วยการดูเจตนาของผู้กระทำ เป็นระดับที่ตั้งกฎเกณฑ์อุดมคติของตนเองได้

โคลเบอร์ก ได้ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมในรูปของการให้เหตุผลของผู้กระทำพฤติกรรม โดยนำลักษณะของการให้เหตุผลประกอบการตัดสินใจ ทำหรือไม่ทำอะไรนี้ มาเป็นเกณฑ์การแบ่งระดับพัฒนาการทางจริยธรรม ซึ่งแบ่งเป็น ๖ ระดับดังนี้

๑. ระยะก่อนกฎเกณฑ์ (๒-๑๐ ปี)

ระดับที่ ๑ กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดเพื่อหลีกเลี่ยงการถูกลงโทษทางกาย (๒-๗ ปี)

ระดับที่ ๒ กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดเพื่อแสวงหารางวัลหรือการตอบแทน แลกเปลี่ยน (๗-๑๐ ปี)

๒. ระยะทำตามกฎเกณฑ์ (๑๐-๑๖ ปี)

ระดับที่ ๓ กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดเพื่อให้ผู้อื่นพอใจและยอมรับ (๑๐-๑๓ ปี)

ระดับที่ ๔ กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดโดยยึดถือระเบียบกฎเกณฑ์ หรือกฎหมายของสังคม (๑๓-๑๖ ปี)

๓. ระยะเหนือกฎเกณฑ์ (๑๖ ปีขึ้นไป)

ระดับที่ ๕ กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดตามข้อตกลงหรือคำมั่นสัญญาพื้นฐานของความมีเหตุผล (๑๖ ปีขึ้นไป)

ระดับที่ ๖ กระทำหรือไม่กระทำสิ่งใดโดยยึดอุดมคติสากล ตระหนักถึงสิทธิมนุษยชน บนพื้นฐานของความยุติธรรม (ผู้ใหญ่)

ซึ่งแต่ละระยะ มีความหมายดังนี้

ระยะที่ ๑ ก่อนกฎเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจเลือกการกระทำในสิ่งที่ เป็นประโยชน์ต่อตนเอง โดยไม่คำนึงถึงผลที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้อื่น ในขั้นนี้ เป็นการมุ่งหวังที่จะหลบหลีก หนีให้ตนเองโดนลงโทษทางกาย เพราะกลัวความเจ็บปวดที่จะได้รับและยอมทำตามคำสั่งของ ผู้ใหญ่ เพราะเป็นผู้มีอำนาจทางกายเหนือตน ระยะนี้เด็กจะมีอายุประมาณ ๒-๗ ปี พอขึ้นที่ ๒ จะเลือกกระทำในสิ่งที่น่าจะความพอใจมาให้ตนเองเท่านั้น เริ่มรู้จักการแลกเปลี่ยนกันแบบ เด็ก คือ เขาทำมาฉันทำไป เขาให้ฉันฉันก็ให้เขา ลักษณะนี้จะเด่นชัดในเด็กอายุประมาณ ๑๐ ปี

ระยะที่ ๒ คือ ระดับตามกฎเกณฑ์ หมายถึง การกระทำตามกฎเกณฑ์ของกลุ่มย่อย ของตนหรือทำตามกฎหมาย หรือ ศาสนา บุคคลที่มีระดับจริยธรรมในระดับ ๒ นี้ ยังต้อง การการควบคุมจากภายนอก แต่มีความสามารถในการเอาใจเขามาใส่ใจเรา และสามารถที่จะแสดงบทบาททางสังคมได้ ในขั้นที่ ๓ บุคคลยังไม่เป็นตัวของตัวเอง ชอบคล้อย ตามการชักจูงของผู้อื่น โดยเฉพาะเพื่อน ลักษณะนี้จะเด่นชัดในเด็กอายุประมาณ ๑๓ ปี ส่วนในขั้นที่ ๔ บุคคลจะรู้ถึงบทบาทหน้าที่ของตนในฐานะเป็นส่วนหนึ่งของสังคม จึงถือว่าตนมี หน้าที่ทำตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่สังคมกำหนดหรือคาดหวัง ลักษณะนี้จะเด่นชัดในเด็กอายุ ประมาณ ๑๖ ปี

ระยะที่ ๓ คือ ระดับเหนือกฎเกณฑ์ หมายถึง การตัดสินใจขัดแย้งต่าง ๆ ด้วยการ นำมาคิด ตรึกตรอง ชั่งใจ โดยตนเองแล้วตัดสินใจไปตามแต่จะเห็นความสำคัญของสิ่งใดมากกว่ากัน ขั้นที่ ๔ คือ เห็นความสำคัญของคนหมู่มาก ไม่ทำตนให้ขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของผู้อื่น สามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้ ลักษณะนี้จะปรากฏชัดในวัยผู้ใหญ่ ส่วนในขั้นที่ ๖ ซึ่งเป็น ขั้นสูงสุด แสดงถึงการมีความรู้สากล นอกเหนือจากกฎเกณฑ์ในสังคมของตน และการมีความ ยึดหยุ่นทางจริยธรรม เพื่อชีวิตในบันปลายอันเป็นอุดมคติที่ยิ่งใหญ่ นอกจากนี้ ยังมีหลักประจำใจ ซึ่งตรงกับหลักในพระพุทธศาสนาที่ว่า หิริโอตตปตะด้วย ผู้มีจริยธรรมในขั้นนี้ส่วนมากเป็นผู้ใหญ่ (ดวงเดือน พันธมนาวิน ๒๕๒๒ : ๓๕-๓๗)

จากการศึกษาทฤษฎีพัฒนาทางด้านจริยธรรมของเพียเจท์ และ โคลเบอร์ก นี้ ทำให้ทราบและพิจารณาได้ เด็กนักเรียนระดับอายุเท่าใด มีระดับพัฒนาการในขั้นใด และควรได้รับการพัฒนาขึ้นไปอีกถึงขั้นใด

การแบ่งระดับพัฒนาการทางจริยธรรมตามลักษณะโครงสร้างของวัฒนธรรมในสังคมไทย จากผลการประชุมทางวิชาการเกี่ยวกับจริยธรรมไทย ได้มีความเห็นสอดคล้องกันที่จะกำหนดระดับสูงต่ำของค่านิยมจริยธรรมไว้ดังนี้

- ระดับที่ ๑ ค่านิยมที่ยึดหลักการได้รับผลประโยชน์บางประการของตนเอง เป็นใหญ่
- ระดับที่ ๒ ค่านิยมที่ยึดหลักการให้ผู้อื่นในสังคมแคบ ๆ ได้รับผลประโยชน์ เช่น เพื่อญาติ พี่น้อง เพื่อน
- ระดับที่ ๓ ค่านิยมที่ยึดหลักการเพื่อผลประโยชน์ของสังคมส่วนใหญ่ เช่น ชุมชน ประเทศชาติ หรือ มนุษยชาติ
- ระดับที่ ๔ ค่านิยมที่ยึดหลักการเพื่อความถูกต้องดีงาม อันเป็นอุดมคติ หรืออุดมการณ์ในจิตใจ ทำความดีเพื่อความดี

การศึกษาค้นคว้าเกี่ยวกับจริยธรรมในประเทศไทย ในด้านที่ประเมินระดับพัฒนาการทางจริยธรรมของคนไทยนั้น ส่วนใหญ่ใช้เกณฑ์การแบ่งระดับของ โคลเบอร์ก ดังเช่น การวิจัยเรื่อง "จริยธรรมของเยาวชนไทย" โดย ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉนิก (๒๕๒๐) พบว่า กลุ่มนักเรียนที่มีช่วงอายุ ๑๑-๑๓ ปี ๑๔-๑๗ ปี และ ๑๘-๒๐ ปีนั้น แต่ละกลุ่มก็มีคนส่วนใหญ่มีระดับจริยธรรมขั้นที่ ๕ รองลงไปคือ ขั้นที่ ๓ ส่วนขั้นที่ ๑ และ ๒ กับ ขั้นที่ ๔ และ ๖ นั้น มีจำนวนน้อยใกล้เคียงกัน

องค์ประกอบที่มีผลต่อพัฒนาการทางจริยธรรม

แนวทางหนึ่งของการศึกษาเกี่ยวกับจริยธรรมก็คือ การศึกษาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่มีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการมีคุณสมบัติทางจริยธรรมของบุคคล การศึกษาองค์ประกอบเหล่านี้มีความสำคัญช่วยในการอธิบายได้ว่า การที่บุคคลมีคุณสมบัติทางจริยธรรมแตกต่างกันนั้น มีความเกี่ยวเนื่องมาจากปัจจัยใดและจะเป็นแนวทางของการเสริมสร้างพัฒนาจริยธรรมได้ดีขึ้น ด้วยการจัดสร้างและพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ที่ค้นพบว่ามีความสัมพันธ์กับจริยธรรม

องค์ประกอบที่โดยทางทฤษฎีจิตวิทยา และจากผลการวิจัยเชื่อว่า มีความสัมพันธ์กับคุณสมบัติจริยธรรมมาก คือ องค์ประกอบทางบุคลิกภาพของบุคคล และองค์ประกอบทางสภาพแวดล้อมที่บุคคลนั้นใช้ชีวิตอยู่ร่วมกัน จากการวิจัยของดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉนิก ค้นพบว่า บุคลิกภาพ "ลักษณะมุ่งอนาคต" และสภาพแวดล้อม "การอบรมเลี้ยงดู"

กับ "ฐานะทางเศรษฐกิจ" มีความสัมพันธ์กับการให้เหตุผลเชิงจริยธรรม

การสร้างเสริมคุณสมบัติทางจริยธรรม

จริยธรรมที่จะนำมาสอนเด็กควรเป็นสิ่งที่เด็กในสังคมของเราขาดอยู่ ควรกำหนด บุคลิกภาพหรือคุณสมบัติที่ปรารถนาเป็นเป้าหมาย อาจเน้นในเรื่องการฝึกให้มีการสละออกไป การฝ่าฝืนจะ การใช้ปัญญาแก้ปัญหาของตน ของสังคม และอาจกว้างไกลไปถึงแก้ปัญหา ของโลก

นิเชต สุนทรพิทักษ์ (๒๕๒๓ : ๒๖) ได้กล่าวว่า การสร้างเสริมจริยธรรมควร เน้นที่เด็กระดับต้น ๆ ใ้หมาก โดยจัดให้สอดคล้องกับธรรมชาติของเด็ก และสอดคล้องกับชีวิต ที่เด็กจะต้องพบและค้ำึงถึงการจัดสภาพสิ่งแวดล้อมให้เหมาะสมด้วย

ระวี ภาวิไล (๒๕๒๓ : ๒๔) ได้กล่าวถึงการสร้างเสริมคุณสมบัติทางจริยธรรม ไว้ว่า การสร้างเสริมคุณสมบัติทางจริยธรรม มิได้มุ่งให้เด็กทุกคนเหมือนกันหมด แต่ต้องการ ให้เขาเจริญเติบโตอย่างเสรีในทิศทางที่ถูกต้อง ส่วน วิทย์ วิศรุตเวทย์ (๒๕๒๓ : ๒๖) กล่าวว่า การสอนเด็กควรให้กว้างกว่าศีลธรรม น่าจะกำหนดว่าบุคลิกภาพคุณสมบัติ อย่างไร เป็นสิ่งที่พึงปรารถนาให้เยาวชนไทยมีคุณสมบัติและบุคลิกภาพ เหล่านี้ซึ่งควรจะถือ เป็น เป้าหมาย ในการปลูกฝังจริยธรรมแก่เด็กไทย

นอกจากนี้เรายังต้องมีวิธีการในการสร้างเสริมคุณสมบัติทางจริยธรรมให้แก่เด็กได้ โดยการสอนหรือปลูกฝังจริยธรรมต่าง ๆ ให้แก่เขาในวิธีที่แตกต่างกันได้หลายวิธี ดังที่ ระวี ภาวิไล (๒๕๒๓ : ๒๔) เสนอความเห็นเห็นว่า ครูผู้สอนทุกคนควรพร้อมที่จะสอนจริยธรรมได้ การ สอนในด้านความรู้ความเข้าใจ ครูอาจไม่จำเป็นต้องมีจริยธรรมนั้นถึงขนาด แต่ถ้าจะให้เด็กมี จริยธรรมด้วยความศรัทธา ยึดถือ เป็นอุดมคติ ครูจำเป็นต้องมีจริยธรรมอย่างบ้าง เหมือนกัน สาโรช บัวศรี (๒๕๒๓ : ๓๑) เสนอวิธีการสอนว่าจะต้องให้นักเรียนได้คิด เพราะจัดเป็น รากฐานที่สำคัญ จึงควรจัดเรียงลำดับสิ่งที่สอนให้ดี เพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจสัจธรรม ซึ่งจะไม่ เกิดความเบื่อหน่ายหรือเคลือบแคลงสงสัย นิเชต สุนทรพิทักษ์ (๒๕๒๓ : ๓๒) กล่าวว่า การ สอนควรเน้นที่การปฏิบัติอย่างจริงจัง และสม่ำเสมอ เริ่มด้วยการปฏิบัติสิ่งง่าย ๆ เสียก่อน โดยให้สอดคล้องกับความต้องการและพัฒนาการของเด็ก และ กมล สุดประเสริฐ

(๒๕๒๓ : ๓๓) ก็มีความเห็นสอดคล้องกันคือ การสอนจริยธรรมควรเน้นในทางปฏิบัติ เป็นประจำ การสอนต้องใช้ภาษาที่เหมาะสมกับวัย และสภาพของผู้เรียน ส่วนในการปลูกฝัง จริยธรรมก็ควรปลูกฝังให้นักเรียนรักตัวเอง รักเพื่อนและรักผู้อื่นในสังคม ความรับผิดชอบก็ เช่นกัน ควรเริ่มจากแบบง่าย ๆ ก่อน เช่น รับผิดชอบตามหน้าที่ ต่อตนเอง เป็นต้น

ชม ภูมิภาค (๒๕๒๕ : ๑๖๑) ได้กล่าวไว้ว่า "การปลูกฝังให้เยาวชนมีทัศนคติ พฤติกรรม ค่านิยม และคุณธรรมที่ดี ย่อมเป็นการส่งเสริมและพัฒนาเยาวชนให้เป็นทรัพยากรที่มีค่า เติบโตเป็นพลเมืองดี รวมทั้งสามารถดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างภาคภูมิใจและมีศักดิ์ศรี

พระราชวรมณี (๒๕๒๓ : ๓๑) ได้กล่าวว่า จริยธรรมนั้นได้แก่ มรรค ๘ ประการนั่นเองในมรรค ๘ นั้นมีสัมมาทิฐิเป็นอันดับแรก และเป็นตัวรากฐานสำคัญ รากฐาน นี้มีที่มา ๒ ประการคือ

๑. กัลยาณมิตร คือ ความมีมิตรดี มิตรที่ว่านี้อาจเป็นพระพุทธเจ้า เป็นครู เป็นพ่อแม่ เป็นสิ่งแวดล้อมก็ได้

๒. โยนิโสมนสิการ คือ ความรู้จักคิด โดยรู้จักคิดอย่างถูกวิธี คิดอย่างมีระเบียบ คิดอย่างมีเหตุผล คิดเร้ากุศล

ถ้าเราสอนจริยธรรมโดยหลักดังกล่าว รากฐานก็มั่นคง นอกจากนั้นการสอนจริยธรรมโดยหลักดังกล่าวรากฐานก็มั่นคง นอกจากนั้นการสอนจริยธรรมให้สอดคล้องกับพัฒนาการของเด็กยังต้องอาศัยนักจิตวิทยา เพื่อรู้ความต้องการของเด็กอีกด้วย การสอนจริยธรรมจึงจะสามารถสนองความต้องการของเด็กได้ เช่น ในเด็กวัยที่มีความอยากรู้อยากเห็นมาก จะสอนให้สอดคล้องได้อย่างไร ในเรื่องนี้จริยธรรมก็คงจะมาในรูปของกัลยาณมิตร คือ พ่อแม่ที่จะต้องคอยช่วยให้เด็ก รู้จักคิดเป็น และคิดอย่างถูกวิธี อันนี้โยนิโสมนสิการ ก็จะตามมา

แนวการสอนอีกทางหนึ่ง ที่จะเป็นแบบอย่างให้แก่เด็ก วีระ บำรุงรักษา (๒๕๒๓ : ๓๔) เสนอว่า การให้เด็กเห็นตัวอย่างจากบุคคล อันจะเป็นแบบอย่างให้นักเรียนปฏิบัติตาม และชักนำให้เกิดศรัทธา และชื่นสุดท้าย สมทรง ปุญญฤทธิ์ (๒๕๒๓ : ๓๔) ได้เสนอว่า ในการสร้างเสริมจริยธรรมนั้น จะต้องมีการวัดผลอยู่เสมอ โดยสังเกตจากพฤติกรรมที่นักเรียนแสดงออกมาจริง ๆ ไม่ใช่การตอบคำถามธรรมดา

อำไพ สุจริตกุล (คณาจารย์คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ๒๕๒๔ :

๓-๔) การสอนจริยธรรมหรือศีลธรรมตามแนวใหม่ ต้องเน้นการปฏิบัติยิ่งกว่าทฤษฎีหรือการเรียนรู้แต่หัวข้อธรรม และต้องจัดกิจกรรมการเรียนการสอนตลอดจนการใช้สื่อการสอน เพื่อให้ให้นักเรียนได้ฝึกอย่างสม่ำเสมอในทุกโอกาส และต้องนำไปสอนให้สัมพันธ์กับมวลประสบการณ์ในกลุ่มประสบการณ์อื่น ๆ ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ครูทุกคนควรใช้เทคนิควิธีที่เหมาะสม ทั้งวิธีเก่าแก่แต่ได้ผลและวิธีทันสมัยเสมอ เพื่อให้เด็กสนใจร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ครูจริยศึกษาที่ดีต้องรู้จักพัฒนาตน เพิ่มพูนสมรรถภาพสมัยใหม่เสมอ เพื่อให้เด็กสนใจร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน ครูจริยศึกษาที่ดีต้อง รู้จักพัฒนาตน เพิ่มพูนสมรรถภาพและศรัทธาในความเป็นครู โดยมุ่งมั่นในการทำดี มีคุณธรรมประจำใจ สอนเด็กให้ทำดีทุกโอกาสและฉลาดในเทคนิคการสอน

จากที่กล่าวมาข้างต้นพอจะสรุปแหล่งปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียนนักศึกษาโดยส่วนรวม มีดังนี้

๑. บิดามารดา บ้าน หรือ สถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำหน้าที่ปลูกฝังและหล่อหลอม ตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัว และต้องทำหน้าที่นี้ต่อไปแม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่าง ๆ อยู่แล้วก็ตาม นักการศึกษาได้ศึกษาผลกระทบของการเลี้ยงดูเด็กแบบต่าง ๆ ต่อความมีคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กปรากฏว่า เด็กที่ได้รับความรักจากการเลี้ยงดูมาก มีลักษณะความรับผิดชอบ วินัยทางสังคมและความเอื้อเฟื้อสูงกว่าเด็กที่ได้รับความรักจากบิดามารดา หรือผู้ปกครองน้อย เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมมาก จะมีลักษณะ เชื่อฟัง สุขภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อาย เก็บตัวใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่เลี้ยงดูแบบควบคุมน้อย จะไม่เชื่อฟัง ไม่มีความรับผิดชอบและขาดสมาธิ เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบให้เหตุผล เป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าว รู้จักผิดชอบชั่วดี รู้จักละอายเมื่อทำผิด

๒. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่น ๆ ในครอบครัว เป็นผู้มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัว เช่นเดียวกัน โดยปกติเด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ด้วยการสังเกตและเลียนแบบมากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง ถ้าหากผู้ใหญ่เป็นผู้มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องบูชาแก่เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้ม จะเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น

๓. เพื่อน ๆ ของเด็ก เป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมบางอย่างให้เด็กรับรู้ รับผิดชอบต่อปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อน ๆ ได้ โดยเฉพาะในวัยรุ่น การทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดที่สุด การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็ก มิใช่มาจากเพื่อน ๆ เพียงฝ่ายเดียว แต่ยังได้มาจากการได้กระทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อน ๆ ดังกล่าวนี้นี้รวมทั้งเพื่อนในโรงเรียน และเพื่อนนอกโรงเรียนด้วย

๔. พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรม ในหมู่บ้าน ตำบลหรืออำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้น และได้มอบให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมแก่ประชาชนทั้ง เด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นนั้น จะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กในท้องถิ่นนั้นด้วย

๕. สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชน ทุกรูปแบบในปัจจุบันนี้มีบทบาทสำคัญยิ่งต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดไปถึงภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่าน เป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรมและจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนทุกราย และในขณะเดียวกัน ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจ ในด้านที่จะช่วยปลูกฝังความมีจริยธรรมที่ดีแก่เด็กและเยาวชนแล้ว ยังอาจเป็นเครื่องทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่ดั่งงามไว้ด้วย

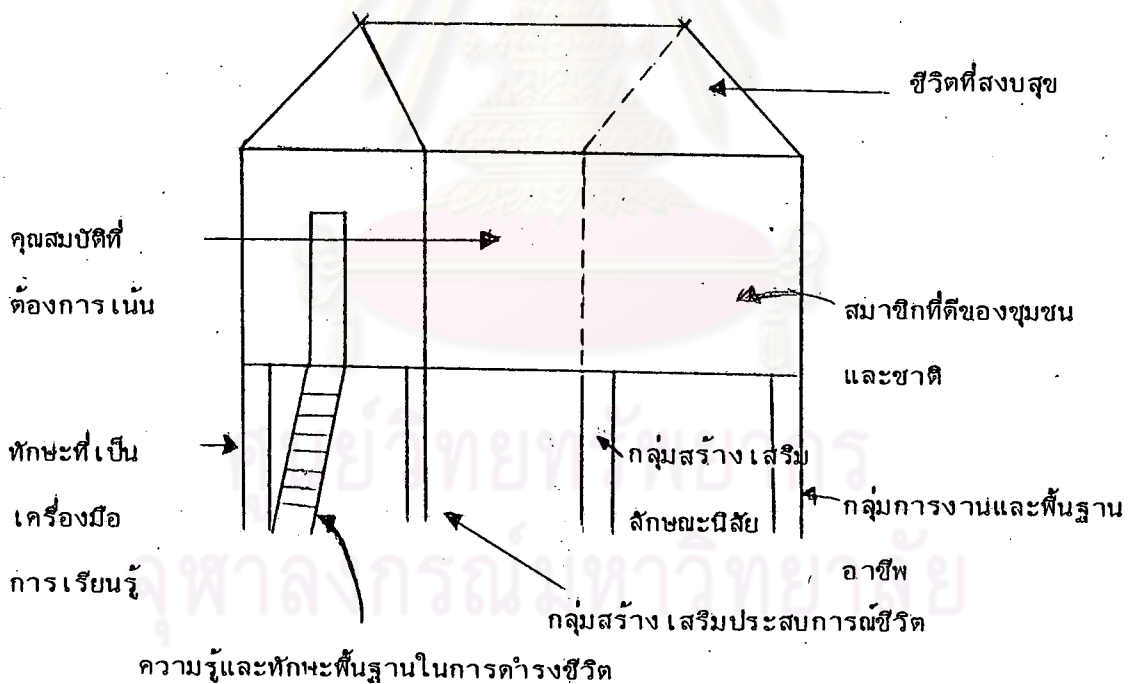
๖. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารและการให้บริการต่าง ๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างอันดีงามของครูอาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่าง ๆ ตามหลักสูตร การเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวข้องกับจริยศึกษาโดยเฉพาะ ตลอดจนการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในสถานศึกษา สิ่งนี้ก็มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กเช่นกัน

จะเห็นว่า การปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนนั้นสถาบันทุกสถาบันในสังคม เช่น สถาบันครอบครัว โรงเรียน ศาสนา สื่อสารมวลชน เป็นต้น ล้วนมีบทบาทในการปลูกฝังคุณธรรมให้แก่เด็กและเยาวชน ด้วยวิธีการที่แตกต่างกันออกไปตามความเหมาะสมและบทบาทของแต่ละสถาบันในสังคม ดวงเดือน พันธุมนาวิน และ เพ็ญแข ประจันปัจฉิม (๒๕๒๐ : ๘) ได้แสดงความเห็นว่า การปลูกฝังจริยธรรมของเด็กควรเริ่มตั้งแต่วัยทารกและวัย เด็ก เล็ก

ในช่วงแรกของชีวิตนี้เด็กจะได้รับการปลูกฝังทางจริยธรรมมากกว่าในช่วงอื่น ๆ ของชีวิต กลุ่มบุคคลที่รับผิดชอบในการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็กมากที่สุด คือ สมาชิกในครอบครัวของเด็กเอง รองลงมา คือ โรงเรียนอนุบาลและโรงเรียนประถมศึกษา นอกจากนี้ในปัจจุบันยังมีสื่อมวลชน เช่น โทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์รายวัน หนังสืออ่านสำหรับเด็ก ซึ่งมีส่วนปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็ก

จริยธรรมในหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑

เมื่อมาพิจารณาถึงหลักสูตรในระดับประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑ อันกล่าวถึงว่าเป็นการให้การศึกษาระดับพื้นฐานบังคับทุกคนต้องได้รับการศึกษาในชั้นนี้ เรื่องของจริยธรรมจะเป็นสิ่งที่เน้นมากขึ้น โดยนับว่าจริยศึกษาซึ่งเป็นกลุ่มเนื้อหาวิชาหนึ่งใน ๔ กลุ่ม ได้แสดงเป็นแผนภูมิของโครงสร้างและเนื้อหาเพื่อให้ชัดเจนขึ้นดังนี้

แผนภูมิแสดงลักษณะของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑ (พนัส หันนาคินทร์ ๒๕๒๓ : ๗๓-๗๕)

การเปรียบเทียบ

- หลักการและคำอธิบายหลักสูตร เปรียบเสมือนรูปทรงของตัวบ้าน
- จุดหมายประการที่ ๑ คุณสมบัติที่ต้องการเน้น เปรียบเสมือนฝาบ้าน
- จุดหมายประการที่ ๒ ความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต เปรียบเสมือนบันไดบ้าน
- จุดหมายประการที่ ๓ ชีวิตที่สงบสุข เปรียบเสมือนหลังคา
- จุดหมายประการที่ ๔ สมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ เปรียบเสมือนพื้นบ้าน
- โครงสร้างและเนื้อหา ๔ กลุ่ม เปรียบเสมือนเสาหลัก ๔ ต้น ของบ้าน หรือ

อาจเรียกว่าสดมภ์ ๔ ก็ได้

สดมภ์ที่ ๑ กลุ่มทักษะที่เป็นเครื่องมือการเรียนรู้

สดมภ์ที่ ๒ กลุ่มสร้างเสริมประสบการณ์ชีวิต

สดมภ์ที่ ๓ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

สดมภ์ที่ ๔ กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ

โครงสร้างของหลักสูตรทั้งหมดคือส่วนประกอบที่จะช่วยทำให้ผู้เรียนมีฐานะดังนี้ คือ

๑. เป็นคนดี คือเป็นคนดีในฐานะที่เป็นมนุษย์คนหนึ่ง คนดีโดยทั่วไปควรจะเป็น
อย่างไรการศึกษาก็หวังว่าผู้จบการศึกษาไปก็ควรจะเป็นเช่นนั้น เช่นเป็นผู้มีคุณธรรมมีจริยธรรม
ซึ่งเป็นลักษณะกลาง ๆ ที่มนุษย์ทั้งหลายพึงมี

๒. เป็นพลเมืองดี คือเป็นคนดีในสังคมหนึ่ง ในที่นี้คือสังคมไทยเราจะเห็นได้ชัดเจน
ในจุดหมายข้อ ๔ คือสมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ สิ่งที่จะบ่งบอกความเป็นพลเมืองดีขึ้นอยู่กับ
รายละเอียดต่าง ๆ ของสังคม เช่นพลเมืองดีของสังคมไทยจะต้องประกอบสัมมาอาชีพ เชื่อมั่น
ในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข รู้คุณค่า ชื่นชม และรักษาศิลปวัฒนธรรม
ของชาติ เป็นต้น

ลักษณะเช่นนี้จะปรากฏในการศึกษาระดับประถมและทุกระดับ

หลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑

การศึกษาระดับประถมศึกษา เป็นการศึกษามุ่งให้ผู้เรียนมีความรู้ความสามารถขั้น
พื้นฐานให้คงสภาพอ่านออกเขียนได้ คิดคำนวณได้ ประกอบอาชีพตามควรแก่วัยและความสามารถ
ได้ และสามารถดำรงตนเป็นพลเมืองดีในระบอบการปกครองแบบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์

เป็นประมุข โดยมีหลักการสำคัญดังนี้คือ

๑. เป็นการศึกษาเพื่อปวงชน
๒. เป็นการศึกษาที่มุ่งให้ผู้เรียนนำประสบการณ์ที่ได้จากการเรียนไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิต
๓. เป็นการศึกษาที่มุ่งสร้าง เอกภาพของชาติ โดยมีเป้าหมายหลักร่วมกัน แต่ให้ท้องถิ่นมีโอกาสจัดหลักสูตรบางส่วนให้เหมาะสมกับสภาพความต้องการได้

ประเด็นที่ได้จากหลักการของหลักสูตร คือ

๑. การศึกษาระดับประถม เป็นการศึกษาที่จัดให้แก่สมาชิกทุก ๆ คนของสังคม
๒. มุ่งหวังให้การเรียนกับการดำรงชีวิตเชื่อมโยงกัน โดยต้องการให้ผู้เรียนนำประสบการณ์จากการเรียนรู้ในโรงเรียนไปใช้พัฒนาชีวิต
๓. มุ่งสร้างความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ ดังข้อความที่กล่าวว่า "อาณาจักรไทยเป็นชาติเดียวกัน ใครจักแบ่งแยกมิได้"

ประเด็นเหล่านี้มิใช่ เรื่องของจริยศึกษาโดยตรงแต่ตัวของหลักการเองก็ชี้ให้เห็นทิศทาง และเหตุผลของการให้การศึกษได้ในระดับหนึ่ง

จุดมุ่งหมายของหลักสูตรประถมศึกษา พ.ศ. ๒๕๒๑

จุดหมายที่หลักสูตรนี้มุ่งหวังให้เกิดผลแก่ผู้เรียน ประกอบด้วย

๑. คุณสมบัติที่ต้องการเน้น
 - ๑.๑ มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ส่วนรวม ไม่เห็นแก่ตัว
 - ๑.๒ มีวินัยในตัวเอง มุ่งมั่นในการทำงานให้สำเร็จ
 - ๑.๓ ขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์ ประหยัดและอดทน
 - ๑.๔ รู้จักคิด วิचारณ์ และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล
 - ๑.๕ มีขันติธรรมต่อคำวิจารณ์ และความแตกต่างระหว่างบุคคลหรือหมู่เหล่า
 - ๑.๖ มีน้ำใจเป็นนักกีฬา รู้จักยกย่องผู้อื่น
 - ๑.๗ รู้จักทำงานและอยู่ร่วมกันกับผู้อื่นได้ โดยรู้จักเป็นผู้ให้ ผู้รับ ผู้นำ ผู้ตาม
- ที่สุด

จุดหมายข้อ ๑ คือคุณสมบัติที่ต้องการเน้นให้เกิดมีขึ้นในคนแต่ละคน คนที่เป็นคนดีไม่
ว่าในสังคมใดควรต้องมีคุณลักษณะเช่นนี้ ถ้าเราพิจารณาสิกลงไปจะพบว่าจุดหมายข้อนี้เกือบ
ทั้งหมดมีลักษณะตรงกับธรรมะของพุทธศาสนา หมวดขรรยาวาสธรรม

ภายในจุดหมายย่อย ๗ ข้อนั้น อาจเป็นสิ่งที่ตกย่อยลงไป เพราะอันที่จริงมีบางข้อ
ที่อาจกินความคลุมไปถึงข้อย่อย ๆ อื่น ๆ เช่น การมีวินัยในตัวเอง น่าจะมีความหมายกว้าง
ขวางที่สุด สามารถครอบคลุมข้ออื่น ๆ ได้หมด เพราะการมีวินัยในตัวเองสื่อแสดงถึงการมี
คุณภาพจิตใจสูง คนเช่นนี้จะไม่มีความคิดคดโกงผู้อื่นอีกต่อไป เนื่องจากเขามีความเคารพตัว
เองมากจนไม่สามารถทำเช่นนั้นได้ เขาจะไม่ทำความผิดเป็นอันขาดถึงแม้จะไม่มีใครรู้เห็นก็
ตาม คนเช่นนี้จะไม่เป็นคนเห็นแก่ตัว เป็นอันขาด แต่เขาจะมีความขยันหมั่นเพียร ซื่อสัตย์
ประหยัด อุดหนุน ยกย่องผู้อื่น ทำงานร่วมกับผู้อื่นได้อย่างดี การแจจแจงเป็นข้อย่อย ๆ จึงเป็น
เพียงการขยายความให้ชัดเจนขึ้น

สำหรับข้อ ๕ ที่กล่าวว่า การมีขึ้นดีธรรมต่อคำวิจารณ์ และความแตกต่างระหว่างบุคคล
หรือหมู่เหล่า ผู้ที่นำหลักสูตรไปใช้สามารถพิจารณาความได้ ๒ ประเด็นคือ

ก) ต้องการให้ผู้ที่ได้รับการศึกษาเป็นคนอดทนต่อคำวิจารณ์แล้วพิจารณาสิ่งดีจากคำ
วิจารณ์นั้นมาเป็นประโยชน์ต่อการทำงานในโอกาสต่อไป และให้ยอมรับว่ามนุษย์ทุกคนเกิดมา
ย่อมเท่าเทียมกัน ดังนั้นการเริ่มต้นและสิ่งที่จะได้รับย่อมไม่เท่าเทียมกัน การศึกษามีหน้าที่ที่จะ
เติมส่วนที่ขาดของคนให้เขาประสบผลตามที่คาดหวัง

หรือ ข) อดทนต่อคำวิจารณ์ ใครจะตำหนิติเตียนอย่างไรก็ช่าง ไม่รู้ร้อนรู้หนาว
คิดว่าตนเองถูกก็ทำไปตามที่คิด และยอมรับความแตกต่างระหว่างคนว่าเป็นสิ่งที่แก้ไขไม่ได้เคย
เป็นอย่างไรก็ควรเป็นอย่างนั้น รวมทั้งต้องไม่เชื่อคำยุยงของคนบางคนที่พยายามบอกว่าคนทุก
คนเกิดมาเท่าเทียมกัน

จุดหมายข้อนี้อาจไม่จำเป็นเลย ถ้าครูสามารถสอนให้เด็กเป็นคนมีน้ำใจเป็นนักกีฬา
รู้จักยกย่องผู้อื่น

๒. ความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำรงชีวิต

๒.๑ มีสุขนิสัยส่วนตัว และส่วนรวมทั้งทางกายและใจ

- ๒.๒ รู้กฎหมายที่จำเป็นในชีวิตประจำวัน
- ๒.๓ มีความรู้และทักษะในการหา การใช้และออมทรัพย์
- ๒.๔ เข้าใจความหมายของวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีที่มีต่อชีวิตประจำวัน
- ๒.๕ มีความรู้และทักษะในการจัดการและทำงานร่วมกับผู้อื่นโดยถือหลักสหกรณ์
- ๒.๖ มีความรู้และทักษะในการทำงาน ทั้งในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค
- ๒.๗ มีนิสัยและรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ
- ๒.๘ มีความรู้และทักษะทางภาษาและคณิตศาสตร์
- ๒.๙ มีความรู้และทักษะในวิธีการทางวิทยาศาสตร์
- ๒.๑๐ มีความสามารถในการยังชีพผสมผสานกลมกลืนต่อสภาพ และสิ่งแวดล้อม

ทางธรรมชาติ

- ๒.๑๑ รู้จักชื่นชมและแสดงออกทางศิลปะ

ความสำคัญของจุดหมายทั้งหมดของข้อ ๒ คือ การพัฒนาความรู้ และประสบการณ์ที่จำเป็นสำหรับการดำเนินชีวิต และการพัฒนาชีวิตของผู้เรียน เช่น รู้กฎหมายที่จำเป็นในชีวิตประจำวันเพื่อมิให้เกิดการทำผิดกฎหมายโดยไม่รู้ตัว มีความรู้และทักษะในการหา การใช้และออมทรัพย์ มีนิสัยและรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมอยู่เสมอ เป็นต้น

๓. ชีวิตที่สงบสุข

- ๓.๑ รู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม สิ่งแวดล้อมและวิทยาการใหม่ ๆ
- ๓.๒ เข้าใจ และศรัทธาในศาสนาที่ตนนับถือ และนำหลักธรรมมาใช้ในชีวิตประจำวัน
- ๓.๓ รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์และมีประสิทธิภาพ
- ๓.๔ มีความคิดริเริ่มที่เป็นประโยชน์แก่ตนเองและส่วนรวม
- ๓.๕ มีอิสระในการคิด แต่พร้อมที่จะยอมรับความคิดของผู้อื่นอย่างมีเหตุผล
- ๓.๖ รู้จักแก้ไขปัญหาโดยสันติวิธี

ถ้าพิจารณา จุดหมายข้อ ๓ ทั้ง ๖ ข้อก็คือ คุณภาพของคนในสังคม เป็นคุณภาพที่จะช่วยให้ชีวิตของผู้เรียนสงบสุข ถ้าใครไม่รู้จักปรับตัวให้เหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม

สิ่งแวดล้อม ไม่รู้จักใช้เวลาให้เป็นประโยชน์ ชีวิตของเขาอาจไม่สามารถหาความสุขได้เลย

๔. สมาชิกที่ดีของชุมชนและชาติ

- ๔.๑ เชื่อมมั่นในระบอบประชาธิปไตยที่มีพระมหากษัตริย์ เป็นประมุข
- ๔.๒ รู้คุณค่า ชื่นชม และรักษาศิลปวัฒนธรรมของชาติ
- ๔.๓ สำนึกในหน้าที่และสิทธิของตน
- ๔.๔ รู้ความสำคัญของครอบครัว สังคม และท้องถิ่นของตน
- ๔.๕ รู้ถึงความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในภูมิภาค และโลก และมีความเข้าใจ

อันดีต่อกัน

๔.๖ สามารถฝึกกำลังสติปัญญา กำลังกาย กำลังทรัพย์ เพื่อความเจริญและความมั่นคงของประเทศ

๔.๗ รู้คุณค่าในความเป็นไทย และภูมิใจที่เกิดในผืนแผ่นดินไทย

การแบ่งจุดหมายออกเป็น ๔ สดมภ์

เหตุผลที่อยู่เบื้องหลังการแบ่งจุดหมายออกเป็น ๔ สดมภ์ น่าจะมีพื้นฐานมาจากการพิจารณาแยกประเด็นดังนี้คือ

๑. ความจำเป็นในฐานะปัจเจกบุคคล ซึ่งสามารถแยกได้เป็น ๒ ข้อ คือ

ก) ความรู้ความสามารถสำหรับการประกอบอาชีพ เพื่อการดำรงชีวิตเป็นเสมือนคุณภาพภายนอกของคน

ข) จริยธรรมและคุณธรรมที่พึงมี อันเป็นคุณภาพภายในตัวคน

บุคคลที่มีความสามารถแต่ไม่มีคุณธรรมย่อมไม่เป็นมนุษย์ แต่บุคคลที่มีแต่คุณธรรมโดยไม่มีความสามารถที่จะทำการงานใดได้ ย่อมไม่เป็นประโยชน์ เหตุเพราะคนที่มีแต่ความสามารถอาจจะเอาความสามารถไปใช้ในทางที่เป็นอันตรายต่อเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ไม่เห็นคุณค่าของความเป็นมนุษย์ มนุษย์ต้องมีคุณธรรมเป็นตัวชี้นำ ควบคุมความสามารถ ส่วนคนที่มีแต่คุณธรรมบริบูรณ์แต่ไม่สามารถปฏิบัติการทำงานให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม การมีคุณธรรมของเขาย่อมไม่เป็นประโยชน์ต่อสังคมเลย เพราะคุณธรรมและความดีงามทั้งหลายต้องตั้งงามโดยมีชีวิตในสังคม เป็นพื้นฐาน

๒. ความจำเป็นในฐานะสังคม

สังคมย่อมเกิดมาจากการอยู่ร่วมกันของคนแต่ละคน โดยมีกฎระเบียบ ประเพณี วัฒนธรรมของคนในสังคมนั้นเป็นสายโยงใย เชื่อมโยงคนทั้งหมดไว้ ตัวการศึกษาคือเครื่องมือที่จะช่วยรักษาและพัฒนาสายโยงใยของสังคมให้คงอยู่ และใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพในอนาคต โดยเริ่มต้นจากการพัฒนาที่คนซึ่งเป็นรูปธรรมก่อน แล้วจึงขยายผลไปสู่นามธรรมคือสายโยงใย ระเบียบประเพณีของสังคม

ถึงแม้ว่าในทัศนะของผู้เขียนมีความเห็นว่าการแจกแจงจุดหมายออกเป็น ๔ สดมภ์นั้น เป็นเรื่องซ้ำซ้อน และทำให้สับสนได้ง่าย เพราะบางข้อย่อมไม่สามารถบ่งให้ชัดได้ว่าควรอยู่ในจุดหมายสดมภ์ใด เมื่อเราใช้ว่า (๑) คุณสมบัติที่ต้องการ เน้น ทั้งหมดอีก ๓ ข้อ คือสิ่งที่ควรเน้นด้วยแต่ทำไมจึงไม่จัดรวมกัน แต่อย่างไรก็ตาม ทั้ง ๔ สดมภ์ หรือ ๔ หลักของจุดหมาย เปรียบเสมือนเสาทุกเสาของบ้านหลังเดียวกัน หรือเปรียบเสมือน ๔ ด้านของสิ่งเดียวกันสิ่งนั้นคือ ความเป็นสมาชิกที่ดีของสังคม

เมื่อเราพิจารณาด้านหนึ่งของความเป็นสมาชิกที่ดี ก็คือคุณสมบัติที่ต้องการ เน้นซึ่งเป็นคุณธรรมที่คนพึงมี ถ้าพิจารณาอีกด้านก็พบชีวิตที่สงบสุข คงไม่มีใครปฏิเสธว่าการเป็นสมาชิกของสังคม ไม่ต้องการความสงบสุขและความสงบสุขในชีวิตจะเกิดขึ้นไม่ได้ถ้าบุคคลไม่เรียนรู้อการเปลี่ยนแปลงของสังคมแล้วปรับตัวให้เหมาะสม หรือไม่เอาหลักธรรมะมาใช้ในชีวิตประจำวันของตน

การสอนหลักธรรมและการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาที่ไม่ใช่ศาสนาพุทธ แต่เป็นศาสนาซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ในท้องถิ่นบด้อย่อมทำได้โดยสอนควบคู่ไปกับการเรียนจริยศึกษา ซึ่งอยู่ในกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ซึ่งมีขอบเขตครอบคลุมการพัฒนาบุคลิกภาพ ในด้านจริยธรรม ศิลปวัฒนธรรม พลศึกษา และความสามารถในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันโดยสงบสุข เป็นสำคัญ วิชาจริยศึกษามีหัวข้อจริยธรรมที่สอนตั้งแต่ ป. ๑-ป. ๖ ตามหลักสูตรประถมศึกษา พุทธศักราช ๒๕๒๑ ของกระทรวงศึกษาธิการรวม ๓๐ ประการคือ

๑. การไม่ประทุษร้ายต่อชีวิตและร่างกาย หมายถึง การไม่ทำร้ายให้บาดเจ็บหรือพิการ การกักขัง ทรมาณให้ผู้อื่นได้รับความลำบากตลอดจนต้องเสียชีวิต รวมทั้งการแสวงหาความสุข สนุกสนานจากความทุกข์ของผู้อื่น ไม่ว่าจะคนหรือสัตว์

๒. ความเมตตา กรุณา เมตตา คือความรู้สึกรักและสงสารปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ กรุณา คือ การกระทำให้ความช่วยเหลือเพื่อให้ผู้อื่นพ้นทุกข์และเป็นสุข ช่วยเหลือเท่าที่จะทำได้

๓. การไม่โลภและไม่ขโมย การไม่โลภ คือ การไม่อยากได้จนไม่รู้จักพอ ความไม่รู้จักพอทำให้เกิดความทุกข์ การไม่ขโมย คือ ไม่แอบหยิบฉวยเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ให้นำมาเป็นของตน รวมถึง การไม่กรรโชก ไม่คดโกง ไม่เบียดบัง

๔. ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่และเสียสละ ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่เป็นการกระทำที่แสดงถึงไมตรีจิต เพื่อให้ผู้อื่นได้รับความสะดวก ความพอใจ เห็นใจ ช่วยเหลือ แบ่งปัน

ความเสียสละ เป็นการยอมเสียสิทธิ์และยอมลำบากเพื่อประโยชน์สุขของผู้อื่น

๕. การไม่ละเมิดของรักของผู้อื่น มีพื้นฐานเช่นเดียวกันกับการขโมย ไม่ล่วงเกินในสิ่งที่เจ้าของหวงแหน เช่น ไม่แตะต้อง แอบดู แอบเล่น ในสิ่งของรักของผู้อื่น เช่น แอบอ่านจดหมาย แอบฟังความรัก แอบดูของสงวน รวมทั้งไม่พรวดหรือทำลายสิ่งที่ผู้อื่นรัก

๖. การรู้จักความพอดี หมายถึง ยินดีในสิ่งที่ตนเป็นเจ้าของ เท่าที่สิทธิ์และความสามารถของตนจะอำนวยให้ ตามความจำเป็นของชีวิต ไม่โลภอยากได้ของผู้อื่น หรืออยากได้เพิ่มมากขึ้น

๗. การไม่พูดปด และไม่พูดปิดเบือน ไม่อำพรางความจริง ไม่ยุยงให้เกิดความแตกแยกและไม่พูดคำหยาบ การพูดดีจะช่วยป้องกันการแตกแยก และการประทุษร้าย ก่อให้เกิดความเข้าใจรักใคร่ เชื้อถือ ไว้วางใจสร้างความสามัคคีในหมู่คณะ

๘. การมีสัจจะและความจริงใจ มีพื้นฐาน เช่นเดียวกับไม่พูดให้ผู้อื่นเดือดร้อนรำคาญ

การมีสัจจะและความจริงใจ เป็นการพูดตรงตามความจริง เพื่อให้ผู้ฟังบังเกิดความเข้าใจที่ถูกต้อง ทั้งปฏิบัติตามคำสัญญาปณิธานต่าง ๆ ที่ตนให้ไว้

๙. การไม่ลองและเสพสิ่งเสพติดให้โทษ สิ่งเสพติด คือ วัตถุที่ได้จากสารในธรรมชาติ หรือจากการสังเคราะห์ เมื่อเสพเข้าสู่ร่างกายไม่ว่าทางใดก่อให้เกิดความต้องการมากขึ้น ได้แก่ ฝิ่น กัญชา เฮโรอีน สุรา บุหรี่ หมาก ยานัตถ์ ฯลฯ ควรหลีกเลี่ยงโดยไม่เสพไม่ผลิตไม่มีไว้ในครอบครอง

๑๐. ความเป็นผู้มีสติ รู้จักยับยั้งชั่งใจและรู้สึกผิดชอบ การมีสติ หมายถึง การรู้ตัวระลึกได้ว่าตนเป็นใคร กำลังทำอะไร อย่างไร อันเป็นสภาพที่ตื่นตัว ความรู้สึกผิดชอบ หมายถึง เมื่อทำผิดแล้วยอมรับผิด

๑๑. ความเป็นผู้มีเหตุผล ความเป็นผู้มีเหตุผล ทำให้บุคคลคิดและกระทำอย่างมีหลักการ ไม่เชื่ออะไรง่าย ๆ ทั้งไม่ต้องรี้นพาลเกรเกร ความมีเหตุผลช่วยให้สามารถแก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม ฉลาด ความเป็นคนมีเหตุผลเกิดจากการหัดคิด พิจารณาสິงต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น รู้จักศึกษาค้นคว้าหาหลักเกณฑ์ต่าง ๆ

๑๒. ความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่ว ความละเอียดใจตนเองที่จะกระทำชั่วทั้งในที่ลับและที่แจ้ง ละอายใจในสิ่งที่ไม่สมควรทำ รู้สึกเกรงกลัว ขลาด ไม่กล้าต่อการทำชั่ว กลัวเสียชื่อเสียง กลัวจะเลวทรามต่ำช้าเพราะทำชั่ว

๑๓. ความขยันหมั่นเพียร เป็นความพยายามในการปฏิบัติสิ่งใดสิ่งหนึ่งอย่างสม่ำเสมอไม่ทอดทิ้ง เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วง

ความขยันหมั่นเพียร เกิดจากความตั้งใจอย่างแรงกล้าประกอบด้วยความอดทน มีสมาธิเป็นตัวหนุน โดยแรงจูงใจ ตัวเสริมกำลังต่าง ๆ คอยหลอ่เลี้ยง

๑๔. ความอดทนอดกลั้น ผู้ที่หวังความเจริญย่อมตั้งเป้าหมายการปฏิบัติ เพื่อให้อยู่ในขอบเขตที่ติงาม จำเป็นต้องอาศัยความอดทนอดใจ ในอารมณ์ยั่วยุยงอยากได้ในสิ่งที่ไม่เหมาะสมไม่ควรและอยากทำร้ายโต้ตอบ ในสิ่งที่ไม่พอใจ รวมทั้งอดทนในความยากลำบาก การรอคอยและอุปสรรคต่าง ๆ

๑๕. ความกล้าหาญและความเชื่อมั่นในตนเอง เป็นการแสดงออกทางกายและวาจา ที่สะท้อนให้เห็นถึงความเด็ดเดี่ยว กล้าเผชิญเหตุการณ์อย่างไม่สะทกสะท้าน ด้วยความแน่ใจว่าถูกต้องของความรู้และความประพฤติของตน เป็นการสร้างบุคลิกภาพของบุคคลให้น่าเชื่อถือ เคารพ ทำให้เกิดความอบอุ่น ความมั่นใจแก่ผู้ที่เกี่ยวข้อง

๑๖. ความกตัญญูกตเวทิตี คือ ความรู้สึกในอุปการคุณ หรือความดีที่ผู้อื่นหรือสิ่งอันมีต่อเราอันแสดงออกมาจากความนึกคิดของแต่ละคน และการแสดงออก หรือการตอบแทนบุญคุณต่อความดีที่ผู้อื่นทำนั้น โดยการแสดงออกทั้งการกระทำและคำพูด

๑๗. ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นการประพฤติปฏิบัติอย่างตรงไปตรงมา ทั้งกาย วาจา ใจ ทั้งต่อตนเองและผู้อื่น รวมทั้งไม่ทำความเดือดร้อนแก่ผู้ใดแม้เรื่องเล็กน้อย โดยยึดหลักแห่งความยุติธรรมไม่เอาเปรียบ

๑๘. การทำให้ใจให้สงบ มีสมาธิและอารมณ์แจ่มใส การทำจิตใจให้มีสมาธิ ต้องไม่มีนิวรณ์ ๕ คือ หมกมุ่นทางพอใจรักใคร่ ความพยายามปกป้องร้ายผู้อื่น ความสัง เเลงสงสัย ความฟุ้งซ่านรำคาญใจ ความทหนุ่ ความง่วงเหงาหาวนอน ทั้งนี้อาจเริ่มต้นด้วยการคิดอย่างมีระเบียบ หัดทำงานทีละอย่างตามขั้นตอน บังคับใจให้จดจ่อต่อสิ่งหนึ่งสิ่งใดโดยเฉพาะ และหัดปล่อยอารมณ์ให้ว่าง อารมณ์ที่แจ่มใสทำให้สมองโปร่ง

๑๙. ความไม่เห็นแก่ตัว เป็นการกระทำที่ไม่ถือประโยชน์ของตนแต่ฝ่ายเดียว แต่คำนึงถึงผลประโยชน์ร่วมกันเพื่อผดุงไว้ซึ่งความเป็นธรรม ความเสมอภาค และความสมดุลทางธรรมชาติ สมบัติสาธารณะ ไม่เอาเปรียบผู้อื่นเพื่อความสบาย

๒๐. ความประณีต ละเอียดถี่ถ้วน เป็นการกระทำที่มีการวางแผน มีข้อกำหนดสามารถดำเนินงานตามขั้นตอนอย่าง เรียบร้อยถูกต้องโดยอาศัยความอดทนและสมาธิ เป็นตัวกำกับ

๒๑. ความรับผิดชอบ เป็นการปฏิบัติตามภาระหน้าที่ หรือบทบาทที่ได้รับมอบหมาย โดยไม่มีการบงคับหรือคุกคามจากผู้อื่น ความรับผิดชอบสามารถทำให้บุคคลทำหน้าที่ได้อย่าง เรียบร้อยก่อให้เกิดความไว้วางใจจากผู้อื่น

๒๒. ความมีน้ำใจเป็นธรรม ไม่ลำเอียง การปฏิบัติงานด้วยความเที่ยงธรรมสอดคล้องกับความจริงและเหตุผล ไม่ลำเอียงเพราะความรักใคร่กัน ไม่ชอบกัน หรือเพราะความกลัว ก่อให้เกิดความยุติธรรมในสังคม ช่วยรักษากฎ เกณฑ์ต่าง ๆ เพื่อความถูกต้องสงบสุขของสังคม ขจัดความเห็นแก่ตัวและเอาเปรียบ ถืออภิสิทธิ์

๒๓. ความมีระเบียบวินัย ความตรงต่อเวลาและหน้าที่
 ความมีระเบียบวินัย หมายถึง การปฏิบัติให้ถูกต้องตามแบบแผน กฎ ข้อบังคับที่กำหนดให้คนในหมู่คณะปฏิบัติ
 การตรงต่อเวลา หมายถึง การปฏิบัติภารกิจต่าง ๆ ตรงตามเวลาที่กำหนดอย่างสม่ำเสมอ ตลอดจนปฏิบัติตามเวลาที่นัดหมายกับผู้อื่น
 การตรงต่อหน้าที่ คือ การทำหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง ไม่หวั่นไหวเสี่ยงละเลย และก้าวก่ายหน้าที่ผู้อื่น

๒๔. การยอมรับความเปลี่ยนแปลง ทุกสิ่งทุกอย่างย่อมเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ไม่มีสิ่งใดสามารถอยู่คงที่ ต้องไม่ยึดมั่นสิ่งใดสิ่งหนึ่งตายตัวเกินไป ทำให้เกิดความโล่งปลอดโปร่งใจ การยอมรับความเปลี่ยนแปลงทำให้บุคคลเผชิญเหตุการณ์ต่าง ๆ ได้อย่างเป็นสุข

ไม่หวั่นไหว เดือดร้อนใจ หรือ ยินดีจนเกินไป

๒๕. มารยาทและนิสัยส่วนบุคคลในการกิน นอน ขับถ่าย แต่งกาย และสังคมนระหว่างเพศ

มารยาท เป็นการแสดงออกทางกาย วาจา ในด้านการกินอยู่หลับนอน กิริยาท่าทาง และการปฏิบัติตนในโอกาสต่าง ๆ ที่ยอมรับกันว่าสวยงามถูกต้อง มารยาทช่วยป้องกันการกระทำที่ก่อให้เกิดความเดือดร้อนรำคาญ หรือ ความบาดหมาง ทำให้เกิดการเข้าใจ ดีมีไมตรีต่อกัน

๒๖. มารยาทในการแสดงความเคารพ การขออภัย การแสดงความขอบคุณ การขอความช่วยเหลือ การปฏิเสธ การแสดงความไม่เห็นด้วย การแสดงความยินดี การแสดงความเสียใจ การเล่น การพักผ่อนหย่อนใจ ผู้ที่มีมารยาทดีย่อมได้รับการยกย่องชมเชย

๒๗. หลักธรรมสำหรับการอยู่ร่วมกัน ได้แก่ ความสามัคคี เสียสละ อภัย การเอื้อเฟื้อ ยอมรับความคิดเห็นของผู้อื่น ความเห็นอกเห็นใจ

ความสามัคคี เป็นการแสดงออกซึ่งการร่วมแรงร่วมใจ เพื่อปฏิบัติงาน ให้ลุล่วงอย่างมีประสิทธิภาพ โดยอาศัยความอดทน ความเสียสละ ความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน รับรู้รับฟังความคิดเห็นของผู้อื่นด้วยความใจกว้าง มีเหตุผล ทำให้เกิดมีไมตรี และเกิดบรรยากาศของความ เป็นประชาธิปไตย

๒๘. ความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติตามประเพณีนิยม มารยาท เป็นการแสดงออกทางกาย วาจา ในด้านการแสดงความเคารพ การพูด การกินอยู่หลับนอน กิริยาท่าทางและการปฏิบัติตนในโอกาสต่าง ๆ ที่ยอมรับตกลงกันว่าสวยงามถูกต้อง เหมาะสมกับบุคคล และกาลเทศะ และแสดงออก หรือร่วมกิจกรรมพิเศษในโอกาสต่าง ๆ

๒๙. ความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ การรักชาติ หมายถึง การปฏิบัติตามสิทธิและหน้าที่ภายใต้ขอบเขตของกฎหมายและสำนึกอันดีงามที่จะช่วยส่งเสริมความเจริญของประเทศ

ศรัทธาต่อศาสนา คือ ปฏิบัติตามคำสอนด้วยความเลื่อมใส ไม่ลบล้างละเลย ต่อการเป็นศาสนิกชนที่ดี

ความภักดีต่อพระมหากษัตริย์ คือการเกิดพระเกียรติ ถวายอารักขา และพร้อมใจกันปฏิบัติตามพระราชประสงค์ อันมุ่งความเจริญและความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง

๓๐. การแก้ไขข้อบกพร่อง การปฏิบัติทางจริยธรรม ได้แก่ ผิดศีลธรรม ระเบียบ กฎหมายและจารีตประเพณี

หมายถึง การแก้ไขความบกพร่องในการปฏิบัติตนในทางที่จะนำมาซึ่งความเดือดร้อน แก่ตนเองและผู้อื่น ได้แก่ การพยายามไม่ผิดจารีตประเพณี ข้อบังคับ ศีลธรรม และจริยธรรม อันถึงามที่ตกลงไว้ในชนกลุ่มนั้น โดยความร่วมมือของบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย

จริยธรรมในวิชากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย

จุดประสงค์ทั่วไปของวิชากลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย เพื่อให้ผู้เรียน

๑. มีค่านิยม เจตคติ และคุณลักษณะอันพึงประสงค์
๒. พัฒนาทางร่างกาย จิตใจ และสังคม
๓. มีโอกาสได้แสดงออกตามความถนัด ความสามารถของบุคคล
๔. ได้เรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างมีวัฒนธรรมตามวิถีทางประชาธิปไตย
๕. พัฒนาความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ความประณีต และระสนิยมที่ดี

จุดประสงค์เฉพาะจริยศึกษา (ซึ่งเป็นวิชาหนึ่งในกลุ่มนี้)

๑. ให้สามารถควบคุม กาย วาจา ใจ อยู่ในขอบเขตที่ดีงาม ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ทั้งสามารถสร้างประโยชน์แก่ตน และสังคมได้
๒. ให้มีความรับผิดชอบต่อการกระทำของตน และปฏิบัติได้จนเป็นนิสัย

ทั้ง ๒ หัวข้อ แสดงให้เห็นลักษณะที่พึงต้องการอย่าง เห็นชัด เจนมาก โดยที่เราไม่จำเป็นต้องตั้งปัญหาว่าทั้ง ๒ ข้อตรงกับธรรมะของศาสนาใด เพราะทั้ง ๒ ข้อ เป็นสิ่งที่แสดง ให้เห็นความมีคุณธรรมอย่างยิ่ง เพราะความสามารถควบคุมกาย วาจา ใจ ให้อยู่ในขอบเขตที่ดี งาม เป็นความสามารถขั้นสูง สูงกว่าความสามารถใด ๆ ของมนุษย์ในปัจจุบันดูเหมือนจะเป็น ยุคของเครื่องย่วยวนใจให้กระทำความผิด และหลาย ๆ ครั้งสิ่งที่ตนเองเห็นว่าดีงามเหมาะสม ที่จะทำแต่กลับไม่เป็นสิ่งดีงามสำหรับผู้อื่น อาจด้วยปัญหานี้จุดหมายข้อ ๑ ของจริยศึกษาจึงขยาย ความว่า ไม่เบียดเบียนตนเอง และผู้อื่น ทั้งสามารถสร้างประโยชน์แก่ตน และสังคม

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับจริยธรรม

ชาลี สัทธิ ได้ศึกษาคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีบางประการจากนักเรียนที่จบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ (ชาลี สัทธิ ๒๕๒๗ : ๖๑-๖๕) โดยใช้กลุ่มตัวอย่างจำนวน ๒๕๑ คน และกำหนดคุณธรรมด้านต่าง ๆ ที่เป็นองค์ประกอบของความเป็นพลเมืองดี ๑๐ ด้านคือ คุณธรรมด้านความซื่อสัตย์ คุณธรรมที่มีต่อตนเอง คุณธรรมที่มีต่อศาสนา คุณธรรมด้านการเรียน คุณธรรมที่มีต่อชุมชน คุณธรรมที่มีต่อผู้อื่น คุณธรรมที่มีต่อครอบครัว คุณธรรมด้านมนุษยธรรม คุณธรรมด้านอำนาจ คุณธรรมที่มีต่อประเทศชาติ: ปรากฏว่า เด็กชายและเด็กหญิงมีความเห็นในคุณธรรมแห่งความเป็นพลเมืองดีสอดคล้องกันทุกประการ

สมนึก อ่องเฮิน (๒๕๑๕ : ง-ข) วิเคราะห์เรื่อง การสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดีจากหนังสือแบบเรียนสังคมศึกษา ๑๕ เล่ม และหนังสืออ่านประกอบ ๖๐ เล่ม ที่ใช้ในระดับประถมศึกษาตอนต้น แบ่งความคิดรวบยอดเกี่ยวกับความเป็นพลเมืองดี ๕ ด้านคือ ค่านิยมและคำสอนในศาสนา การอยู่ร่วมกันในชุมชน ขนบธรรมเนียมประเพณี และวัฒนธรรมไทย ความรับผิดชอบในหน้าที่พลเมืองดี ความเข้าใจในระบอบประชาธิปไตย ความรู้เกี่ยวกับการปกครองประเทศโดยทั่วไป และการทำวิจัยนี้ ยังสรุปไว้ว่า เนื้อหาของหนังสือแบบเรียนวิชาสังคมศึกษาชั้นประถมศึกษา และหนังสืออ่านประกอบที่นำมาศึกษาครั้งนี้ ทั้งหมดยังไม่เป็นการเพียงพอต่อการสร้างความคิดรวบยอดของความเป็นพลเมืองดี ในด้านความรับผิดชอบในหน้าที่ของพลเมืองดีในระบอบประชาธิปไตยและความรู้เรื่อง การปกครองประเทศ

สมพงษ์ สอนสุภาพ (๒๕๒๑ : ๑๔๕-๒๐๑) ได้ศึกษาความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ของโรงเรียนสังกัดกรมสามัญศึกษาและองค์การบริหารส่วนจังหวัด จำนวน ๑๒ โรงเรียน กลุ่มตัวอย่าง ๕๐๐ คน พบว่า เด็กมีความคิดรวบยอดที่แสดงให้เห็นพฤติกรรมที่พึงประสงค์คือ การมีความรับผิดชอบ การทำงานเป็นหมู่คณะ การเคารพในความเสมอภาคของมนุษย์ การมีวินัยในตนเอง การใช้เสียงข้างมากในการตัดสินใจ การรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนและผู้อื่น การยอมรับในเหตุผล การประนีประนอม การมีใจกว้าง การนับถือความยุติธรรม การเคารพกฎหมาย และมีความคิดรวบยอดไม่พึงประสงค์ในเรื่อง การมีความเชื่อในวิธิตาเหตุผลโดยวิธีวิทยาศาสตร์

การทำงานเป็นหมู่คณะ การประนีประนอม การนับถือความยุติธรรม การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การเคารพในเสรีภาพของบุคคล การเคารพกฎหมาย การมีความรักชาติ

อดุลยศักดิ์ สุนทรโรจน์ (๒๕๒๑ : ๑๔๖-๑๕๐) ได้สำรวจความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๗ ในภาคใต้ของประเทศไทยพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีความคิดรวบยอดที่แสดงพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์เกี่ยวกับความคิดรวบยอดในการทำงานร่วมกันเพื่อประโยชน์ของส่วนรวมการให้ความร่วมมือในการอนุรักษ์ธรรมชาติ ความเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ในการแก้ปัญหา

เสวก ใจสะอาด (๒๕๒๑ : ๒๐๓-๒๐๗) สำรวจความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในภาคเหนือ คือ เชียงใหม่ เชียงราย แม่ฮ่องสอน ลำปาง ลำพูน พะเยา แพร่ น่าน และอุตรดิตถ์ มีโรงเรียน ๑๒ แห่ง และกลุ่มตัวอย่าง ๕๐๐ คน โดยใช้แบบสอบถามคุณลักษณะสำคัญของความคิดรวบยอดเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตย ๑๕ คุณลักษณะ ผลคือ คุณลักษณะเกี่ยวกับพลเมืองดีในวิถีชีวิตประชาธิปไตยที่พึงประสงค์มี ๑๓ คุณลักษณะคือ การมีความรับผิดชอบ การทำงานเป็นหมู่คณะ การเคารพในความเสมอภาคของมนุษย์ การมีวินัยในตนเอง การใช้เสียงข้างมากในการตัดสินใจ การรู้จักสิทธิหน้าที่ของตนเองและผู้อื่น การยอมรับในเหตุผล การประนีประนอม การมีใจกว้าง การนับถือความยุติธรรม การเคารพต่อกฎหมาย การเป็นผู้นำและผู้ตามที่ดี การมีความรักชาติ และคุณลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ ๒ คุณลักษณะคือ การเชื่อในวิธีการหาเหตุผลเชิงวิทยาศาสตร์ และการเคารพในเสรีภาพของบุคคล

สุรพล นาควานิช (๒๕๒๑ : ๑๓๑-๑๓๒) ศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ๖ จังหวัด โรงเรียน ๑๗ โรงเรียน และนักเรียนที่กำลังเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ปีการศึกษา ๒๕๒๐ จำนวน ๖๘๐ คน โดยสร้างแบบสำรวจคุณลักษณะจริยธรรม ๑๐ คุณลักษณะ ปรากฏว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมทางจริยธรรมที่น่าพอใจ ๔ คุณลักษณะเรียงลำดับกันคือ ความกตัญญูกตเวที ความเสียสละ การประหยัด ออมทรัพย์ และความมีเหตุผล

สุรศักดิ์ สันติธัญญาโชค (๒๕๒๑ : ๑๒๒-๑๒๓) ศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ในจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า นักเรียนส่วนใหญ่มีพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ ได้แก่ พฤติกรรมที่แสดงคุณลักษณะในด้าน การรักษาระเบียบวินัย ความยุติธรรม และความสามัคคี

พรพิมล สันติพิริฎภาค (๒๕๒๒ : ๑๐๒-๑๑๐) ได้ศึกษาพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในเขตกรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา ๒๕๒๐ ในโรงเรียน ๑๒ แห่ง กลุ่มตัวอย่าง ๕๑๗ คน ผู้วิจัยได้สร้างแบบสอบถามเพื่อใช้สำรวจพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียน ๑๐ คุณลักษณะจริยธรรม ได้แก่ ความรับผิดชอบ ความซื่อสัตย์สุจริต ความมีเหตุผล ความกตัญญูต่เวทีก การรักษาระเบียบวินัย ความเสียสละ ความสามัคคี การประหยัดทรัพย์และออมทรัพย์ ความยุติธรรม ความอดุสาหะ ผลการวิจัยปรากฏว่านักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยส่วนรวมมีพฤติกรรมทางจริยธรรมอยู่ในสภาพที่น่าพอใจ ๓ คุณลักษณะเรียงตามลำดับ คือ ความเสียสละ การประหยัดและออมทรัพย์ ความกตัญญูต่เวทีก

ชวลิต นิยมศิลป์ (๒๕๒๒ : ๒๑๙-๒๒๐) ได้ศึกษาความคิดเห็นเกี่ยวกับแบบเรียนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาของครูในเขตการศึกษา ๕ ได้แก่ ครูที่สอนสังคมศึกษาระดับประถมศึกษาในจังหวัดราชบุรี ๔๔ คน จังหวัดเพชรบุรี ๑๗๑ คน และจังหวัดสมุทรสงคราม ๕๐ คน รวม ๓๖๐ คน ซึ่งสอนระดับประถมศึกษาที่ ๑ ถึงประถมศึกษาที่ ๖ ปรากฏว่า ครูสอนสังคมศึกษาในเขตการศึกษา ๕ เห็นว่า หนังสือสังคมศึกษา ๔ เล่ม ให้เนื้อหาในการปลูกฝังคุณธรรมมากในเรื่อง การรู้จักทำประโยชน์แก่ส่วนรวมในระดับปานกลาง มีคุณธรรมเป็นสำคัญดังนี้ ความเข้าใจอันดีระหว่างบุคคล การดำรงชีวิตที่ถูกต้อง การรู้จักปรับตัว การรักษาขนบธรรมเนียมประเพณี การพึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน การปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี การรักษามรดกทางวัฒนธรรมไทย

ยาใจ จุลพงษ์ (๒๕๒๔ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาประเภทของการอบรมเลี้ยงดูตามการรับรู้กับระดับจริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ในจังหวัดอุตรธานี ผลการวิจัยพบว่า

๑. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้รับการเลี้ยงดูต่างกันมีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ โดยนักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบ

ประชาธิปไตยและแบบเข้มงวดกวดขัน มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่านักเรียนที่
ได้รับการดูแลแบบปล่อยปละละเลย ส่วนนักเรียนที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยและ
แบบเข้มงวดกวดขัน มีระดับการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

๒. นักเรียนชายและนักเรียนหญิงที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบเดียวกัน มีระดับ
การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่แตกต่างกัน

สดใส ดันดีกัลยาภรณ์ (๒๕๒๔ : บทคัดย่อ) ได้วิเคราะห์ค่านิยมทางสังคมตาม
การรับรู้ที่เด็กได้จากการอ่านหนังสืออ่านสำหรับเด็ก เพื่อหาความสอดคล้องระหว่างค่านิยม
ตามการรับรู้ที่เด็กได้กับค่านิยมทางสังคมที่กำหนดในหลักสูตรประถมศึกษา จากเนื้อหา
จริยศึกษา ๓๐ ข้อ ของกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ผลปรากฏว่า ค่านิยมทางสังคมตามการ
รับรู้ที่เด็กได้จากการอ่านหนังสืออ่านสำหรับเด็กมีความสอดคล้องกับค่านิยมทางสังคมที่กำหนด
ในหลักสูตรประถมศึกษาส่วนใหญ่เป็นค่านิยมทางสังคม ที่ส่งเสริมทางด้านศีลธรรมจรรยา
และมุ่งในค่านิยมวิถีปฏิบัติมากกว่า ค่านิยมจุดหมายปลายทาง

นัยนา ดิษฐะ (๒๕๒๔ : ๑๓๕) ได้ทำการวิจัยเกี่ยวกับการยกระดับเหตุผลเชิง
จริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ และ ๔ ในจังหวัดราชบุรี โดยใช้แบบสอบวัดระดับ
เหตุผลเชิงจริยธรรมและสร้างแบบฝึกยกระดับเหตุผลเชิงจริยธรรม จำนวน ๑๗ แผน จาก
ผลการวิจัย พบว่าก่อนฝึกปละหลังฝึกกลุ่มทดลองมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมชั้นที่ ๓ และ ๔
แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ และ .๐๑ ตามลำดับ ส่วนกลุ่มควบคุมก่อนฝึกและ
หลังฝึกมีการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม ชั้นที่ ๔ แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .๐๕ ไม่พบ
ความแตกต่างของการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในชั้นอื่น ๆ แสดงว่าการฝึกทำให้เกิดการ
เปลี่ยนแปลง

นุพผา เรืองรอง (๒๕๒๖ : ๖๕-๖๖) ได้เปรียบเทียบความคิดรวบยอดเชิง
จริยธรรมของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ที่ได้จากการเรียนด้วยกิจกรรมการเล่านิทานกับ
กิจกรรมแสดงบทบาทสมมติ โดยเลือกจริยธรรมที่จะสอน จำนวน ๕ เรื่องคือ ความซื่อสัตย์
สุจริต ความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ความขยันหมั่นเพียร ความมีระเบียบวินัยและตรงต่อเวลา และ
ความกตัญญู ผลปรากฏว่า หลังจากการทดลองสอบแล้วความคิดรวบยอดเชิงจริยธรรมของ
นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมเล่านิทานกับนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมการแสดงบทบาทสมมติไม่

แตกต่างกัน

จิตอารมย์ สวัสดิชิตัง (๒๕๒๖ : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาจริยธรรมตามหลักสูตร
ประณมศึกษา ๒๕๒๑ ที่ปรากฏในเพลงไทยสมัยนิยม รวมทั้งสิ้น ๒๐๐ เพลง โดยมีเพลงและ
ดนตรีเยาวชนดีเด่น จำนวน ๗๒ เพลง และเพลงทั่วไปอีก ๑๒๘ เพลง ซึ่งเพลงดังกล่าว
แยกออกเป็น ๓ ประเภทคือ เพลงลูกทุ่ง ๗๐ เพลง เพลงลูกกรุง ๗๐ เพลง และเพลง
เยาวชน ๖๐ เพลง ผลปรากฏว่า ทางจริยธรรมในด้านความอดทนอดกลั้น ความขยัน
หมั่นเพียร ความเตตากรุณา และหักธรรมในการอยู่ร่วมกัน ปรากฏมากที่สุดในเพลงทั้ง ๓
ประเภท

พรรณี สุวดี (๒๕๒๘ : ๑๓๗) ได้ศึกษาเปรียบเทียบโน้ตดนตรีทางจริยธรรมของ
นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๓ ที่เรียนด้วยกิจกรรมการละเล่นพื้นเมืองของเด็กภาคเหนือกับ
กิจกรรมตามแผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ ผลปรากฏว่า นักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรม
การละเล่นพื้นเมืองของเด็กภาคเหนือมีโน้ตดนตรีทางจริยธรรมแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญที่
ระดับ .๐๕ กับนักเรียนที่เรียนด้วยกิจกรรมตามแผนการสอนของกระทรวงศึกษาธิการ

อาภรณ์ ปรีดาสุวรรณ (๒๕๒๗ : บทคัดย่อ) ทำการวิจัยเกี่ยวกับการสอนของครู
สังกัดสำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ได้รับการฝึกอบรมจาก โครงการฝึก
อบรมครูประจำการในการสอดแทรกจริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษาตามการรับรู้ของครู
และนักเรียน โดยใช้ประชากร ๑๐๐ คน ซึ่งประกอบด้วย ครูสังกัดสำนักงานคณะกรรมการ
การประถมศึกษาแห่งชาติ ที่ได้รับการฝึกอบรมจาก โครงการฝึกอบรมครูประจำการในการ
สอนสอดแทรกจริยธรรมตามหลักสูตรประถมศึกษาของภาควิชาประถมศึกษา คณะครุศาสตร์
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย และนักเรียนที่กำลังเรียนกับครูที่เป็นตัวอย่างประชากร จำนวน ๓๐๐
คน ได้มาจากการสุ่มแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสอบถาม และแบบ
สัมภาษณ์ ผลการวิจัย เทคนิคการสอนต่าง ๆ ที่ครูนำไปใช้ในแต่ละกลุ่มประสบการณ์หลังการ
ฝึกอบรมสูงกว่าก่อนการฝึกอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยกลุ่มประสบการณ์ที่มีการเปลี่ยน
ระดับการนำไปใช้มากที่สุดคือ กลุ่มการงานและพื้นฐานอาชีพ มีการเปลี่ยนระดับการนำไปใช้
ใน ๑๑ เทคนิคจาก ๑๕ เทคนิค คือ เทคนิคการโต้วาทีธรรมะ สถานการณ์จำลอง การสร้าง
และใช้หุ่น การสร้างและใช้บัตรคำ การเล่านิทาน เกมเสริมคุณธรรม การละเล่นเสริม

คุณธรรม เพลง เสริมคุณธรรม บทบาทสมมุติ กรณีตัวอย่าง และการวัดผลจริยธรรม และกลุ่มที่มีการเปลี่ยนระดับการนำไปใช้น้อยที่สุดคือ กลุ่มวิชากิจกรรมพิเศษ มีการเปลี่ยน ๔ เทคนิค จาก ๑๕ เทคนิค คือ เทคนิคการโต้วาทีธรรมะ การวาดภาพลายเส้น กลุ่มสัมพันธ์ และการเรียงความปากเปล่า

นอกจากนี้ครูยังมีความเห็นเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในการนำเทคนิคต่าง ๆ ที่ได้รับจากการฝึกอบรมไปปฏิบัติคือ ตนเองขาดความเข้าใจหลักการที่สำคัญในบางเทคนิค ขาดทักษะในการสร้างสื่อการสอนและขาดวัสดุอุปกรณ์ ขาดทักษะในการแต่ง เพลงและร้อง เพลง และครูต้องสอนตามแผนการสอนจึงไม่มีเวลาสอดแทรกจริยธรรมได้อย่างเต็มที่ และเห็นว่านักเรียนไม่คุ้นเคยและไม่เข้าใจวิธีการในบางเทคนิคที่ครูนำมาใช้ นักเรียนไม่กล้าแสดงออก นักเรียนมุ่งแต่แข่งขันจะเอาชนะกัน และสนุกสนานจนลืมสิ่งที่ได้เรียนรู้ขณะทำกิจกรรมร่วมกัน

ความหมายของหนังสืออ่านสำหรับเด็ก

ได้มีผู้ให้ความหมายของหนังสืออ่านสำหรับเด็ก ไว้มากมาย เช่น

ชาลอต เอส ฮัค (Charlotte S. Huck ๑๙๗๖ : ๑๓) ได้ให้ความหมายของหนังสือสำหรับเด็กว่า หนังสืออ่านสำหรับเด็ก คือ หนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อให้เด็กได้อ่าน ส่วนมาโนราม่า จาฟา (Manorama Jafa ๒๕๒๓ : ๑๕-๑๖) ได้กล่าวไว้ในการประชุมปฏิบัติการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก ณ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ ประสานมิตร-บางแสน เกี่ยวกับหนังสืออ่านสำหรับเด็กว่า เป็นหนังสือที่เขียนขึ้นเพื่อให้เด็กได้ดู ฟัง เรียนรู้ และสนุกสนานเพลิดเพลิน ในประเทศไทยก็มีนักการศึกษาผู้มีความเชี่ยวชาญเกี่ยวกับหนังสืออ่านสำหรับเด็ก หลายท่าน ซึ่งได้ให้ความหมายคล้าย ๆ กัน คือ แมนมาส ขวสิต (๒๕๐๔ : ๑) ได้กล่าวว่าวรรณกรรมสำหรับเด็กและเยาวชน หมายถึง หนังสือที่เด็กในวัยเล่าเรียนอาจเลือกอ่านเอง เพื่อความเพลิดเพลิน เพราะความอยากรู้หรือเพื่อใช้ประกอบการศึกษานอกจากนี้ รัชณี ศรีไพรวรรณ ยังได้กล่าวขยายความถึงประเภทของหนังสืออ่านสำหรับเด็ก คือ เป็นหนังสือที่ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลินและความรู้ต่าง ๆ ยันแตกต่างไปจากหนังสือแบบเรียน ซึ่งมีทั้งประเภทให้ความบันเทิง อาจเป็นนิยาย นิทาน วรรณคดีประเภทต่าง ๆ ที่เหมาะกับเด็ก รวมไปถึงเรื่องจริงจากชีวประวัติบุคคลหรือวิทยาศาสตร์ แต่ต้อง

มีวิธีเขียนที่เหมาะสมกับเด็กแต่ละวัย ส่วนวิธียะ ลิริสิงห์ (๒๕๑๔ ; ๑๕) ให้ความหมายว่า วารสารและหนังสือที่เขียนขึ้นสำหรับเด็กและจะต้อง เขียนให้เด็กอ่านอย่างเพลิดเพลินด้วยความสนใจ เพิ่มพูนความสามารถในการอ่านและเข้าใจภาษาจนเกิดนิสัยการอ่านหนังสือ

จากความหมายหนังสืออ่านสำหรับเด็กข้างต้น พอสรุปได้ว่า หนังสืออ่านสำหรับเด็ก คือ หนังสือที่มีจุดมุ่งหมายให้เด็กอ่าน เพื่อความสนุกสนานเพลิดเพลินและให้ความรู้ด้านต่าง ๆ อันแตกต่างไปจากหนังสือแบบเรียน โดยเป็นหนังสือที่มีเนื้อเรื่องประกอบรูปภาพ หรือ เป็นหนังสือการ์ตูนก็ได้

หนังสืออ่านสำหรับเด็กมีความสำคัญมาก เพราะวัยเด็กเป็นวัยที่กำลังเจริญเติบโตทั้งด้านสติปัญญา อารมณ์ จิตใจ ร่างกาย เป็นวัยที่จะต้องพัฒนาความเจริญงอกงามให้กับเด็ก สิ่งที่สำคัญมากอย่างหนึ่งก็เห็นจะเป็นหนังสือที่จะช่วยพัฒนาจิตใจ สติปัญญา อารมณ์ของเขา การอ่านหนังสือจะทำให้เด็กมีความเฉลียวฉลาด ความรู้กว้างขวาง ทันสมัย มีจินตนาการ มีความคิดสร้างสรรค์ รู้จักค้นคว้าด้วยตนเอง และมีความเชื่อมั่นในตนเอง นอกจากนั้นจะทำให้เด็กรู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ไม่รู้จักเหงาเพราะมีหนังสือเป็นเพื่อน การที่เด็กจะมีนิสัยรักการอ่านได้นั้นจะต้องได้รับการฝึกฝนตั้งแต่เล็ก ๆ จึงจะทำให้เด็กรักการอ่านโดยไม่รู้ตัว แต่การที่จะใช้วิธีบังคับ ช่มชู้ ให้เด็กอ่านหนังสือ เป็นวิธีที่ได้ผลน้อยที่สุดที่จะทำให้เด็กรักการอ่านหนังสือ ผู้มีบทบาทสำคัญในการฝึกให้เด็กรักการอ่าน ได้แก่ พ่อ แม่ ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ ตลอดจนผู้ใกล้ชิดกับเด็กทุกคน ถ้าบุคคลดังกล่าวชอบและรักการอ่านหนังสือ ก็จะสามารถปลูกฝังให้เด็กมีนิสัยรักการอ่านหนังสือได้อย่างดี ทำให้เด็กมีความกระตือรือร้น ขวนขวายหาหนังสือมาอ่าน นอกจากนี้ เราจะต้องคำนึงถึงหนังสือที่เด็กอ่านด้วยว่ามีประโยชน์มากน้อยเพียงไร หนังสือไม่ว่าจะมีประโยชน์ทุกเล่มไปสำหรับเด็ก ผู้ใหญ่จะต้องรู้จักเลือก รู้จักพิจารณาว่าหนังสือใดควรให้เด็กอ่าน เล่มใดไม่ควรให้เด็กอ่าน เหมาะกับเพศและวัยหรือไม่ ถ้าไม่คำนึงถึงเรื่องนี้แล้ว ผลเสียจะเกิดขึ้นกับตัวเด็กเป็นอย่างมาก และอาจทำให้เสียอนาคตไปก็เป็นได้ ดังนั้น ถ้าหากเด็กมีหนังสือดี ๆ อ่าน ก็จะช่วยดึงความสนใจเด็กได้ดี เด็กจะมีวิจรรย์ญาณในการเลือกดูและเลือกอ่านได้มากขึ้น ดังนั้นการผลิตหนังสือเด็กที่ดี ก็ยังมีความสำคัญอยู่มาก เพราะเหตุการณ์ต่าง ๆ ของโลก เปลี่ยนแปลงไปอยู่ตลอดเวลา วิทยาการต่าง ๆ ก็ก้าวหน้าไปพร้อม ๆ กับความเจริญก้าวหน้าของโลก ความสนใจของเด็กก็ย่อมเปลี่ยนแปลงไปด้วย

หนังสือก็ควรจะต้องพัฒนาเนื้อเรื่องให้ทันต่อเหตุการณ์ของโลกตลอดเวลาด้วย เช่นเดียวกัน
 ดังที่ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ (๒๕๒๓ : ๒๗) ได้กล่าวถึง ความสำคัญของการอ่านว่า

การอ่านมีความสำคัญมากในชีวิตประจำวันของผู้ที่ใฝ่ใจศึกษาหาความรู้อยู่เสมอ
 นอกจากการอ่านจะเป็นเครื่องมือสำหรับให้ผู้อ่านได้มาซึ่งความรู้แล้ว ยังช่วยทำให้
 จิตใจมีความสุขและความเพลิดเพลินอีกด้วย บุคคลที่มีชีวิตผ่านพ้นวัยเรียนในโรงเรียน
 ไปแล้ว ถ้ามีนิสัยรักการอ่านหนังสือ ก็จะเป็นผู้มีความรู้ทันสมัยไม่ล้าหลัง

เพราะการอ่านหนังสือเป็นบ่อเกิดของความรู้ ความคิด ความฉลาด และมีคุณค่าอย่างมาก
 มายต่อวิถีทางดำเนินชีวิต โดยเฉพาะชีวิตของเด็กและเยาวชน พระเจ้าวรวงศ์เธอกรมหมื่น
 พัทธาลภพฤทธิยากร ได้ตรัสในพิธีเปิดการสัมมนาหนังสือเด็กกลุ่มอายุ ๑๑-๑๖ ปี ว่า
 หนังสือเป็นอุปกรณ์ที่มีคุณค่าแก่มนุษย์เป็นอันมาก การเสริมสร้างให้เด็กรักการอ่านและรู้คุณค่า
 ของหนังสือนั้นเป็นสิ่งที่ผู้ใหญ่ควรกระทำ เพื่อให้เขาไปสู่อนาคตอันแจ่มใส

ประเภทของหนังสืออ่านสำหรับเด็ก

เป็นการยากที่จะกล่าวอย่างชัดเจนว่า หนังสือเด็กแบ่งออกเป็นกี่ประเภท เพราะ
 แต่เดิมนั้นหนังสือสำหรับเด็กโดยเฉพาะไม่มี อย่างไรก็ตามถ้าพิจารณาตามลักษณะของหนังสือ
 อ่านสำหรับเด็กที่พิมพ์ออกมาจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดแล้ว ก็อาจนำมาเป็นหลักในการจำแนก
 หนังสืออ่านสำหรับเด็ก ได้ ๔ วิธีคือ

วิธีที่ ๑ ยึดวิธีเขียนเป็นหลัก จำแนกเป็น ๒ ประเภท คือ ร้อยแก้ว (Prose)
 และร้อยกรอง (Poetry)

วิธีที่ ๒ ยึดรูปแบบเป็นหลักจำแนกออกเป็น ๗ ประเภท คือ หนังสือภาพ
 (Picture Books) วรรณกรรมพื้นบ้าน (Traditional Literature) นิทานสมัยใหม่
 (Modern Fantasy) ร้อยกรอง (Poetry) บันเทิงคดีร่วมสมัย (Contemporary
 Realistic Fiction) บันเทิงคดีอิงประวัติศาสตร์ (Historical Fiction) และ
 ความรู้และประวัติบุคคล (Information Book Biography)

วิธีที่ ๓ ยึดวัยหรือระดับชั้นเรียนเป็นหลัก แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ

๑. ระดับอนุบาลหรือเด็กเล็ก อายุ ๓-๕ ปี
๒. ระดับเด็กประถมศึกษา อายุ ๖-๑๑ ปี
๓. ระดับเด็กมัธยมศึกษาตอนต้นหรือก่อนวัยรุ่น อายุ ๑๒-๑๔ ปี

วิธีที่ ๔ ยึดหน้าที่เป็นหลัก จำแนกออกเป็น ๓ ประเภทคือ บันเทิงคดี (Fiction) สารคดี (Non - Fiction) และร้อยกรอง (Poetry) (ณรงค์ ปานทอง ๒๕๒๖ : ๓๔-๓๕)

ผู้วิจัยขอกล่าวแต่่ววิธีที่ ๔ ซึ่งเป็นวิธีที่นิยมใช้แบ่งประเภทของหนังสือโดยทั่ว ๆ ไป เป็นส่วนมาก ดังต่อไปนี้

บันเทิงคดี (Fiction)

บันเทิงคดี หมายถึง เรื่องราวที่ประดิษฐ์ขึ้นหรือแต่งขึ้น เพื่อให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่าน บันเทิงคดีสำหรับเด็กที่มีจำหน่ายอยู่ในท้องตลาดพอจะจัดเป็นประเภทได้ดังนี้

๑. นิทาน เป็นเรื่องเล่าที่สืบทอดกันมาแต่โบราณ เป็นมรดกทางวัฒนธรรม ส่วนใหญ่ถ่ายทอดด้วยวิธีมุขปาฐะ แต่ก็มีอยู่เป็นจำนวนมากที่ได้รับการบันทึกไว้แล้ว แต่เวลาบันทึกก็บันทึกโดยส่วนานเล่าด้วยปากเช่นเดิม อาจจัดได้ว่านิทานเป็นเครื่องให้ความบันเทิงใจชิ้นแรกสำหรับมนุษยชาติก็เป็นได้

จากการสำรวจความสนใจและรสนิยมในการอ่านของเด็กและเยาวชนไทยของกองวิจัยทางการศึกษา กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ (๒๕๒๐ : ๓๕) ผลปรากฏว่า นักเรียนประถมศึกษาตอนปลายและระดับมัธยมศึกษาสนใจอ่านนิทาน นิยายมากที่สุด เหตุที่เด็กชอบอ่านนิทาน นิยาย อาจเป็นเพราะ มีเค้าโครงเรื่องง่าย ภาษาง่าย ตัวละครมีพฤติกรรมที่เคลื่อนไหวตลอดเวลา ให้ความสนุกสนาน เพลิดเพลิน ความคิดฝันจินตนาการ ตื่นเต้นหวาดเสียว นอกจากนี้ยังให้คติ คำสอน กฎแห่งกรรม เป็นต้น

นิทาน นิยมแบ่งตามรูปแบบของนิทานออกเป็น ๔ ประเภทคือ (กุหลาบ มัลลิกะมาส, ๒๕๑๔ : ๑๐๕-๑๑๐)

๑. นิทานปรัมปรา (Fairy Tale หรือ Household Tale) เป็นนิทานที่มีขนาดยาวเป็นเรื่องราวประเภทจินตนาการบ้าง ไม่ระบุสถานที่แน่นอนบ้าง เป็นเรื่องของตัวละครที่กล้าหาญ ส่วนใหญ่จะขึ้นต้นเรื่องด้วย "กาลครั้งหนึ่ง" "นานมาแล้ว" "มีเรื่องเล่ามาว่า" เรื่องส่วนใหญ่มีมานานแล้ว ไม่รู้ตัวผู้แต่งต้นตำหรับ เป็นต้นว่า เรื่องปลาบู่ทอง

โสนน้อยเรือนงาม สังข์ทอง นางสิบสอง ฯลฯ

๒. นิทานท้องถิ่น (Legend) นิทานชนิดนี้มักมีเหตุการณ์เดียว เป็นเรื่องเกี่ยวกับขนบธรรมเนียมประเพณี ตำนาน โชคกลาง ความเชื่อผีसाง เทวดา มักเชื่อว่าเป็นเรื่องจริง มีสถานที่แน่นอน เช่น แม่นาคพระโขนง ท้าวแสนปม เงาะป่า เมืองลับแล ฯลฯ

๓. เทพนิยาย (Myth) เนื้อเรื่องมักจะเกี่ยวกับ นางฟ้า เทวดา การบรรยายปรากฏการณ์ทางธรรมชาติ เชิงพิสดาร เป็นสิ่งที่คนในสมัยก่อนพยายามหาคำอธิบายให้กับสิ่งที่ตนไม่สามารถจะเข้าใจได้ มีศาสนาและพิธีกรรมเข้ามาเกี่ยวข้อง เช่น เรื่องนารายณ์สิบปาง ท้าวมหาสงกรานต์ พระอินทร์ เป็นต้น

๔. นิทานเกี่ยวกับสัตว์ (Animal Tale) เป็นนิทานที่มีตัวเอกเป็นสัตว์หรืออาจจะมีคนเข้าไปเกี่ยวข้องอยู่ด้วยแต่ทั้งคนและสัตว์จะปฏิบัติต่อกันเสมือนว่าเป็นมนุษย์นั่นเอง นิทานชนิดนี้ได้รับความนิยมกว้างขวาง

๕. นิทานตลก (Jest, Humorous, Merry Tale) มักเป็นนิทานสั้น ๆ สาระสำคัญของนิทานตลกคือ เพื่อสร้างอารมณ์ขันให้แก่ผู้ฟัง ผู้อ่าน อาจเป็นเรื่องเกี่ยวกับความโง่ การแสดงปฏิภาณไหวพริบ การแก้แค้นแก้แค้น เช่น เรื่องศรีธนญไชย

๖. เรื่องสั้น เป็นนิยายที่แสดงเรื่องของตัวละครที่อยู่ในสภาพของความยากลำบาก หรืออยู่ในที่ขัดข้องอับจน แล้วต่อสู้หรือแก้ไขเหตุการณ์อันนั้นจนบรรลุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ลักษณะของเรื่องสั้นนั้น การเปิดเรื่องจะต้องกำหนดเหตุการณ์เพียงอย่างเดียว ตัวละครที่มีบทบาทสำคัญที่สุดในท้องเรื่องเพียงตัวเดียว โครงเรื่องประกอบด้วยข้อความที่ทำให้ผู้อ่านฉงนแล้วดำเนินเรื่องพาให้ผู้อ่านสนใจขึ้นทุกทีจนถึงจุดสุดยอดของเรื่อง นอกจากนี้ ถ้อยคำก็ต้องรัดกุม กระชับ ผลสุดท้ายผู้อ่านต้องได้รับรสหรืออารมณ์อย่างใดอย่างหนึ่ง

๓. นวนิยาย เป็นเรื่องเล่าขนาดยาว ซึ่งประกอบด้วย โครงเรื่อง ตัวละคร บทเจรจา บรรยายากศ ทัศนคติผู้แต่ง ทำนองแต่ง และแก่นของเรื่อง ในปัจจุบันนวนิยายที่เขียนขึ้นสำหรับเด็กโดยเฉพาะไม่ค่อยมีมากนัก นักเขียนจึงเขียนนวนิยายสำหรับผู้ใหญ่และเด็กก็สามารถจะอ่านได้ คือ เข้าลักษณะที่ว่า "เด็กอ่านได้ผู้ใหญ่อ่านดี" นั่นเอง และจากการสำรวจความสนใจและรสนิยมในการอ่านหนังสือของเด็กและเยาวชนไทยมีนวนิยายหลายเรื่องที่เด็กและมัธยมศึกษาชอบอ่าน เช่น เรื่องเพชรพระอุมา เล็บครุฑ ล่องไพร ชุดแจมส์บอน ๐๐๗ เป็นต้น นอกจากนี้ยังมีนวนิยายบางเรื่องที่ได้รับเลือกจากกระทรวงศึกษาธิการ ให้ใช้เป็น

หนังสืออ่านประกอบของนักเรียนมัธยมศึกษา เช่น เรื่องจดหมายจากเมืองไทย (โบตัน) หุ่นมหาราช (เรียมเอง) ผู้ดี (ดอกไม้สด) ผู้ใหญ่สีกับนางมา (กาญจนา นาคพันธ์) อยู่กับก๋ง (หยก บูรพา) เป็นต้น ซึ่งเป็นเครื่องมือยืนยันได้ว่านวนิยายเหล่านี้เหมาะสมและมีคุณค่าต่อเด็กในระดับมัธยมศึกษาอย่างแน่นอน

๔. เรื่องแปล ปัจจุบันเรื่องแปลได้รับความนิยมมากขึ้น ได้รับการสนับสนุนทั้งทางราชการและเอกชน แม้แต่ในวารสารสำหรับผู้ใหญ่ เช่น ชวัญเรือน สตรีสาร ก็มีเรื่องแปลเข้าไปผนวกด้วย

๕. การ์ตูน การ์ตูนเป็นที่นิยมของเด็ก ๆ ทั่วไป ดังนั้นในตลาดหนังสือสำหรับเด็ก จึงมีการ์ตูนจำหน่ายอยู่เป็นจำนวนมาก ทั้งนิทาน นิยาย เรื่องสั้น และมีครบทุกประเภท เช่น ประเภทวิทยาศาสตร์ วรรณคดี ผีสาวนางไม้ สัตว์ประหลาด ผจญภัย เป็นต้น การ์ตูนบางเรื่องก็มีประโยชน์ต่อเด็ก ให้ความรู้ ความเพลิดเพลิน แต่บางเล่มก็หาคุณภาพไม่ได้ เพราะฉะนั้นหากจะเลือกหนังสือให้เด็กจะต้องพิจารณาและคำนึงถึงคุณภาพหรือประโยชน์ที่ได้รับด้วย

สารคดี (Non - Fiction)

สารคดี หมายถึง หนังสือที่แต่งขึ้นเพื่อให้ความรู้และข้อเท็จจริงต่าง ๆ แก่ผู้อ่าน เพราะฉะนั้น สารคดีสำหรับเด็กจึงหมายถึง สารคดีที่เขียนขึ้นโดยเจตนาให้เด็กและเยาวชนอ่านนั่นเอง ถ้าหากจะแบ่งสารคดีสำหรับเด็กและเยาวชน ออกตามลักษณะของเนื้อหา ก็จะแบ่งได้เป็น ๓ ประเภทคือ

๑. สารคดีที่เป็นบทความ เป็นสารคดีแสดงความคิด ความรู้ ในทำนองวิพากษ์วิจารณ์

๒. สารคดีเชิงสาระความรู้ เป็นสารคดีที่ให้ความรู้ข้อเท็จจริงด้านต่าง ๆ แก่เด็ก เช่น ความรู้ด้านสังคม ศาสนา การปกครอง การเมือง ขนบธรรมเนียมประเพณี ศิลปะต่าง ๆ วิทยาศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ชีวประวัติบุคคลและวิธีทำหรือผลิตสิ่งต่าง ๆ เป็นต้น

๓. สารคดีท่องเที่ยว อาจเป็นการท่องเที่ยวเมืองสำคัญ ๆ หรือสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ มักเขียนเป็นเชิงแสดงแง่คิดจากการท่องเที่ยวให้ผู้อ่านได้ทราบ โดยคำนึงถึงความปลอดภัย การลงทุน และผลที่ได้รับ

หนังสือประเภทสารคดี สำหรับเด็กโตหลายเรื่อง ที่ได้รับรางวัลดีเด่น เช่น
วัฒนธรรมโบราณที่บ้านเชียง ของ พิสิฐ เจริญวงศ์ แม่โพสพ ของ ม.ล. เดิบ ชุมสาย
และพระราชวังบางปะอิน ของ สุทธิลักษณ์ อัมพันวงศ์ และชุดความรู้ไทย ขององค์การค้ำของ
คุรุสภา เป็นต้น

โดยทั่วไปแล้ว เด็กมักสนใจอ่านสารคดีประเภทชีวประวัติบุคคลสำคัญ เพราะอ่าน
แล้วสนุกสนานเพลิดเพลินและได้รับคุณค่าต่าง ๆ เช่น ให้อุคคมคิดในการดำรงชีวิต ให้แบบอย่าง
ที่ดีแก่ผู้อ่าน ให้สัจจะชีวิตแก่ผู้อ่าน เป็นต้น

คุณ ประภากรวิวัฒน์ ได้กล่าวถึง หลักการเขียนสารคดีให้เด็กอ่าน พอสรุปได้ดังนี้

๑. จุดมุ่งหมาย

- ๑.๑ เราใจให้เด็กอ่าน
- ๑.๒ ให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ฝากข้อคิดไว้เป็นอาหารใจ

๒. ควรเลือกเรื่อง

- ๒.๑ เรื่องเกี่ยวกับศาสนาพุทธ
- ๒.๒ เรื่องเกี่ยวกับการปลูกใจให้รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์
- ๒.๓ เรื่องเกี่ยวกับการเป็นพลเมืองดี
- ๒.๔ เรื่องเกี่ยวกับการส่งเสริมความสัมพันธ์กับนานาชาติ
- ๒.๕ เรื่องที่ทันสมัย เหมาะกับเหตุการณ์ที่กำลังเกิดขึ้น

๓. การวางโครงเรื่อง

- ๓.๑ ความนำ
- ๓.๒ ตัวเรื่อง
- ๓.๓ ข้อยุติหรือข้อสรุปท้ายเรื่อง

๔. วิธีเขียน

- ๔.๑ อาจเอาส่วนสำคัญขึ้นมาก่อนเป็นการเกริ่นให้เร้าใจ แล้วดำเนินเขียน

ตรมโครงเรื่อง

- ๔.๒ เขียนทำนองเล่านิทาน มีตัวอย่างหรือเหตุการณ์ที่น่าตื่น ตื่นตา

ตื่นใจประกอบ

๔.๓ เสริมแทรกคติพจน์หรือข้อคิดลงในข้อเขียน ถ้าคติพจน์นั้นเป็นร้อยกรองก็จะดียิ่งขึ้น คือ ทำให้เรื่องนั้นมีสีสันตระการตาไม่ลืมนึก

๔.๔ ควรมีภาพประกอบ เพราะภาพเป็นแรงจูงใจให้เด็กอยากอ่าน อยากรู้เรื่องราวเกี่ยวกับภาพนั้น ๆ และภาพยังเป็นเครื่องช่วยอธิบายอีกด้วย

ร้อยกรอง (Poetry)

ร้อยกรอง จัดได้ว่าเป็นบันเทิงคดีประเภทหนึ่ง เพราะสามารถให้ความเพลิดเพลินแก่ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้เหมือนกัน แต่ร้อยกรองสำหรับเด็กเป็นร้อยกรองประเภทมุขปาฐะ (Oral Literature) และร้อยกรองพื้นบ้าน (Traditional Literature) ที่ถ่ายทอดสืบเนื่องกันมาแต่โบราณโดยไม่ปรากฏตัวผู้แต่ง เช่น เพลงกล่อมเด็ก เพลงปลอบเด็ก ปริศนาคำทาย เป็นต้น ร้อยกรองสำหรับเด็กอาจจำแนกออกเป็น ๒ ประเภท คือ

๑. ร้อยกรองสำหรับเด็กเล็ก (Nursery Rhymes)

๑.๑ เพลงกล่อมเด็ก

๑.๒ เพลงปลอบเด็ก

๒. ร้อยกรองสำหรับเด็กรุ่นเยาว์ (Poetry for young reader)

๒.๑ เพลงประกอบการเล่นของเด็ก

๒.๒ ปริศนาคำทาย

๒.๓ บทกลอนสอนใจเด็กรุ่นเยาว์

แต่ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ซึ่งจัดโดย คณะกรรมการพัฒนาหนังสือ ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษา สหประชาชาติ ได้มีการจัดให้มีการประกวดหนังสือที่พิมพ์เผยแพร่ในปีต่าง ๆ ตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๕ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการผลิตหนังสือภาษาไทย ซึ่งพิมพ์โฆษณาในประเทศไทยให้มีคุณภาพดี มีสาระประโยชน์ มีปริมาณเพิ่มขึ้นเพียงพอแก่ความต้องการของประชาชนและเป็นผลดีแก่การพัฒนาประเทศ จึงได้แต่งตั้งคณะกรรมการประกวดหนังสือขึ้นคณะหนึ่ง และคณะกรรมการฯ ได้กำหนดระเบียบในการประกวดหนังสือดังกล่าวไว้ดังต่อไปนี้

๑. ผู้มีสิทธิ์ส่งหนังสือเข้าประกวด ได้แก่ ผู้ประพันธ์ ผู้จัดทำภาพประกอบ ผู้ออกแบบและจัดทำรูปเล่ม ผู้จัดพิมพ์ บรรณาธิการ และสถาบันที่เกี่ยวข้องกับวงการหนังสือ

๒. ประเภทของหนังสือที่จะส่งเข้าประกวด

๒.๑ หนังสือสารคดีทุกประเภท (ที่มีใช้ตำรา หรือหนังสือเรียนที่แต่งขึ้น หรือมีวัตถุประสงค์จะให้เป็นการตำราหรือหนังสือเรียน)

๒.๒ หนังสือนวนิยาย

๒.๓ หนังสือการ์ตูน

๒.๔ หนังสือสำหรับเด็กหรือการ์ตูนสำหรับเด็กมี ๔ กลุ่ม คือ

๒.๔.๑ หนังสือสำหรับเด็กเริ่มหัดอ่าน (๓-๕ ขวบ)

๒.๔.๒ หนังสือสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษา (๖-๑๑ ขวบ)

๒.๔.๓ หนังสือสำหรับเด็กก่อนวัยรุ่น (๑๒-๑๔ ขวบ) มี ๓ ประเภทคือ

บันเทิงคดี สารคดี และคำประพันธ์

๒.๔.๔ หนังสือการ์ตูนและนิยายภาพสำหรับเด็ก

๒.๕ หนังสือสวยงามหรือหนังสือตามข้อ ๒.๑, ๒.๒, ๒.๓ รวมทั้งหนังสือภาพหรือสูจิบัตรที่ตีพิมพ์ด้วยความประณีตสวยงามเป็นพิเศษ

๓. คุณสมบัติของหนังสือที่จะส่งเข้าประกวด

๓.๑ เป็นหนังสือที่ผู้แต่งแต่งขึ้นเอง และพิมพ์โฆษณาเป็นเล่มบริบูรณ์เป็นครั้งแรกในปีนั้น โดยมีเลข พ.ศ. ตีพิมพ์ชัดเจนในหนังสือ

๓.๒ เป็นหนังสือที่ไม่เคยได้รับรางวัลในการประกวดหนังสือใด ๆ มาก่อน

๓.๓ เป็นหนังสือภาษาไทย ตีพิมพ์ในประเทศไทย

๓.๔ หนังสือสารคดีหรือนวนิยายที่ส่งประกวด มีความยาวไม่น้อยกว่า ๑๐ ยก ขนาด ๑๖ หน้ายก (๑๖๐ หน้า) หรือขนาด ๘ หน้ายก (๘๐ หน้า)

๓.๕ หนังสือการ์ตูนจะเป็นเรื่องเดียวหรือหลายเรื่องก็ได้ แต่ต้องเป็นของผู้แต่งคนเดียวรวมพิมพ์เป็นเล่ม มีความยาวไม่น้อยกว่า ๑๐๐ บท ตามลักษณะต้นหลักขณ

๓.๖ หนังสือการ์ตูนและนวนิยายสำหรับเด็กต้องเป็นหนังสือที่ใช้ภาพจุดต่อเนื่องกัน จะเป็นการ์ตูนหรือภาพสมจริงก็ได้ เล่มหนึ่งจะมีเรื่องเดียวหรือหลายเรื่องก็ได้ ความยาวอย่างต่ำไม่น้อยกว่า ๑๖ หน้า ถ้าเป็นวารสารการ์ตูน ต้องเป็นวารสารที่มีการ์ตูนหรือภาพเขียน

ประกอบในเล่มไม่น้อยกว่าร้อยละ ๕๐ ของเล่ม เป็นวารสารที่มีชื่อถาวรออกติดต่อกันเป็นรายเดือน รายปักษ์ หรือรายสัปดาห์ก็ได้ แต่ต้องออกติดต่อกันอย่างสม่ำเสมอ

๓.๗ ไม่เป็นหนังสือของหน่วยราชการ

๓.๘ เป็นหนังสือที่ไม่กระทบกระเทือนต่อศีลธรรม หรือความมั่นคงของประเทศชาติ

๓.๙ ได้รับความเห็นชอบจากเจ้าของลิขสิทธิ์แล้ว

๔. หลักเกณฑ์ในการพิจารณา

๔.๑ หนังสือสารคดี พิจารณาเนื้อเรื่อง ความเพียรพยายามในการแต่งสาระประโยชน์ แนวความคิด ความสมเหตุสมผล ท่วงทำนองการแต่งภาพประกอบ (ถ้ามี)

๔.๒ หนังสือนวนิยาย พิจารณาเนื้อเรื่อง แนวคิด ศิลปะในการเรียบเรียงสำนวนโวหารภาษา ความบันเทิงและสาระประโยชน์

๔.๓ หนังสือกวีนิพนธ์ พิจารณาสุนทรียภาพ ฉันทลักษณ์และแนวคิด

๔.๔ หนังสือสำหรับเด็ก พิจารณาคุณค่า สาระประโยชน์ที่เด็กจะได้รับจากการอ่านและการดำรงชีวิต การใช้สำนวนโวหาร ถ้อยคำ วิธีเรียบเรียง ความเหมาะสมแก่วัยของเด็ก ภาพประกอบ

๔.๕ หนังสือสวยงาม พิจารณาคุณค่าความงามทางศิลปะ ประกอบด้วยรูปเล่มปก การกำหนดตัวพิมพ์ การจัดหน้า การจัดภาพ และส่วนประกอบอื่น ๆ

๔.๖ คณะอนุกรรมการ ฯ จะพิจารณาพิสูจน์อักษรลักษณะความประณีตในการเข้าเล่มประกอบด้วย

๕. การส่งหนังสือเข้าประกวด

๕.๑ ให้ส่งหนังสือพร้อมใบสมัคร เข้าประกวดตามแบบใบสมัครซึ่งจะติดต่อขอได้ที่ ศูนย์พัฒนาหนังสือ อาคารกรมวิชาการ ชั้น ๖ กระทรวงศึกษาธิการ ถนนราชดำเนินนอก โทรศัพท ๒๔๑๗๑๖๘

๕.๒ ให้ส่งหนังสือเข้าประกวดได้ ณ สถานที่ตามข้อ ๕.๑ ตามวันและเวลาที่กำหนด

๕.๓ ผู้ส่งหนังสือเข้าประกวดรายหนึ่งมีสิทธิ์ส่งได้ประเภทละไม่เกิน ๕ เรื่อง

๕.๔ ให้ส่งหนังสือเข้าประกวดเรื่องละอย่างน้อย ๑๐ เล่ม เพื่อให้เพียงพอที่จะแจกจ่ายให้กรรมการผู้ตัดสินได้อ่านพิจารณาทั่วกัน ยกเว้นหนังสือสวยงาม ให้ส่งเรื่องละ

อย่างน้อย ๕ เล่ม

๕.๕ คณะอนุกรรมการฯ สงวนสิทธิ์ที่จะไม่ส่งคืนหนังสือที่ส่งเข้าประกวดทุกเล่มไม่ว่าจะได้รับรางวัลหรือไม่

๕.๖ ผู้ประพันธ์ ผู้จัดพิมพ์ สำนักพิมพ์ หรือผู้พิมพ์โฆษณา จะต้องรับผิดชอบเกี่ยวกับการละเมิดลิขสิทธิ์ หรือการที่เนื้อหาข้อเท็จจริงในหนังสือที่ได้รับรางวัลมีลักษณะละเมิดตามกฎหมาย

๕.๗ ผู้จัดพิมพ์หรือสำนักพิมพ์หนังสือที่ได้รับรางวัล จะต้องส่งหนังสือที่ได้รับรางวัลให้แก่ หอสมุดแห่งชาติ เพื่อเก็บรักษาไว้เป็นหลักฐานในการผลิตหนังสือของชาติ และเพื่อประกาศเผยแพร่เรื่องละอย่างน้อย ๕ เล่ม

๖. การตัดสิน

๖.๑ คณะอนุกรรมการประกวดหนังสือประกอบด้วยผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาต่าง ๆ ซึ่งได้รับการแต่งตั้งจากกระทรวงศึกษาธิการ มีหน้าที่พิจารณาตัดสินและประกาศผลการตัดสินในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ประจำปี นั้น ๆ

๖.๒ การตัดสินของคณะกรรมการฯ ถือเป็นเด็ดขาด จะอุทธรณ์มิได้

๖.๓ คณะอนุกรรมการฯ สงวนสิทธิ์ที่จะไม่ให้รางวัลใดก็ได้ หากไม่มีหนังสือถึงขนาดที่ควรได้รับรางวัลนั้น ๆ

๗. รางวัล

รางวัลมี ๒ ระดับ

๗.๑ รางวัลดีเด่น แต่ละประเภทมีหนึ่งรางวัล เป็นโล่จารึกชื่อผู้รับรางวัล

๗.๒ รางวัลชมเชย แต่ละประเภทมี ๓ รางวัล เป็นประกาศนียบัตรประกาศเกียรติคุณมอบ

๗.๓ ผู้มีสิทธิ์ได้รับรางวัล

๗.๓.๑ สารคดี

- ก) ผู้ประพันธ์
- ข) ผู้จัดพิมพ์หรือสำนักพิมพ์
- ค) ผู้จัดทำภาพประกอบ

๗.๓.๒ นวนิยายและกวีนิพนธ์

- ก) ผู้ประพันธ์
- ข) ผู้จัดพิมพ์หรือสำนักพิมพ์

๗.๓.๓ หนังสือสำหรับเด็ก รวม ๔ กลุ่ม

- ก) ผู้ประพันธ์
- ข) ผู้จัดพิมพ์หรือสำนักพิมพ์
- ค) ผู้จัดทำภาพประกอบ

๗.๓.๔ หนังสือสวยงาม

- ก) ผู้จัดพิมพ์หรือสำนักพิมพ์
- ข) ผู้ออกแบบจัดทำรูปเล่ม (ถ้ามีหลายคนให้ระบุชื่อ หัวหน้าคณะ)
- ค) ผู้จัดทำภาพประกอบ (ถ้ามีหลายคนให้ระบุชื่อ หัวหน้าคณะ)
- ง) ผู้จัดทำคำบรรยายประกอบภาพ (ถ้ามีหลายคนให้ระบุชื่อ

หัวหน้าคณะ)

- จ) โรงพิมพ์ที่ตีพิมพ์

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับหนังสืออ่านสำหรับเด็ก

ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ สุนทรี มีพร้อม ทำการวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กฉบับขณะการประกวดจำนวน ๑๗ เล่ม แยกเป็นหนังสือประเภทบันเทิงคดีและสารคดี ผลการวิจัยสรุปได้ว่าหนังสือประเภทบันเทิงคดีสอนให้เด็ก เชื่อมโยงคำสั่งสอน มีความกตัญญูทวดเวทิต่อพ่อแม่ ครู อาจารย์ ให้มีความสามัคคี ความซื่อตรง ความกล้าหาญ ความอดทน ความเมตตากรุณาและเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ต่อกัน รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ ส่วนหนังสือประเภทสารคดีสอนเด็กให้รู้จักการปฏิบัติตนในสังคมและสอนให้เข้าใจถึงวัฒนธรรมในสมัยก่อน

นิรมล คุณาพงศ์ศิริ (๒๕๒๓ : บทคัดย่อ) สุกานดา ดีโพธิ์กลาง (๒๕๒๓ : บทคัดย่อ) และ สุกัญญา สติยศ (๒๕๒๓ : ๑๗, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์หนังสือและบทความประกอบการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ในระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๑, ๒ และ ๓ ตามลำดับ ผลการวิจัยสรุปได้ว่าหนังสือและบทความประกอบการเรียนวิชาวิทยาศาสตร์ เสนอเนื้อหาได้ตรงตามความมุ่งหมายที่ว่า เพื่อให้เกิดความเข้าใจในหลักการและทฤษฎีขั้นพื้นฐานของวิชาวิทยาศาสตร์มากที่สุด ด้านความมุ่งหมายอื่น ๆ มีน้อย

วิจิตรา สุภากร (๒๕๒๓ : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องวิเคราะห์หนังสืออ่านสำหรับเด็กในด้านคุณธรรมเฉพาะที่พิมพ์เป็นภาษาไทย ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๐ - พ.ศ. ๒๕๒๒ เป็นหนังสือประเภทนิทานชาวบ้าน วรรณกรรมปัจจุบัน และวรรณกรรมประเภทร้อยกรอง ผลการวิจัยสรุปได้ว่าหนังสือทุกประเภทมีคุณธรรม ด้านมารยาทและนิสัยส่วนบุคคล ความเมตตากรุณา และหลักธรรมในการอยู่ร่วมกันมากที่สุด คุณธรรมที่ปรากฏในหนังสือทุกประเภทน้อยที่สุด คือ ด้านความละเอียดและเกรงกลัวต่อการกระทำชั่วและความจงรักภักดีต่อชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

กรรณิการ์ นาคอยู่ (๒๕๒๓ : ๑๖-๒๘, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กวัย ๖-๘ ปี ที่พิมพ์ในประเทศไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๒๐-๒๕๒๒ ศึกษาในด้านเนื้อหา ลักษณะรูปเล่มและการใช้ภาษา โดยเลือกหนังสือสำหรับเด็กวัย ๖-๘ ปี ที่มีภาพเป็นลักษณะเด่น ได้หนังสือจำนวน ๘๐ เรื่อง แบ่งออกเป็นหนังสือสำหรับเด็กวัย ๖-๗ ปี จำนวน ๒๕ เรื่อง ด้านเนื้อหาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ด้านรูปเล่มอยู่ในระดับดีทุกเรื่อง ด้านการใช้ภาษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี และหนังสือสำหรับเด็กวัย ๘-๘ ปี จำนวน ๕๖ เรื่อง

ด้านเนื้อหาส่วนใหญ่อยู่ในระดับปานกลาง ด้านรูปเล่มอยู่ในระดับดี ด้านการใช้ภาษาอยู่ในระดับดี

รัชณี แพรณีมิตร (๒๕๒๓ : บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์หนังสือสำหรับเด็กวัย ๑๑-๑๔ ปี ที่พิมพ์ในประเทศไทย ตั้งแต่ปี ๒๕๒๐-๒๕๒๒ ศึกษาในด้านเนื้อหา ลักษณะรูปเล่ม และลีลาการเขียน โดยเลือกหนังสือสำหรับเด็กวัย ๑๑-๑๔ ปี ที่มีเนื้อหาเด่น ภาพเป็นเพียงส่วนประกอบ จำนวน ๒๔ เล่ม ด้านเนื้อหาส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ด้านลักษณะรูปเล่มส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ด้านลีลาการเขียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี

นงลักษณ์ ชายหาด (๒๕๒๔ : ๒๑-๓๔, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์หนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่าน หมวดภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยศึกษาหนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่าน หมวดภาษาไทย ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น ปีการศึกษา ๒๕๒๓ รวม ๒๖ เล่ม พิจารณาด้านเนื้อหา ลีลาการเขียน และรูปเล่มว่าเหมาะสมตามเกณฑ์ที่กำหนดเพียงใด โดยให้ครูผู้สอนภาษาไทย มัธยมศึกษาตอนต้น เป็นผู้ตอบแบบสอบถามผลการวิจัยสรุปได้ว่าด้านเนื้อหาตามความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่านอยู่ในระดับดี ๕ เล่ม และระดับพอใช้ได้ ๕ เล่ม ด้านเนื้อหาตามจุดประสงค์ของหมวดภาษาไทยอยู่ในระดับดี ๕ เล่ม ระดับพอใช้ได้ ๕ เล่ม ด้านลีลาการเขียนอยู่ในระดับดี ๕ เล่ม ระดับพอใช้ได้ ๑ เล่ม ด้านรูปเล่มอยู่ในระดับดี ๕ เล่ม ระดับพอใช้ได้ ๕ เล่ม

รณพ ประวีตงาม (๒๕๒๔ : ๒๕-๔๐, บทคัดย่อ) ได้วิจัยเรื่องการวิเคราะห์หนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่านหมวดสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โดยศึกษาหนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่านหมวดสังคมศึกษา ชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นปีการศึกษา ๒๕๒๓ รวม ๒๗ เล่ม พิจารณาด้านเนื้อหา ลีลาการเขียน และรูปเล่ม ว่าเหมาะสมตามเกณฑ์เพียงใด โดยให้ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา มัธยมศึกษาตอนต้น ผลการวิจัยสรุปได้ว่าด้านเนื้อหาตามความหมายของหนังสืออ่านเพิ่มเติมและส่งเสริมการอ่าน ส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี ด้านเนื้อหาตามจุดประสงค์หมวดสังคมศึกษาส่วนใหญ่อยู่ในระดับควรปรับปรุง ด้านลีลาการเขียนส่วนใหญ่อยู่ในระดับพอใช้ได้ และด้านรูปเล่มส่วนใหญ่อยู่ในระดับดี

กฤษณา ผลชีวิต (๒๕๒๔ : ๖-๑) ได้วิเคราะห์เนื้อหาหนังสือสำหรับเด็กอายุ ๖ ถึง ๑๒ ปี ที่พิมพ์ในประเทศไทย ตั้งแต่ พ.ศ. ๑๕๑๕-๒๕๑๕ ผลการวิจัยสรุปได้ว่าหนังสือ

ส่วนใหญ่มุ่งคุณภาพด้านการจัดทำภาพประกอบ ด้านการใช้ภาษา และด้านเนื้อหาอยู่ในระดับดี ลักษณะรูปลักษณ์อยู่ในระดับดี เนื้อหาส่วนใหญ่เป็นไปในทางสร้างเสริมพัฒนาการด้านสังคมและจิตใจ และทางส่งเสริมพัฒนาการทางสติปัญญา ในด้านความมีเขาวานปัญญาไวและจินตนาการ ส่วนทางด้านความซื่อสัตย์สุจริต เคารพในสิทธิของผู้อื่น ประหยัด ตรงต่อเวลา มีระเบียบวินัย สุขนิสัยที่ดี การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมและความรู้ทางศิลปะมีน้อย

และในปีเดียวกันนี้ นิสิต ชูโต กล่อมจิตต์ พลายเวช และกานต์มณี ศักดิ์เจริญ ได้ทำการวิเคราะห์เนื้อหาหนังสืออ่านสำหรับเด็กที่มีจัดจำหน่ายอยู่ในตลาดหนังสือปัจจุบัน (ตุลาคม ๒๕๒๓) เพื่อทราบถึงปริมาณ ประเภท เนื้อหาสาระของหนังสือเด็ก ตลอดจนเนื้อหาสาระที่เด็กได้รับเมื่ออ่านหนังสือ เกี่ยวกับการดำเนินการวิจัยได้สำรวจรายชื่อหนังสือสำหรับเด็กและจัดพิมพ์บรรณนิทัศน์ แยกประเภทหนังสือตามเนื้อหาและวัยของผู้อ่านเป็นช่วงอายุ ๓-๖ ปี ๖-๙ ปี และ ๙-๑๒ ปีขึ้นไป ทำการวิเคราะห์เนื้อหาและคัดเลือกจากกลุ่มช่วงอายุต่าง ๆ ๕๐ เล่ม ทดลองให้เด็กนักเรียนใน ๑๐ โรงเรียนตามช่วงอายุนั้น ๆ อ่านและตอบแบบสอบถาม ผลของการวิจัยสรุปได้ว่า หนังสือเด็กจำนวน ๗๘๗ เล่มแยกเป็น ๓ ประเภท ได้แก่วรรณกรรมพื้นบ้าน (๒๔.๗%) เรื่องอ่านเล่นสมัยใหม่ (๔๓.๕%) และสารคดี (๒๖.๘%) เนื้อหาสาระของหนังสือคือให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน (๒๐%) ให้สาระความรู้ต่าง ๆ แก่เด็ก (๒๕%) ให้คุณธรรมบางประการที่ปรากฏตามลำดับได้แก่ เรื่องความกตัญญู (๒๒) ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว (๑๔) ความกล้าหาญ (๑๔) เป็นคนดี (๑๖) เป็นคนมีเหตุผล (๑๔) เอื้อเฟื้อเสียสละ (๑๓) ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน (๑๑) เมตตากรุณา (๑๐) พอใจในสิ่งที่ตนมีอยู่ (๔) ไม่วิโลก (๔) ความรักระหว่างเพื่อน (๔) รักและเมตตาสัตว์และเห็นประโยชน์ ความจงรักภักดีของสัตว์ (๔) ไม่อิจฉาริษยา (๗) ความอดทนอดกลั้น (๗) ความซื่อสัตย์ (๖) ความสามัคคี (๖) ขยันหมั่นเพียร (๖) ไม่ไว้วางใจคนแปลกหน้า (๖) เชื่อฟังผู้ใหญ่ (๔) รักการไปโรงเรียน (๔) ไม่พูดปด (๓) ความรอบคอบ (๓) เห็นใจผู้อื่น (๓) ประชาธิปไตย (๓) รู้จักคุณค่าของเงิน (๒) ในขณะที่เดียวกันหนังสือเด็กก็ให้แบบอย่างความคิดผิด ๆ อื่น ๆ ได้แก่ ฉลาดแกมโกง คนฉลาดเอาเปรียบคนโง่ เกียจคร้านได้ดี เป็นต้น เด็กนักเรียนส่วนใหญ่เมื่ออ่านหนังสือแล้วสามารถจับประเด็นเนื้อหาสาระของหนังสือได้ดี

กรณีศึกษา ศรีเจริญ (๒๕๒๕ : ๒๓-๒๔, ๖๔-๖๕, บทคัดย่อ) เบญจา บุญสนธิกุล (๒๕๒๕ : บทคัดย่อ) และ สุรางค์ รุ่งเรือง (๒๕๒๕ : บทคัดย่อ) ได้วิเคราะห์คุณธรรมในหนังสือการ์ตูนเล่มละบาท วิเคราะห์คุณธรรมในหนังสือการ์ตูนที่ได้เค้าโครงจากต่างประเทศเล่มละ ๓-๑๐ บาท และวิเคราะห์คุณธรรมในหนังสือการ์ตูนไทยเล่มละ ๓-๑๐ บาทตามลำดับ คณะผู้วิจัยทั้ง ๓ คน ร่วมกันสร้างเกณฑ์ในการวิเคราะห์และแจกแจงคุณธรรมออกมาเป็นพฤติกรรมทั้งด้านส่งเสริมและด้านทำลายคุณธรรม ผลการวิจัยสรุปได้ว่าหนังสือการ์ตูนเล่มละบาท และการ์ตูนไทยเล่มละ ๓-๑๐ บาท ปรากฏด้านทำลายคุณธรรมมากกว่าด้านส่งเสริมคุณธรรม และหนังสือการ์ตูนที่มีเค้าโครงจากต่างประเทศเล่มละ ๓-๑๐ บาท ปรากฏคุณธรรมด้านส่งเสริมมากกว่าด้านทำลายคุณธรรม

สมิทธิ เสียร และ กรุก (Smith, Leary and Krug. ๑๙๕๕ : unpagged) ได้ร่วมกันจัดทำแผนภูมิความสัมพันธ์หนังสือของสำนักพิมพ์แคดมัส (The Cadmus Curriculum Chart) ซึ่งเป็นแผนภูมิที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ของหนังสือสำหรับเด็กของสำนักพิมพ์แคดมัสที่ใช้กับวิชาต่าง ๆ ของระดับชั้นประถมศึกษา ๕ วิชา คือ ศิลป ภาษา สุขศึกษา วิทยาศาสตร์และสังคมศึกษา โดยมีจุดประสงค์เพื่อที่เป็นเครื่องมือช่วยครูและบรรณารักษ์ในห้องสมุดให้ได้หนังสือที่ดีและใช้ประกอบการเรียนการสอนในโรงเรียน ซึ่งประสบความสำเร็จอย่างมากมีโรงเรียนนับพัน ๆ แห่งใช้แผนภูมินี้ แผนภูมिแบ่งออกเป็น ๒ ส่วน คือ ส่วนแรกเป็นแผนภูมิแสดงรายชื่อหนังสือของแต่ละระดับชั้น ตั้งแต่ชั้นอนุบาลเกรด ๑-๖ ที่มีความสัมพันธ์กับเนื้อหาวิชาทั้ง ๕ หมวด ส่วนที่ ๒ แบ่งเป็นเรื่องเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ เช่น เรื่องสัตว์ มีทั้งสัตว์เลี้ยง-สัตว์ป่า สำหรับแต่ละระดับชั้นมีหนังสืออะไรบ้าง ใช้ประกอบการเรียนการสอนในหน่วยใดและหนังสือของสำนักพิมพ์อื่น ๆ ที่มีเนื้อหาทำนองเดียวกัน ซึ่งเป็นประโยชน์ต่อครู ผู้บริหาร บรรณารักษ์และผู้ปกครองของเด็กมาก

ความสนใจและความสามารถในการอ่านของเด็ก

การเขียนหนังสือสำหรับเด็ก เพื่อให้เป็นหนังสือที่ดีเหมาะสมสำหรับเด็กและเป็นที่สนใจของเด็กด้วยนั้น ผู้เขียนควรที่จะทราบจิตวิทยาความสนใจของเด็กด้วย เพื่อจะได้เป็นแนวในการเขียน ให้หนังสือที่เขียนได้อย่างเหมาะสมตรงกับความสนใจของเด็กแต่ละวัย จากการศึกษาด้านจิตวิทยาพัฒนาการสำหรับเด็กจะพบว่า เด็กแต่ละวัยก็มีความสนใจและความต้องการไม่เหมือนกันและทั้งเด็กหญิง เด็กชายก็มีความสนใจและความต้องการแตกต่างกันด้วย สาเหตุที่ผู้เขียนหนังสือสำหรับเด็กส่วนมากประสบความสำเร็จในการเขียนหนังสือเด็กก็เนื่องมาจากไม่ได้คำนึงถึงจิตวิทยาความต้องการของเด็ก และสาเหตุที่เด็กส่วนมากไม่ชอบอ่านหนังสือนั้นก็เนื่องมาจากหนังสือต่าง ๆ ที่เขียนขึ้นมาไม่สนองความสนใจและความต้องการของเด็กนั่นเอง

อาร์บุนอท (Arbuthnot) ได้กล่าวถึง ความต้องการของเด็กไว้ว่า

๑. ต้องการที่จะประสบความสำเร็จ มีความก้าวหน้าในชีวิตและมีชื่อเสียง หนังสือประเภทชีวประวัติ บุคคลสำคัญ นิยายที่ตัวเอกประสบความสำเร็จด้วยความพยายามต่าง ๆ จะเหมาะสม

๒. ต้องการที่จะอยู่ดีกินดีและมีความสุข ซึ่งเป็นความหวังที่เด็กส่วนใหญ่ต้องการมาก สำหรับเด็กที่ขาดแคลนสิ่งเหล่านี้ เขาย่อมไม่หาบางสิ่งบางอย่างมาชดเชยมากยิ่งขึ้น ดังนั้นหนังสือประเภทนิยายที่มีตัวละครอยู่ดีมีสุข อาจช่วยสนองความต้องการในข้อนี้แก่เด็ก

๓. ต้องการที่จะรู้ เด็กมักอยากรู้อยากเห็นในสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ อยู่เสมอ หนังสือประเภทสารคดี วิชาการ หนังสือสารานุกรมจึงเหมาะสมกับความต้องการ

๔. ต้องการที่จะมีความรัก เด็กจะรู้ "รัก" มาตั้งแต่เด็ก รู้จักที่จะรักผู้อื่น และต้องการให้ผู้อื่นรักเขา หนังสือประเภทเทพนิยายที่มีตัวละครแสดงความรัก ความอบอุ่นซึ่งกันและกัน จะสอนให้เด็กได้รู้จัก "รัก" มากขึ้น

๕. ต้องการที่จะให้เป็นที่ยอมรับ เมื่อเด็กโตขึ้นและมีเพื่อนก็ย่อมต้องการที่จะให้เพื่อนยอมรับตนว่าเป็นส่วนหนึ่งของสังคม หนังสือประเภทที่ตัวเอกเคยถูกผู้อื่นรังเกียจ และที่สุดจกกลับเป็นที่ยอมรับของสังคม หนังสือประเภทนี้จะช่วยเด็กได้มาก เพราะเด็กจะได้เรียนรู้วิธีการปฏิบัติตนตามได้

๖. ต้องการที่จะเปลี่ยนแปลง การเล่นจัด เป็นสิ่งสำคัญ หนังสือบทเพลงร้องและมีการเล่นประกอบ จึงนับว่าเหมาะสม

๗. ต้องการความสวยงาม และเป็นระเบียบ หนังสือประเภทวรรณคดี โคลงกลอนที่ไพเราะ มีภาพสวยงาม ตลอดจนการสร้างสรรค์สิ่งที่สวยงามเหมาะกับเด็กในข้อนี้

ในเรื่องความต้องการนี้ รัชฎวณ อินทรกำแหง ได้กล่าวโดยสรุปไว้ ซึ่งศึกษามาจากบุคคลในวงการหนังสือเด็ก แล้วสรุปความต้องการตามธรรมชาติของเด็กไว้ ๖ ประการ ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับของ "อาร์นูอท" คือ

๑. ความต้องการที่จะรักและได้รับความรัก (The need to love and to be loved) ความต้องการนี้เป็นเบื้องต้นและที่สุดของมนุษย์ทุกคนและทุกวัย แต่วัยเด็กต้องการมากกว่า เพราะยังไม่มีหนทางและยังไม่รักที่จะหาสิ่งมาชดเชยเมื่อรู้สึกเกิดความขาดในเรื่องนี้

๒. ความต้องการให้สังกัดมยอมรับ (The need to belong to be part of a group) การเป็นผู้ได้รับการต้อนรับในทุกหนทุกแห่งจะนำความปลื้มปิติ และชื่นบานมาสู่เด็กมาก ยังสนับสนุนให้เกิดความเชื่อมั่นในตนเองด้วย

๓. ความต้องการความมั่นคง (The need for security) ความมั่นคงเป็นสิ่งที่นำความอบอุ่นมาสู่จิตใจและความรู้สึก ความต้องการนี้จะสมบูรณ์ ถ้าได้รับความเอาใจใส่จากผู้ใหญ่เป็นอย่างดี

๔. ความต้องการความสำเร็จ (The need to achieve to do or be something worthy of respect) หมายถึงความสำเร็จในชีวิตประจำวัน ซึ่งมนุษย์ทุกคนมีโอกาสที่จะปฏิบัติให้เกิดผลได้ เป็นสิ่งที่ส่งเสริมให้เด็กเกิดความภาคภูมิใจ และเกิดความมั่นใจในตนเองยิ่งขึ้น

๕. ความต้องการการเปลี่ยนแปลง (The need for Change) เด็ก ๆ ไม่ชอบความซ้ำซากจำเจ ชอบเปลี่ยนแปลงบ่อย ๆ การเปลี่ยนแปลงนี้มีผลทางด้านจิตใจทำให้ชีวิตสดใสและการทำงานมีประสิทธิภาพ

๖. ความต้องการความสุขจากสิ่งอันเป็นสุนทรีย์ (The need for aesthetic artistiction) สิ่งอันเป็นความงาม ประณีต หรือศิลปอันตระการตา สามารถก่อให้เกิดความใสสะอาด ความเบิกบาน ความอึดใจ ซึ่งปรากฏ "รูป" ในห้วงความคิดและความรู้สึก

ของแต่ละคนได้

นอกจากนี้ สุชา จันทร์เอม และ สุรางค์ จันทน์เอม ได้กล่าวถึงความต้องการของเด็กเล็กไว้ว่า เด็กเล็กมีความต้องการทางร่างกาย ได้แก่ อาหาร อากาศ น้ำ และอื่น ๆ เมื่อโตขึ้นได้มีการเรียนรู้ ก็เกิดความต้องการทางอารมณ์ สังคม ความต้องการของเด็กเล็กนี้แบ่งย่อยออกเป็น ๔ อย่างคือ

๑. ความต้องการความรัก (Need for Affaction) จะรู้สึกว่าการรักและความอบอุ่นนั้นเป็นของสำคัญ อยากจะให้คนอื่นรักและได้รักผู้อื่น
๒. ต้องการความปลอดภัย (Need for Security) เป็นความต้องการของเด็กอย่างเสมอต้นเสมอปลาย หากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น เด็กไม่สามารถปรับตัวได้ทัน จะทำให้เด็กรู้สึกว่าตัวอยู่ในฐานะไม่ปลอดภัย
๓. ความต้องการตำแหน่งในสังคม (Need for Status) เด็กทุกคนต้องการให้เพื่อนรับรู้ว่าคุณเป็นส่วนหนึ่งของสังคม อยากให้ผู้อื่นเอาใจใส่และชมชอบ
๔. ความต้องการในอิสรภาพ (Need for Independence) เด็กต้องการที่จะรับผิดชอบต่อการทำงาน และต้องการทำงานเป็นอิสระตามความสามารถของตน

จะเห็นว่า ความต้องการทางธรรมชาติของเด็กนี้มีส่วนผลักดันให้เกิดความสนใจเรื่องความสนใจนี้ได้มีผู้ศึกษาและวิจัยไว้พอสมควร เช่น

จวงจันทร พาละหาญ ได้สัมภาษณ์เด็ก เรื่องหนังสือที่ชอบ และความสนใจโดยทั่วไป จากเด็กอายุ ๕-๑๗ ปี ทำให้ทราบแนวความสนใจในการอ่านหนังสือของเด็ก คือ

๑. เกี่ยวกับหนังสือการ์ตูน สนใจมากทั้งเด็กเล็กเด็กโต
๒. หนังสือแบบเรียน ไม่ชอบวิธีการอ่านหนังสือแบบเรียนสมัยก่อน เด็กสนใจหนังสือแบบเรียนที่ทันสมัย
๓. หนังสือที่มีภาพประกอบ ได้รับความสนใจมากกว่าที่ไม่มีภาพประกอบ ภาพประกอบที่มีสีสวยงาม เป็นที่น่าสนใจมากกว่าภาพขาวดำ
๔. เรื่องที่น่าสนใจ เด็กเล็กจะสนใจในเรื่องธรรมชาติ เช่น เกี่ยวกับ สุนัข แมว หรือต้นไม้ ฯลฯ สำหรับเด็กโตเด็กจะชอบเรื่องที่ผาดโผน เช่น ชอบหนังสือเกี่ยวกับ เครื่องบิน

ช่าง

ลมูล รัตตากร ยังได้กล่าวถึง ความสนใจของเด็กในวัยต่าง ๆ ในการอ่านหนังสือไว้ คือ

๑. เด็กก่อนเข้าโรงเรียน นักเรียนที่มีอายุ ๔-๕ ขวบ ชอบดูรูปในหนังสือ ถ้าใครอ่านให้ฟังก็ชอบฟังและดูรูปไปด้วย ชอบฟังนิทานสั้น ๆ ง่าย ๆ และกลอนสั้น ๆ

๒. เด็กในชั้นประถมศึกษาที่มีอายุตั้งแต่ ๖-๘ ขวบ ชอบอ่านหนังสือนิทานที่เกี่ยวกับเรื่องสัตว์ป่า สัตว์ต่าง ๆ ชอบอ่านหนังสือธรรมชาติคือ เทพนิยาย คำกลอนง่าย ๆ เรื่องจริง ๆ ที่เล่าอย่างง่าย ๆ เรื่องจริงที่เด็กเคยพบเห็นในชีวิตประจำวัน

๓. เด็กประถมปลายและมัธยมศึกษา

๓.๑ เด็กอายุ ๘ ขวบ ยังชอบนิทานเกี่ยวกับเรื่องสัตว์ต่าง ๆ อยู่ แต่ชอบเรื่องจริง ๆ มากกว่าที่จะให้สัตว์มาพูดได้เหมือนมนุษย์ เด็กวัยนี้จะชอบเรื่องผจญภัยมาก ชอบนิทานที่เกี่ยวกับชนชาติต่าง ๆ ถ้าเป็นเรื่องที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวันก็ชอบ เรื่องเกี่ยวกับชีวิตในบ้านและชีวิตในโรงเรียน โดยเฉพาะผู้หญิงชอบเป็นพิเศษ

๓.๒ เด็กอายุ ๑๐ ขวบ เด็กวัยนี้ไม่ต่างกับเด็กอายุ ๘ ขวบนัก แต่เด็กชายจะชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับการค้นพบสิ่งใหม่ ๆ และเรื่องทำนองเดียวกันนี้มากขึ้น

๓.๓ เด็กอายุ ๑๑ ขวบ ชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับการผจญภัยอยู่ โดยเฉพาะเด็กชาย แต่เด็กหญิงจะเริ่มอ่านนวนิยายบ้างแล้ว

๓.๔ เด็กอายุ ๑๒ ขวบ เด็กชายจะชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับการผจญภัยอยู่หรือไม่ก็เป็นหนังสือที่มีวีรบุรุษ วีรสตรี และชอบอ่านหนังสือประเภทชีวประวัติ และประวัติศาสตร์มาก เด็กอายุ ๑๒ ปี จะเริ่มอ่านนวนิยายสำหรับผู้ใหญ่แล้วทั้งเด็กชายและเด็กหญิง จะชอบอ่านหนังสือเกี่ยวกับศาสนา

๓.๕ เด็กอายุ ๑๓ ขวบ ยังคงชอบอ่านหนังสือผจญภัยอยู่ แต่ชอบให้หนักไปในเรื่องผจญภัยในป่ากว้าง ชอบอ่านหนังสือที่เกี่ยวกับการประดิษฐ์ของเล่น ของใช้เล็ก ๆ น้อย ๆ เด็กหญิงชอบอ่านนวนิยายของผู้ใหญ่ประเภทสะเทือนอารมณ์ และชอบอ่านคำประพันธ์

๓.๖ เด็กอายุ ๑๔ ปี ทั้งเด็กหญิงและเด็กชาย ชอบอ่านนวนิยายและอ่านนิตยสาร โดยเลือกเฉพาะบางเรื่องที่ตนชอบมากที่สุด เท่านั้น

๓.๗ เด็กวัยรุ่น ชอบอ่านหนังสือประเภทที่เกี่ยวกับเด็กรุ่นเดียวกันกับตน

ต้องถูกไล่ออกจากบ้านมาเผชิญชีวิตแต่ลำพัง และภายหลังเกิดมีโชครำรวย เป็นต้น

รัญจวน อินทรกำแหง ได้กล่าวถึง เรื่องความสนใจในการอ่านของเด็ก เล็กและวัยรุ่น โดยประมวลความสนใจในการอ่านของเด็กออกตามลำดับอายุ ดังนี้

อายุ ๒-๔ ปี สนใจในตัวเองและเด็กในวัยเดียวกัน ชอบฟังคำพูดที่คล้องจองกัน การเทกลุ่ม การร้องเพลง เริ่มเรียนพูดเป็นคำ ๆ และเริ่มจำคำใหม่ ๆ ชอบดูสีโดยเฉพาะ สีสด ๆ ชอบสัตว์ โดยเฉพาะเด็กที่มีสัตว์เลี้ยงของตน ชอบดูรูปหรือฟัง เรื่องใกล้เคียงกับสิ่งแวดล้อมของตน ชอบหนังสือที่มีรูปภาพมาก ๆ

อายุ ๔-๖ ปี เริ่มมีความคิดคำนึง จินตนาการมากขึ้น ชอบเรื่องขงนางฟ้า เทวดา นิทาน นิยายต่าง ๆ สนใจอยากรู้อยากเห็นเกี่ยวกับธรรมชาติของคน นก สัตว์ ต้นไม้ สนใจเรื่องเกี่ยวกับชีวิต สิ่งแวดล้อมชอบหนังสือที่มีรูปภาพ

อายุ ๗-๘ ปี ยังชอบนิทานอยู่ทั้งนิทานพื้นบ้าน นิทานตำนาน เช่น ศรีธนญชัย สนใจเกี่ยวกับชีวิตจริงมากขึ้น ชอบฟังหรืออยากรู เรื่องของเด็กอื่นในวัยเดียวกัน ชีวิตความเป็นอยู่ชอบเรื่องชวนคิด ระยะเวลาเด็กหญิง เด็กชาย สนใจอ่านต่างกันบ้าง เด็กหญิงยังคงชอบดูกตาผู้ชายชอบรถยนต์ เรือบิน และเครื่องกลไกต่าง ๆ

อายุ ๙-๑๐ ปี เป็นระยะที่มีความสนใจในการอ่าน เด็กชายและเด็กหญิงแยกกันอ่าน ตามความสนใจของตน

อายุ ๑๑ ปี เด็กชายยังคงชอบเรื่องผจญภัย ลึกลับ และเพิ่มความสนใจในการค้นคว้า และวิทยาศาสตร์มากขึ้น สนใจหนังสือเกี่ยวกับเครื่องยนต์ หนังสือการ์ตูน เด็กหญิงชอบเรื่องเกี่ยวกับชีวิตในบ้านสัตว์เลี้ยง เรื่องเกี่ยวกับธรรมชาติ และเริ่มชอบเรื่องเกี่ยวกับรัก ๆ ใคร่ ๆ บางทีก็ชอบอ่านนิยายผจญภัยอย่างเด็กชายเหมือนกัน

อายุ ๑๒ ปี เด็กชายชอบเรื่องที่มีการจบอย่างขมวดม้วนไว้ให้คิด ชอบอ่านหนังสือเกือบทุกประเภท เด็กหญิงยังคงชอบเรื่องเกี่ยวกับชีวิตในบ้าน ในโรงเรียน ชอบเรื่องรัก ๆ ใคร่ ๆ มากขึ้น

อายุ ๑๓ ปี เด็กชายยังคงชอบเรื่องเครื่องยนต์กลไก ชอบเรื่องเกี่ยวกับงาน
อดิเรก เด็กหญิงคงอ่านนวนิยายของผู้ใหญ่ต่อไป เริ่มชอบหนังสือคำประพันธ์ บทละคร เรื่อง
เกี่ยวกับสัตว์เลี้ยงก็ยังคงชอบอยู่

อายุ ๑๔ ปี ความสนใจเริ่มเพ่งเล็งไปในแนวใดแนวหนึ่งโดยเฉพาะ เด็กชายชอบ
อ่านชีวประวัติ ประวัติศาสตร์ การเดินทาง เครื่องยนต์กลไกต่าง ๆ ชอบหนังสือที่มีแผนผัง
แบบแปลน เด็กหญิงคงชอบหนังสือสำหรับผู้ใหญ่มากขึ้น ชอบเรื่องรักใคร่ สะเทือนอารมณ์ มัก
ติดตามเรื่องราวที่แต่किनจริงง่าย ๆ

ในเรื่องเดียวกันนี้ รัชณี ศรีไพวรรณ ได้กล่าวถึงการพิจารณาความสนใจของเด็ก
โดยกล่าวรวม ๆ ว่า ความสนใจของเด็กที่มีต่อหนังสือย่อมแตกต่างกันไปตามวัยของเด็ก โดย
ส่วนรวมแล้วคล้ายกัน คือ ชอบรูปภาพสีสันที่สวยงาม ตื่นตาตื่นใจ ส่วนที่แตกต่างปลีกย่อยออกไป
ก็คือเด็กชั้นเล็ก ๆ ชอบรูปภาพที่มีขนาดโตสะดุดตาพอสมควร และรูปร่างก็ไม่จำเป็นต้องเหมือน
ของจริง สำหรับเรื่องราวในหนังสือเด็กเล็ก ๆ ชอบเรื่องเกี่ยวกับสัตว์ โดยเฉพาะลูกสัตว์
เพราะมีสภาพคล้ายกับตัวของเขา สำหรับเด็กโตเรื่องราวที่เขาชอบจะแบ่งไปตามเพศ
เด็กชายชอบเรื่องผจญภัย เห็นเรื่องสัตว์พูดได้เป็นเรื่องน่าขบขันไป เรื่องราวที่เกี่ยวกับคนเก่ง
วีรบุรุษ หรือวีรกรรม และเรื่องเกี่ยวกับวิทยาศาสตร์ เด็กหญิงยังชอบเรื่องที่เกี่ยวข้องกับนางฟ้า
สัตว์พูดได้ ความสะเทือนใจและความทะเยอทะยาน

จากข้อเขียนดังกล่าวจะเห็นได้ว่า ความสนใจของเด็กจะคล้ายกันและเหมือนกัน ใน
ช่วงวัยเดียวกันเป็นส่วนใหญ่ ดังที่หนังสือของกรมวิชาการ ได้กล่าวถึง ความสนใจในการอ่าน
หนังสือ แบ่งตามอายุคือ

อายุ ๓-๕ ขวบ ซึ่งเป็นระยะที่ยังอ่านหนังสือไม่ออก มักชอบดูรูปภาพ ชอบฟังนิทาน
ฟังเรื่องราวจากหนังสือซึ่งผู้ใหญ่อ่านให้ฟัง เรื่องที่ชอบฟังคือ เรื่องที่เกี่ยวกับบุคคลใกล้ ๆ ตัว
เช่น พ่อ แม่ ญาติพี่น้อง หรือ สัตว์ที่รู้จัก เรื่องที่ควรฟังคือ เรื่องที่ตัวละครทำกริยาต่าง ๆ ได้
เช่น ริง กระโดดเป็น ร้องเพลง และถ้าสามารถเลียนแบบกริยาเหล่านั้นได้จะยิ่งชอบมากขึ้น

พวกนิทาน เทพนิยายต่าง ๆ เป็นที่อุกอารมณ์ของเด็กอายุขนาดนี้ โดยเฉพาะเรื่อง
ที่มีคำซ้ำ (Repetition) มีจังหวะของคำ (Rhythm) เช่น เรื่องยายกับตาปลุกกล้วยปลุกงาให้

หลานเฝ้า ฯลฯ โดยปกติเด็กอายุขนาดนี้ชอบเรื่องง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน แต่ต้องมีการดำเนินเรื่อง (Plot) ดี

อายุ ๖-๘ ขวบ ระยะเวลานี้เป็นระยะที่อ่านหนังสือออก เด็กมีความเจริญเติบโตทั้งร่างกาย สมอง และสายตา มีความสนใจในสิ่งรอบ ๆ ตัวมากขึ้น ช่างสังเกตมากขึ้น ชอบอ่านหนังสือที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เรื่องตลก (Comic) เรื่องที่ตัวละครเป็นเด็กอายุเท่าตนและก่อเรื่องต่าง ๆ เช่น เด็กจอมแก่น ศรีธนญชัย เป็นต้น หรือเรื่องที่เด็กวัยขนาดนี้เกี่ยวกับตน เป็นพระเอกของเรื่อง หรือเรื่องที่พระเอกมีความสามารถพิเศษ เช่น หายตัวได้ เทาะได้ เรื่องสัตว์ต่าง ๆ ก็ยังเป็นที่น่าสนใจของเด็กวัยขนาดนี้ โดยเฉพาะเรื่องที่สัตว์พูดได้

เด็กวัยนี้มักชอบถามคำถามอยู่เสมอ เช่น เมื่อเห็นหรือเมื่อฟังเรื่องอะไรก็ตามมักถามคำถามว่า "ทำไม" นี้จะช่วยสนองความอยากรู้อยากเห็นของเด็กวัยนี้

การที่เด็กจะเจริญเติบโตเป็นพลเมืองของชาติในอนาคตได้นั้น ควรต้องได้รับการวางรากฐานในด้านต่าง ๆ ให้ดี สิ่งที่สำคัญคือ การให้การศึกษา การอ่านเป็นหนทางสำคัญที่จะนำไปสู่การมีความรู้ ความสามารถที่ดีในบั้นปลายได้ ดังที่ได้กล่าวไว้ว่า "เราควรปลูกฝังนิสัยนี้ถ้าทำได้ ควรปลูกฝังเสียตั้งแต่ยังเป็นเด็ก โดยให้เด็กคุ้นเคยกับหนังสือตั้งแต่อ่อนเข้าโรงเรียน และเมื่อเด็กเข้าเรียนแล้ว ผู้ปกครองก็ควรหาหนังสือไว้ให้เด็กอ่านเสมอ ๆ คือส่งเสริมให้เด็กอ่านทั้งในเวลาเรียนและนอกเวลาเรียน"

การส่งเสริมการอ่านนี้ ได้มีผู้ศึกษารายไว้คือ สมาน พลวิชัย ได้ให้ข้อเสนอแนะว่า "การปลูกฝังนิสัยรักการอ่านให้แก่เด็กนั้น เป็นหน้าที่สำคัญอย่างหนึ่ง จึงควรพยายามทุกวิถีทางเพื่อให้เด็กรักการอ่านหนังสือ ผู้ปกครองจะต้องอ่านหนังสือให้เด็กเห็น เป็นตัวอย่าง หากหนังสือมาให้เด็กอ่านเสมอ"

สุนีรัตน์ ภิญโญนาม ได้ศึกษาและให้ข้อเสนอแนะเพื่อการเขียนหนังสือแบบเรียนสำหรับเด็กว่า "หนังสือที่ใช้จำนวนของเด็ก ทำให้ผู้อ่านซึ่งอยู่ในวัยเดียวกันได้รับความรู้ความเข้าใจจากการอ่าน และมีความสนใจในการอ่านสูงกว่าเด็กในวัยเดียวกันที่อ่านหนังสือที่ผู้ใหญ่เขียนให้เด็กอ่าน โดยไม่มีการทดสอบจำนวนอย่างจริงจัง"

จากข้อเขียนดังกล่าว จึงเป็นการสนับสนุนว่า การจัดทำหนังสือเด็กโดยคำนึงถึง
จิตวิทยาและพัฒนาการของเด็กนั้น จะเป็นการส่งเสริมให้เด็กรักการอ่าน ฉะนั้นการจัดทำ
หนังสือเด็กจึงต้องประณีตในทุกด้านเพื่อให้เหมาะสมกับเด็ก ทั้งในด้านเนื้อหาสาระ และสำนวน
ภาษา

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

ประวัติการประกวดหนังสืออ่านสำหรับเด็ก

แนวทางในการเลือกหนังสือ เป็นสิ่งจำเป็นต่อการจัดหาหนังสือที่ดีที่สุด ครูและบรรณารักษ์ จะพบว่าแนวทางในการเลือกหนังสือนี้เป็นประโยชน์ต่อการศึกษาที่จะได้ค้นคว้าเกี่ยวกับหนังสือที่ได้รับรางวัล ซึ่งรางวัลสำหรับหนังสือเด็กดี ๆ นั้น ได้รับการจัดขึ้นเพื่อวัตถุประสงค์หลายประการด้วยกันและยังเป็นเครื่องมือในการพิจารณาว่าควรจะมีอะไรอยู่ในหนังสือสำหรับเด็กบ้าง รางวัลเหล่านี้มีส่วนช่วยกระตุ้นให้นักเขียน ผู้วาดภาพ และผู้จัดพิมพ์ผลิตหนังสือหลาย ๆ แบบออกมาสู่ตลาดหนังสือ ทำให้หนังสือเหล่านั้นมีคุณค่ายิ่งขึ้น

บางครั้งมีคำวิพากษ์วิจารณ์ว่า หนังสือที่ได้รับรางวัลนั้นไม่ได้รับความนิยมในหมู่เด็กสำหรับหนังสือสำหรับเด็กบางเล่ม อาจจะ เป็นเรื่องจริง แต่อย่างไรก็ตามรางวัลที่ได้จัดขึ้นสำหรับหนังสือสำหรับเด็ก (ยกเว้นหนังสือบางเล่ม ซึ่งได้รับความนิยมจากเสียงของเด็กเอง) ไม่ได้เน้นเรื่องความนิยมชมชอบ แต่เน้นเนื้อหาที่ดีเลิศ เพราะมีวัตถุประสงค์ที่จะให้เป็นเกียรติแก่นักเขียนที่ดี ซึ่งได้แสดงคุณค่าออกมาให้เด็กได้เห็น รางวัลเหล่านี้ไม่ได้มีจุดมุ่งหมายที่จะจำกัดรสนิยมของเด็ก แต่ตรงกันข้าม จะเป็นการส่งเสริมรสนิยมให้เพิ่มขึ้น

การประกวดหนังสือสำหรับเด็กของประเทศไทย

การประกวดหนังสือสำหรับเด็กของประเทศไทย เพิ่งจะ เริ่มมีมา เมื่อประมาณ ๕๐ กว่าปีเอง ที่เป็นเช่นนี้ก็เพราะว่าแต่เดิมนั้น เด็กไทยยังขาดแคลนหนังสือสำหรับเด็ก ทั้งทางด้านปริมาณและด้านเนื้อหา สมัยก่อนนั้นมีแต่หนังสือนิทานเป็นส่วนใหญ่ ทั้งนิทานพื้นเมือง นิทานพุทธศาสนา และนิทานที่แปลมาจากต่างประเทศ แต่ก็มีจำนวนน้อยเหลือเกิน ส่วนเรื่องที่จะมีคนเขียนขึ้นมาเองนั้นยังมีน้อยมาก และเรื่องที่จะสอนเด็กให้เข้าใจในตัวของตัวเอง เข้าใจในธรรมชาติ วิทยาศาสตร์หรือสังคมหรือสิ่งแวดล้อมของตัวเอง ก็ยังมีน้อย นักเขียนศิลปินผู้วาดภาพก็ยังขาดแคลน เพราะไม่ได้รับการส่งเสริมเท่าที่ควร ต่อมาองค์การและสถาบันต่าง ๆ ทั้งของรัฐบาลและเอกชนได้ เริ่มเล็งเห็นความสำคัญของหนังสือสำหรับเด็กที่จะช่วยให้เด็กไทยมีนิสัยรักการอ่าน ซึ่งหวังผลว่าจะได้ประโยชน์ต่อเนื่อง เพาะนิสัยให้รักการศึกษาทำการค้นคว้า อยู่เสมอ จากการค้นคว้าเด็กจะสามารถนำเอาความรู้เหล่านั้นมาพัฒนาปรับปรุงตนเองและประเทศชาติ เลยจัดให้มีรายการการประกวดหนังสือสำหรับเด็กนั้น

ในสมัยรัชกาลที่ ๗ พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้า ฯ ให้ราชบัณฑิตยสภา (ต่อมาเป็นราชบัณฑิตยสถาน) จัดประกวดหนังสือแสดงพุทธศาสนาสำหรับสอนเด็กขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ มีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมและสนับสนุนให้ประชาชนได้แสดงความสามารถและเขียนหนังสือทางพุทธศาสนาสำหรับเด็กให้มากขึ้น ให้เด็ก ๆ ได้อ่านหนังสือทางพุทธศาสนาที่เหมาะสม สามารถทำความเข้าใจด้วยตนเอง ปลูกใจให้เด็กเกิดความรักชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ และเพื่อจัดพิมพ์พระราชทานในงานพระราชกุศลวิสาขบูชาประจำปี หนังสือที่ชนะการประกวดได้รับรางวัลที่ ๑ ในการประกวดหนังสือแสดงพุทธศาสนาสำหรับสอนเด็กในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ได้แก่ เรื่องพุทธมามกะ เขียนโดย สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรส ในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ หนังสือที่ได้รับรางวัลที่ ๑ ได้แก่ เรื่อง ศาสนคุณ เขียนโดย มล. หญิง พูนพิศมัย ดิศกุล การประกวดหนังสือประเภทนี้ได้จัดให้มีเป็นประจำทุกปีจนถึงปัจจุบัน (ยกเว้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๑, ๒๕๑๘, ๒๕๑๙, ๒๕๒๐ และ พ.ศ. ๒๕๒๒ และ พ.ศ. ๒๕๒๒ ไม่มีสำนวนใดได้รับรางวัลที่ ๑) หนังสือที่ชนะการประกวดเหล่านี้ภายหลังกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำมาพิมพ์เป็นหนังสืออ่านประกอบให้เด็กนักเรียนในโรงเรียนใช้อ่าน

ต่อมากรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการได้เริ่มให้มีการประกวดหนังสือแบบเรียนขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ มีวัตถุประสงค์เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้มีความรู้ และทรงคุณวุฒิได้แสดงความสามารถอย่างเต็มที่ หนังสือที่ชนะการประกวดได้รับการนำมาพิมพ์เป็นหนังสือแบบสอนอ่านสำหรับเด็กใช้ในโรงเรียน และในปัจจุบันก็ยังคงใช้อ่านเป็นหนังสือเสริมประสบการณ์สำหรับเด็ก หนังสือที่ชนะการประกวดได้แก่ กระต่ายหางสั้น ขอแม่ให้ลูกนก ความรักของแม่ ได้ทีซีแพะไล่ นกกระจาบช่วยกัน เปิดทายเป็นอะไรดี แมวไล่นก แม่ไก่กับเบ็ด ทหารร้องเพลง อยากรู้อีก นกแก้ววอดแก๊ง นิทานคำกลอน บ้านใหม่ และโรงเรียนใหม่

สำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงของสภาวัฒนธรรมแห่งชาติ ซึ่งตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๕ เคยจัดให้มีการประกวดหนังสือสำหรับนักเรียนทั่วประเทศ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๖ โดยมอบให้สาขาดิฉันธรรม ประจำสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงจัดประกวดหนังสือสำหรับเด็กวัยรุ่นในแนวที่เร้าใจให้เกิดความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน เรียกชื่อหนังสือว่า "หนังสือชุดความขยันหมั่นเพียร" สำหรับเรื่องที่ชนะการประกวดสำนักวัฒนธรรมฝ่ายหญิงได้พิมพ์แจกจ่ายให้แก่ห้องสมุดของโรงเรียนต่าง ๆ ทั่วประเทศ เพื่อเป็นการสนับสนุนการศึกษา และก่อให้เกิด

ประโยชน์ในทางสอนใจแก่เด็กให้ประพฤติตน เป็นผู้มีศีลธรรมและวัฒนธรรม

องค์การศึกษาวិทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติซึ่งเป็นองค์การชำนาญพิเศษขององค์การหนึ่งของสหประชาชาติและประเทศไทย ได้เข้าเป็นสมาชิกเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๒ มีหน้าที่อย่างหนึ่งคือ การสนับสนุนเผยแพร่วัฒนธรรม ผลงานของคณะกรรมการฝ่ายวัฒนธรรม ซึ่งเป็นคณะกรรมการหนึ่งของคณะกรรมการแห่งชาติว่าด้วยการศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ กระทรวงศึกษาธิการในด้านการส่งเสริมวรรณกรรม คือ การประกวดหนังสือสำหรับเด็กและหนังสือสำหรับเด็กและวัยรุ่นที่จัดพิมพ์ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๐๖-๒๕๐๗ และการประกวดต้นฉบับหนังสือเด็ก

หนังสือสำหรับเด็กและวัยรุ่นที่ชนะการประกวดและได้รับรางวัลทั้งหมด ๖ เรื่อง โดยได้รับรางวัลเป็นเงินสดรางวัลละ ๔,๑๖๒ บาท ได้แก่ มารยาทงาม เขียนโดย ผกาวัตติ อุตตโมทย์ หลวงพ่อทองวัดโบสถ์ เขียนโดย ทวี วรคุณ ศรีธัญไชย เขียนโดย มล. มณีรัตน์ บุณนาค นิทานไทยชุดใหม่ เขียนโดย แปลก สนธิรักษ์ นิทานพื้นเมือง เขียนโดย อสิธรรา และประเพณีนานาชาติ เขียนโดย พิชัย รัตนประทีป และ สินี เต็มสงสัย

สำหรับการประกวดต้นฉบับหนังสือเด็ก ประธานฝ่ายวัฒนธรรมได้ลงนาม ได้รับความช่วยเหลือขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ จัดประกวดต้นฉบับหนังสือสำหรับเด็กสาขานวนิยายและสาขาวิทยาศาสตร์ มีหนังสือได้รับรางวัล ๒ เรื่อง โดยได้รับรางวัลเป็นเงินสดรางวัลละ ๑๒,๐๐๐ บาท ได้แก่ โลกกว้าง เขียนโดย น.จ.น. และ สิ่งมีชีวิตในทะเล เขียนโดย สิรินทร์ ช่างโชติ

สมาคมภาษาและหนังสือแห่งประเทศไทย ซึ่งก่อตั้งขึ้นเมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้จัดให้มีการประกวดหนังสือสำหรับเด็กประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๔ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะส่งเสริมการอ่านระดับประถมศึกษาตอนต้น หนังสือที่คณะกรรมการคัดเลือกให้ได้รับรางวัลเป็นหนังสือของกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้แก่ ครอบครัวยุเรมีความสุข เขียนโดย กรรณิการ์ สัจกุล สมเด็จเจ้าแดงโม เขียนโดย พระยาปริยัติธรรมธาดา มือของฉันทและปาลิไลย์ข้าแสนรู้ เขียนโดย ฐะปะนีย์ นาครทรรพ และเกตุลง พานิช หนังสือชุดกระเช้าดอกไม้ เขียนโดย ทิพย์วาณี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และฝันดี เขียนโดย ทิพย์วาณี สนิทวงศ์ ณ อยุธยา

หนังสือสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลบัวหลวงในการประกวดครั้งที่ ๒ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๔ ประเภทประถมศึกษาตอนปลายรางวัลที่ ๑ ได้แก่ เรื่อง ชีวิตวัยเรียนของหลวงสุขุมนิยม ประดิษฐ์ (ประดิษฐ์ สุขุม) ยอดนักกีฬา เขียนโดย เอนก นาวิกมูล รางวัลที่ ๒ และที่ ๓ ไม่มีสำนวนใดสมควรได้รับรางวัล รางวัลชมเชย ได้แก่ เรื่อง พระยอดเมืองขวาง เขียนโดย สุวิทย์ และ สมพร รัตถากร และเรื่อง เรื่องของปิง เขียนโดย จงชัย เจนหัตถการกิจ ประเภทมัธยมศึกษาตอนต้น รางวัลที่ ๑ ได้แก่ เรื่อง เกิดเป็นหมอ เขียนโดย นายแพทย์ วรวิทย์ วิศิษฐ์กิจการ รางวัลที่ ๒ และที่ ๓ ไม่มีสำนวนใดสมควรได้รับรางวัล รางวัลชมเชย ได้แก่ เรื่อง เพราะชอบฟ้ากว้าง เขียนโดย สมจิตร พงศ์พงษ์

หนังสือสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลบัวหลวงในการประกวดครั้งที่ ๓ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๑ นั้นมีหนังสือส่งเข้าประกวดถึง ๒๕ สำนวน แต่งเป็นบทประพันธ์ซึ่งเป็นชีวประวัติบุคคล ตัวอย่าง สำหรับประเภทประถมศึกษาตอนปลาย ๑๗ สำนวน และเรื่องราวเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและสังคมสำหรับประเภทมัธยมศึกษาตอนต้น ๘ สำนวน คณะกรรมการได้ตัดสินว่าทั้ง ๒ ประเภท ไม่มีสำนวนใดสมควรได้รับ รางวัลที่ ๑ สำหรับประเภทประถมศึกษาตอนปลาย รางวัลที่ ๒ ได้แก่ เรื่อง วัยเด็กของคนดัง เขียนโดย ลำจวน มงคลรัตน์ รางวัลที่ ๓ ได้แก่ เรื่อง การเผชิญโชคของรายทองคำ เขียนโดย เอนก นาวิกมูล รางวัลชมเชย ได้แก่ เรื่อง บุญส่ง เขียนโดย "ธวัชวดี" สำหรับประเภทมัธยมศึกษาตอนต้นรางวัลที่ ๒ ได้แก่ เรื่อง ชีวิตใหม่ เขียนโดย สมพงษ์ พลະสุรย์ รางวัลที่ ๓ ได้แก่ เรื่อง บ้านหนูอยู่หาดเสี้ยว เขียนโดย "คนัยศักดิ์" รางวัลชมเชย ได้แก่ เรื่อง จากชวานามาเป็นเจ้าของฟาร์ม เขียนโดย ชัยนันท์ นันทพันธ์

ระหว่างวันที่ ๔-๑๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๔ คณะกรรมการโครงการจัดทำหนังสือสำหรับเด็กของสมาคมภาษาและหนังสือซึ่งเป็นเครือข่ายของ International P.E.N. ได้เข้าร่วมกับกรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการและหน่วยราชการที่เกี่ยวข้องจัดงานสัปดาห์หนังสือเยาวชนนักเขียนขึ้น ณ อาคารสำนักงานส่งเสริมเยาวชน ฯ งานสัปดาห์หนังสือเยาวชนนักเขียนและการประกวดนักเขียนเยาวชนครั้งที่ ๑ เป็นส่วนหนึ่งของกิจการจัดทำหนังสือสำหรับเด็ก มีศาสตราจารย์ ฐะปะนีย์ นาครทรรพ เป็นประธานโครงการ ได้ให้ข้อสังเกตว่า เยาวชนพอใจอ่านเรื่องเยาวชนด้วยกันแต่กัน และบางทีวาดภาพประกอบด้วย ในงานนี้ได้มีเยาวชนที่เป็นนักเรียนจากโรงเรียนต่าง ๆ มาร่วมชุมนุมเป็นเวลา ๓ วัน และประกวดแต่ง

เรื่องพร้อมเขียนภาพประกอบ จับให้เป็นคู่คือ ผู้แต่งเรื่อง และผู้เขียนภาพ รวม ๑๔ ราย และมีที่แต่งเฉพาะเรื่อง ๔ ราย เรื่องที่แต่งแบ่งเป็น

๑. เรื่องสั้นและนิทานมีภาพประกอบ
๒. ความเรียงเชิงสร้างสรรค์ บันเทิงประสพการณ์มีภาพประกอบ
๓. บทร้อยกรองมีภาพประกอบ

สมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทยได้จัดการประกวด เรื่องสั้น สำหรับเด็ก ประจำปี พ.ศ. ๒๕๒๓ มีผลงานที่ได้รับรางวัลที่ ๑ ได้แก่ เรื่อง ปิดเทอมของสมใจ เขียนโดย สมุพร บุตรนา รางวัลที่ ๒ ได้แก่ เรื่อง ความเชื่อมั่นของเทียน เขียนโดย สุปริดา อุดุลยานนท์ และรางวัลที่ ๓ ได้แก่ เรื่อง จ้อยรักโรงเรียน เขียนโดย สมุพร บุตรนา

สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการมีวัตถุประสงค์ที่จะจัดทำโครงการประกวดการเขียนหนังสือสำหรับเยาวชนไทยประจำปี ๒๕๒๓ เพื่อที่จะส่งเสริมให้มีหนังสือสำหรับเยาวชนเพื่อให้เยาวชนได้รับความรู้แนวทางปฏิบัติ และแนวความรู้สึกนึกคิดที่สอดคล้องกับแนววัฒนธรรมของชาติ มีความรัก ความหวงแหน และความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมไทย ตลอดจนมองเห็นช่องทางในอันที่จะช่วยกันรักษาและส่งเสริมวัฒนธรรมของชาติ ให้เจริญรุ่งเรืองสืบไป คณะกรรมการที่ตัดสินล้วนเป็นผู้ทรงคุณวุฒิทั้งนั้น เช่น พระธรรมโกศาจารย์ นายเกรียง กิริติกร นายทวี ทวีวรรณนะ ดร. จิตรเกษม ศรีบุญเรือง

หนังสือที่ส่งเข้าประกวดเป็นหนังสือนวนิยายสำหรับเยาวชนอายุ ๑๒-๑๕ ปี ผลของการตัดสินปรากฏว่ารางวัลที่ ๑ ไม่มีบทประพันธ์สำนวนใดสมควรได้รับรางวัล รางวัลที่ ๒ ได้แก่ เรื่อง ลูกชนบท เขียนโดย สว่าง คงยก รางวัลที่ ๓ ได้แก่ เรื่อง รางวัลความดี เขียนโดย พูลศรี เจริญพงษ์ และ เมทินีคบเพื่อน เขียนโดย ถนอม ปันตา

สำหรับโครงการประกวดการเขียนหนังสือสำหรับเยาวชนประจำปี ๒๕๒๔ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้ร่วมมือกับสมาคมนักเขียนแห่งประเทศไทย จัดการประกวดหนังสือประเภทนวนิยายสำหรับเยาวชนโดยแบ่งออกเป็น ๒ ประเภท ได้แก่ นวนิยายสำหรับเด็กอายุ ๘-๑๑ ปี และนวนิยายสำหรับเด็กอายุ ๑๒-๑๕ ปี ผลของการตัดสินปรากฏว่า นวนิยายสำหรับเด็กอายุ ๘-๑๑ ปี รางวัลที่ ๑ ได้แก่ เรื่อง จนต้องสู้ เขียนโดย ประสิทธิ์ เครือสิงห์

ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้มีส่วนสนับสนุนการประกวดหนังสือสำหรับเด็ก โดยตั้งรางวัลบัวหลวงขึ้น และได้จัดประกวดการแต่งหนังสือสำหรับเด็ก เริ่มตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๑๗ จนถึงปัจจุบัน รวมเป็น ๓ ครั้งด้วยกัน คือ เมื่อปี ๒๕๑๗ ธนาคารกรุงเทพ จำกัด ได้เริ่มตั้งรางวัลบัวหลวง โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะ

๑. ส่งเสริมให้มีหนังสือดีที่เหมาะสมแก่วัยของเยาวชนและเป็นอุปกรณ์อย่างหนึ่งในการแนะแนวชีวิต

๒. เพื่อเป็นการสนับสนุนการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก

๓. เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ตระหนักถึงความสำคัญและความจำเป็นที่จะต้องจัดให้มีหนังสือสำหรับเด็กเพิ่มมากขึ้น เพราะหนังสือประเภทนี้ของไทยยังมีอยู่น้อยมาก

การจัดประกวดหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชนเพื่อชิงรางวัลบัวหลวงนี้มีทุก ๆ ๒ ปี รางวัลให้เป็นเงินสด การประกวดแบ่งเป็น ๒ ประเภทคือ

๑. ประเภทประถมศึกษา ให้แต่งเป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับเด็กนักเรียน ชั้นประถมศึกษาตอนปลาย มีเนื้อหาชีวประวัติบุคคลที่น่าศึกษาตอนเป็นเด็ก หรือตอนหนึ่งตอนใดของชีวิต ขนาดความยาว ๑๕-๒๐ หน้ากระดาษพิมพ์ดีดขนาดยาว

๒. ประเภทมัธยมศึกษา ให้แต่งเป็นหนังสือที่เหมาะสมสำหรับเด็กนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น มีเนื้อหาเกี่ยวกับการส่งเสริมอาชีพหรือความสำเร็จในอาชีพ อันจะเป็นประโยชน์แก่ชุมชนและสังคม เช่น การเกษตร การอุตสาหกรรม หรือการพาณิชย์กรรมมีความยาวขนาด ๒๕-๓๐ หน้ากระดาษพิมพ์ดีดขนาดยาว

หนังสือสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลบัวหลวงในการประกวดครั้งที่ ๑ ประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๗ ประเภทประถมศึกษาตอนปลายรางวัลที่ ๑ ไม่มีสำนวนใดสมควรได้รับรางวัล รางวัลที่ ๒ ได้แก่ เรื่อง ชีวิตประวัติของพระยารัชฎานุประดิษฐ์มหิศรภักดี เขียนโดย พุ่ม บุชรารัตน์ รางวัลที่ ๓ ได้แก่ เรื่อง ชีวิตประวัติ ม.ร.ว. เทพฤทธิ์ เทวกุล เขียนโดย โสภี สุดศก และยอดคน เขียนโดย ชัย เรื่องศิลป์ รางวัลชมเชยพิเศษได้แก่ เรื่อง ชีวิตประวัติอัลเบิร์ต ไอน์สไตน์ เขียนโดย ฉันทิ ณรงค์ชานะ ชีวิตประวัติของหญิง เขียนโดย ประเสริฐ ลพสัดถบุตร บุญใจ เขียนโดย ถวิล วัชรารังกูล และสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ พระจอมเกล้าแผ่นดินสยาม เขียนโดย ประนอม พังงา

รางวัลที่ ๒ ได้แก่ เรื่อง ฉันรักชนบท เขียนโดย สว่าง คงยก และรางวัลที่ ๓ ได้แก่ เรื่อง ความเปลี่ยนแปลงของเนียน เขียนโดย สุดใจ ฉายศรี ส่วนนวนิยายสำหรับเด็กอายุ ๑๒-๑๔ ปี รางวัลที่ ๑ ได้แก่ เรื่อง ปอเนาะที่รัก เขียนโดย ณรงค์ฤทธิ์ สักดาณรงค์ รางวัลที่ ๒ เบ็กรูณแห่งชีวิต เขียนโดย สว่าง คงยก และรางวัลที่ ๓ ได้แก่ เรื่อง เอก เขียนโดย ศิริกันยา กาญจนมุสิก

สภาสตรีแห่งชาติในพระบรมราชินูปถัมภ์ ได้จัดการประกวดหนังสือส่งเสริมการศึกษา เรื่อง "ความสะอาดสำหรับเด็ก" อายุระหว่าง ๓^๖ - ๖ ปีขึ้นไปในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ หนังสือที่ได้รับรางวัลที่ ๑ ได้แก่ เรื่อง ความสะอาด เขียนโดย บริสุทธิ์ มีบัณฑิต รางวัลที่ ๒ ได้แก่ เรื่อง สิ่งน้อยแสนสะอาด เขียนโดย อุดม มุ่งเกษม

และในปี พ.ศ. ๒๕๒๔ ธนาคารกสิกรไทย ได้จัดให้มีการประกวดหนังสือการ์ตูนสำหรับเด็ก ได้มีนักเขียนและนักวาดการ์ตูน ส่งหนังสือเข้าประกวด ๒๐๒ ชิ้น รางวัลที่กำหนดไว้มี ๓ รางวัล คือ รางวัลชนะเลิศเงินรางวัล ๕๐,๐๐๐ บาท รางวัลรองชนะเลิศ เงินรางวัล ๓๐,๐๐๐ บาท และรางวัลชมเชยมี ๕ รางวัล เงินรางวัลละ ๕,๐๐๐ บาท การมอบรางวัลให้แก่ผู้ชนะเลิศกระทำเมื่อวันที่ ๒๔ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔ ณ อาคารใหม่ สวนอัมพร และระหว่างวันที่ ๒๔-๒๗ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๔ ยังมีการแสดงนิทรรศการหนังสือการ์ตูนสำหรับเด็ก โดยได้รับเกียรติจากกระทรวงศึกษาธิการร่วมกันจัดขึ้น วัตถุประสงค์ของการประกวดหนังสือการ์ตูนสำหรับเด็กนั้น เพื่อส่งเสริมให้เด็กไทยได้พัฒนาจริยธรรม โดยใช้การ์ตูนเป็นสื่อในการจูงใจ เพื่อให้บังเกิดความเพลิดเพลิน พร้อมทั้งโน้มนำให้เป็นผู้ที่มีคุณธรรมและมีความประพฤติดีงาม

ผลของการประกวดหนังสือการ์ตูนสำหรับเด็กมีดังนี้ รางวัลชนะเลิศได้แก่ เรื่อง เปลือกหอยกับความสุข วาดภาพโดย สุธีรา สาธิตภัทร เขียนโดย มานิต ประภาษานนท์ รางวัลรองชนะเลิศ ได้แก่ เรื่อง ลูกเสือหาเหยื่อให้แม่ วาดภาพโดย เกษมศักดิ์ ตราอนุชรัตน์ เขียนโดย วาณิช จรุงกิจอนันต์ รางวัลชมเชยมี ๕ รางวัล ได้แก่ เรื่อง จ้อยเปื้อนรัง วาดภาพและเขียนโดย จงรักษ์ ศิริตัน อยากเห็นโลกเป็นสีเขียว วาดภาพและเขียนโดย เขษม จันทร์ชนะ ลูกฟ้าเหล็ก วาดภาพโดย "โนเงา" เขียนโดย จาตุรงค์ อาจารย์ คำแพงเด็กอีสาน วาดภาพและเขียนเรื่องโดย เตริยม ชาชุมพร และ ความโลภ วาดภาพ

และเขียนโดย สมประสิทธิ์ โปธิปัญญาศักดิ์

ในปีเดียวกันนี้คณะอนุกรรมการจัดหาทุนโครงการสร้างสวนสาธารณะเพื่อ เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี พุทธศักราช ๒๕๒๔ ได้จัดให้มีการประกวดหนังสือสำหรับเด็ก เพื่อให้ผู้บริจาคเงินทุนในการสร้างสวนสาธารณะได้รับประโยชน์ทั้งต่อตนเองและสังคมส่วนรวมไปด้วย โดยการบริจาคซื้อหนังสือที่ชนะการประกวดจากข้อมูลที่คณะอนุกรรมการจัดหาทุนรวบรวมมาชี้ให้เห็นว่า ในชนบทยังขาดหนังสือที่ดีในเรื่องต้นไม้ใบหญ้าที่เหมาะสมกับชาวชนบททั้งระดับเด็กและเยาวชน และเรื่องเกี่ยวกับสิ่งเสพติดต่าง ๆ อยู่มาก คณะอนุกรรมการ จึงเห็นเป็นการสมควรที่จะส่งเสริมให้มีหนังสือเหล่านี้และจัดให้มีการพิมพ์เผยแพร่ขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์

๑. เพื่อจัดทำหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีเนื้อหาส่งเสริมการปลูกต้นไม้ ในท้องถิ่นให้ร่มรื่นสวยงาม และอนุรักษ์ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม
 ๒. เพื่อจัดทำหนังสือสำหรับเด็กและเยาวชนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับอันตราย และ การหลีกเลี่ยงตลอดจนวิธีป้องกันอันตรายจากสิ่งเสพติดต่าง ๆ
 ๓. เพื่อจัดพิมพ์และจำหน่ายหนังสือ เหล่านี้เป็นการสนับสนุนโครงการสร้างสวนสาธารณะ เพื่อเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระศรีนครินทร์ราชบรมราชชนนี ของกระทรวงศึกษาธิการ
- หนังสือที่ส่งเข้าประกวด แบ่งออกเป็น ๓ ประเภทคือ
๑. หนังสือส่งเสริมให้รักต้นไม้ สำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒
 ๒. หนังสือส่งเสริมการเล่นพื้นเมืองของเด็กไทย สำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒
 ๓. หนังสือเกี่ยวกับสิ่งเสพติด ในเรื่องการป้องกัน แบ่งเป็นหนังสือสำหรับเด็กชั้นประถมศึกษาปีที่ ๑-๒ วัย ๖-๗ ปี และหนังสือสำหรับเด็กชั้นมัธยมศึกษาวัย ๑๒-๑๔ ปี

กรรมการในการตัดสินมี ดร. เอกวิทย์ ณ ถลาง อธิบดีกรมวิชาการเป็นประธาน และกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิอื่น ๆ อีก ๑๐ คน หนังสือสำหรับเด็กที่ส่งเข้าประกวดมีทั้งหมด ๕๖ เล่ม ผลของการตัดสินปรากฏว่ารางวัลยอดเยี่ยม เงินรางวัล ๑๐,๐๐๐ บาท ไม่มีหนังสือจำนวนใดสมควรได้รับรางวัลทั้ง ๓ ประเภท สำหรับรางวัลดีเด่น เงินรางวัล ๔,๐๐๐ บาท

สำหรับหนังสือส่งเสริมการอ่านระดับประถมศึกษา หัวข้อเรื่อง การส่งเสริมให้รักต้นไม้ ได้แก่ เรื่อง หนูน้อยในป่าใหญ่ เขียนโดย สมพงษ์ พงษ์สุรย์ วาดภาพโดย อำนวยศักดิ์ อำนวยเสถียรฤทธิ์ เจ้าหญิงประดู่แดง เขียนโดย สุนทร นิคมรัตน์ วาดภาพโดย ประมวล โภคสวัสดิ์ พรุ้งมีก็ เป็นสีเขียว เขียนและวาดภาพโดย เขมม จันทร์ชนะ รางวัลดีเด่นสำหรับหนังสือ ส่งเสริมการอ่านระดับประถมศึกษาในหัวข้อเรื่อง การละเล่นพื้นเมือง ได้แก่ เรื่อง เล่นอะไร กันดี เขียนโดย สมพร ผลการกุล ส่วนรางวัลดีเด่นสำหรับหนังสือส่งเสริมการอ่านระดับ ประถมศึกษา หัวข้อเรื่อง การต่อต้านสิ่งเสพติด ไม่มีสำนวนใดที่ควรได้รับรางวัล รางวัลดีเด่น สำหรับหนังสือส่งเสริมการอ่านระดับมัธยมศึกษาในหัวข้อเรื่อง การต่อต้านสิ่งเสพติด ได้แก่ เรื่อง เด็กชาวสวน เขียนโดย สุดใจ ฉายศรี

ปี พ.ศ. ๒๕๒๕ สำนักงานเยาวชนแห่งชาติได้จัดให้มีการประกวดผลงานด้านสื่อเพื่อ เด็ก ๑๕ ประเภท ซึ่งมีหนังสือสำหรับเด็กรวมอยู่ด้วย นอกจากนั้นมีรายการวิทยุ รายการ โทรทัศน์ ภาพยนตร์ หนังสือการ์ตูน วารสาร ภาพยนตร์ ปฏิทิน สื่อชาวบ้าน หนังสือพิมพ์ ผู้อุปถัมภ์รายการ เพลงและดนตรี แกรมบันทึกเสียงนักพากย์ภาพยนตร์ และหนังสือแปล โดยมี ศาสตราจารย์คุณหญิงเต็มสิริ บุญยสิงห์ เป็นประธานกรรมการในการตัดสิน ผลการประกวด จะประกาศให้ทราบภายในเดือน กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๕ วัตถุประสงค์ของการประกวดผลงาน ด้านสื่อเพื่อเด็กมีดังนี้คือ

๑. เพื่อส่งเสริมผลงานหรือกิจกรรมดีเด่นเพื่อเยาวชน
๒. เพื่อยกมาตรฐานการผลิตผลงานเพื่อเยาวชน ให้ผู้ผลิตคำนึงถึงคุณค่าที่เยาวชน ควรจะได้รับคือ การส่งเสริมสติปัญญา คุณธรรมและความบันเทิงที่ไม่มีพิษ ไม่มีภัย เหมาะสมกับ เยาวชนแต่ละวัย
๓. เป็นการให้กำลังใจแก่ผู้ผลิตผลงานเพื่อเยาวชนให้เป็นที่ประจักษ์แก่สายตา สาธารณชน

สำหรับงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ เริ่มมีครั้งแรก เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๔ จัดโดย สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย ตามคำประกาศเชิญชวนขององค์การศึกษาวิทยาศาสตร์และ วัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติ เพื่อเป็นการเฉลิมฉลองปีหนังสือสากล โดยมีวัตถุประสงค์คือ

๑. ส่งเสริมการผลิตหนังสือประเภทต่าง ๆ ที่มีประโยชน์ในการเสริมสร้างความรู้แก่ประชาชนทุกระดับ
๒. ให้ประชาชนรู้จักหนังสือที่ดีและหาซื้อได้โดยสะดวกในราคาถูก
๓. ปลุกฝังให้ประชาชนมีนิสัยรักหนังสือและการอ่านมากยิ่งขึ้น

ส่วนการประกวดหนังสือสำหรับเด็กในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาตินั้น ได้เริ่มมีมาตั้งแต่ในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ซึ่งจัดโดยสมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย หนังสือที่ส่งเข้าประกวดจะต้องพิมพ์ล่วงหน้าก่อนงานนี้ ๑ ปี มีการทำพิธีมอบรางวัลให้กับหนังสือสำหรับเด็กที่ชนะการประกวด เมื่อวันที่ ๒๗ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ หนังสือสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัลมี ๒ เรื่องคือ ลูกไก่แสนสวย และวัฒนธรรมโบราณที่บ้านเชียง (ดูรายชื่อผู้แต่งและชื่อสำนักพิมพ์ที่ภาคผนวก)

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๗ สมาคมห้องสมุดแห่งประเทศไทย โดยความร่วมมือของสมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย ได้จัดประกวดหนังสือสำหรับเด็กในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๗ มีหนังสือสำหรับเด็กได้รับรางวัล ๔ เรื่องคือ เอื้องแซะสีทอง แม่โพสพ นายขนมต้ม อีสปคำกลอน และวัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม (ดูที่ภาคผนวก)

ปี พ.ศ. ๒๕๑๘ คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีการประกวดหนังสือสำหรับเด็ก เนื่องในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๘ มีหนังสือที่ได้รับรางวัล ๓ เรื่องคือ พระราชวังบางปะอิน เสือเผ่ากับลูกวัว และทำไมหนอนายตูป้อง (ดูที่ภาคผนวก)

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ คณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการได้จัดให้มีการประกวดหนังสือสำหรับเด็ก เนื่องในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติประจำปี พ.ศ. ๒๕๑๙ มีหนังสือสำหรับเด็กที่ได้รับรางวัล ๔ เรื่องคือ หวานอยู่ไหน หนูบ้านหนูนา ดาบวิเศษ สัตว์มีประโยชน์ และเรื่องสั้นชนบท (ดูที่ภาคผนวก)

ปี พ.ศ. ๒๕๒๐ สมาคมผู้จัดพิมพ์และผู้จำหน่ายหนังสือแห่งประเทศไทย ได้จัดให้มีการประกวดหนังสือสำหรับเด็ก เนื่องในงานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ มีหนังสือสำหรับเด็กที่ได้รับ

รางวัล ๗ เรื่องคือ เด็กชายดวงเข้าเมือง เพื่อนของเจ้า หนูหน้อยกับมะม่วง พญากวางทอง อาณาจักรริมบึง เมื่อคุณตาคุณยายยังเด็ก และ สามตรุษ

ต่อมาในระยะหลัง ๆ ความนิยมในหนังสือสำหรับเด็กมีมากขึ้น ทำให้มีคนส่งหนังสือเข้าประกวดมากขึ้น และมีหนังสือที่ชนะการประกวดเพิ่มมากขึ้นทุกปี คือในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ มีหนังสือสำหรับเด็กที่ชนะการประกวด ๑๑ เรื่อง ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ มีหนังสือที่ชนะการประกวด ๑๔ เรื่อง พ.ศ. ๒๕๒๓ มี ๑๓ เรื่อง พอถึงปี พ.ศ. ๒๕๒๔ มี ๑๔ เรื่อง และในระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๒๔-๒๕๒๗ มีหนังสือสำหรับเด็กที่ชนะการประกวดรวมทั้งสิ้น ๕๐ เรื่อง (ดูรายชื่อในภาคผนวก)

ด้วยเหตุผลดังกล่าวทางคณะกรรมการพัฒนาหนังสือแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ มีความเห็นว่า ควรมีการจัดประกวดหนังสือสำหรับเด็กขึ้นทุกปีต่อไป เพื่อส่งเสริมการเขียนหนังสือสำหรับเด็ก และเป็นประโยชน์ต่อเด็กซึ่งเป็นกำลังสำคัญของชาติในอนาคต

ศูนย์วิทยพัทยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย